

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний вищий навчальний заклад
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

І. П. ВАСИЛЬКІВСЬКА, Є. І. БОНДАРЕНКО

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Загальна частина

Практикум

УДК 343.2(477)(076.5)
ББК 67.408(4 Укр) я73
В 19

Рецензенти:

С. Я. Лихова, д.ю.н., проф.
(Національний авіаційний університет)

І. О. Рошина, к.ю.н., доц.
(Національний авіаційний університет)

В. М. Мамчур, к.ю.н., доц.
(Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана)

Редакційна колегія юридичного факультету

Голова редакційної колегії В. Ф. Опришко, професор, д.ю.н.

Відповідальний секретар редакційної колегії О. Ю. Нечипоренко, доцент, к.е.н.

Члени редакційної колегії: П. Ю. Кикоть, к.ю.н. О. Д. Крупчан, доцент, к.ю.н., О. К. Нам'яненко, к.ю.н., А. В. Омельченко, доцент, д.ю.н., С. М. Ратушний, доцент, к.ю.н., Л. О. Савенкова, професор, д.пед.н., Ю. М. Рижук, к.ю.н., О. Ю. Шереметьєва, к.ю.н., Ф. П. Шульженко, професор, д.політ.н.

Рекомендовано до друку Вченою радою КНЕУ
Протокол № 10 від 25.04.2013

Васильківська І. П.

В 19 Кримінальне право України. Загальна частина [Електронний ресурс] : Практикум / І. П. Васильківська, Є. І. Бондаренко. — К. : КНЕУ, 2015. — 267, [5] с.
ISBN 978-966-483-990-4

Практикум призначений для використання в процесі вивчення Загальної частини кримінального права студентами вищих юридичних навчальних закладів і факультетів. У ньому, крім тематичних планів семінарських занять, наведено різноманітні навчальні завдання, в тому числі тести, схеми, юридичні кросворди, тематику доповідей, список рекомендованої літератури до кожної теми. Враховано найостанніші зміни в законодавстві (станом на 1 квітня 2015 р.).

Видання буде корисним для всіх, хто цікавиться проблемами кримінального права України.

УДК 343.2(477)(076.5)
ББК 67.408(4 Укр) я73

© І. П. Васильківська, Є. І. Бондаренко, 2015
© КНЕУ, 2015

ISBN 978-966-483-990-4

ЗМІСТ

ВСТУП	4
<i>Тема 1.</i> Поняття, предмет і система кримінального права України. Наука кримінального права	6
<i>Тема 2.</i> Закон про кримінальну відповідальність	14
<i>Тема 3.</i> Поняття злочину та його види	26
<i>Тема 4.</i> Кримінальна відповідальність та її підстави	34
<i>Тема 5.</i> Склад злочину	41
<i>Тема 6.</i> Об'єкт злочину	50
<i>Тема 7.</i> Об'єктивна сторона злочину	59
<i>Тема 8.</i> Суб'єкт злочину	69
<i>Тема 9.</i> Суб'єктивна сторона злочину	77
<i>Тема 10.</i> Стадії вчинення злочину	90
<i>Тема 11.</i> Співучасть у злочині	99
<i>Тема 12.</i> Множинність злочинів	111
<i>Тема 13.</i> Обставини, що виключають злочинність діяння	120
<i>Тема 14.</i> Звільнення від кримінальної відповідальності	134
<i>Тема 15.</i> Покарання та його види	148
<i>Тема 16.</i> Призначення покарання	168
<i>Тема 17.</i> Звільнення від покарання та його відбування	180
<i>Тема 18.</i> Судимість	196
<i>Тема 19.</i> Інші заходи кримінально-правового характеру	204
<i>Тема 20.</i> Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх	216
СХЕМИ	228
ЮРИДИЧНІ КРОСВОРДИ	256

ВСТУП

Курс «Кримінальне право України» належить до кола фундаментальних, базових юридичних дисциплін. Як навчальна дисципліна, він ґрунтується на наукових засадах кримінального права, законодавства про кримінальну відповідальність і практики його застосування. Загальну частину кримінального права вивчають на другому курсі впродовж одного семестру.

Вивчення кримінального права України і, зокрема, його Загальної частини має на **меті** виховання у студентів відповідального ставлення до кримінального закону, формування професійного юриста, здатного приймати самостійні рішення зі складних юридичних питань, із глибоким розумінням кримінально-правових положень і вмінням правильно застосовувати їх у практичній діяльності.

Завдання дисципліни полягає в ефективному засвоєнні студентами навчального матеріалу. Після вивчення курсу студенти мають:

— *знати* основні теоретичні положення Загальної частини кримінального права, законодавство України про кримінальну відповідальність і практику його застосування;

— *уміти* правильно тлумачити й застосовувати кримінально-правові норми, самостійно поповнювати та поглиблювати свої знання, обґрунтовувати й обстоювати власну правову позицію з проблем Загальної частини кримінального права України.

Вивчення курсу передбачає проведення лекцій, семінарських занять, індивідуальної роботи зі студентами. Тематичний план дисципліни включає також обов'язкову самостійну роботу студентів. На самостійне вивчення Загальної частини кримінального права й зорієнтовано пропонований практикум. Він буде доречним при підготовці та проведенні семінарських занять.

Практикум побудовано відповідно до навчальної програми Загальної частини кримінального права України, в ньому збережено традиційну послідовність вивчення матеріалу. Розпочинають курс теми, присвячені поняттю, предмету й системі кримінального права, закону про кримінальну відповідальність, поняттю і видам злочину, кримінальній відповідальності та її підставам. Далі йдуть питання, пов'язані зі складом злочину та його елементами, стадіями вчинення злочинного діяння, співучастю у злочині і

множинністю злочинів, обставинами, що виключають злочинність діяння, звільненням від кримінальної відповідальності. Останній блок тем стосується покарання, його видів і порядку призначення, звільнення від покарання та його відбування, судимості, інших заходів кримінально-правового характеру й особливостей кримінальної відповідальності і покарання неповнолітніх.

До кожної теми розроблено різноманітні завдання, що передбачають, зокрема, відповіді на запитання в процесі творчого опрацювання навчального і нормативного матеріалу, вибір тлумачень окремих термінів, розв'язування конкретних юридичних задач, складання і заповнення схем, таблиць, розгадування кросвордів, підготовку наукових доповідей. При виконанні завдань необхідно спиратися, на Кримінальний кодекс України (далі — КК), постанови Пленуму Верховного Суду України (далі — ПВСУ), де містяться роз'яснення щодо проблемних аспектів застосування кримінально-правових норм, а також науково-практичні коментарі до КК, монографії, наукові статті, підручники провідних вчених України і зарубіжних країн.

Систематизувати здобуті знання й самостійно перевірити рівень засвоєння програмного матеріалу студентам допоможуть тести й уміщені наприкінці кожної теми контрольні запитання.

Тема 1. Поняття, предмет і система кримінального права України. Наука кримінального права

Опрацювання матеріалу цієї теми дасть можливість отримати уявлення про кримінальне право України як галузь права, галузь законодавства, самостійну навчальну дисципліну, а також про науку кримінального права.

Основні питання

1. Поняття кримінального права, його предмет і метод.
2. Завдання та функції кримінального права.
3. Принципи кримінального права.
4. Система кримінального права.
5. Зв'язок кримінального права України з іншими галузями права.
6. Наука кримінального права.

Після вивчення цієї теми Ви маєте ЗНАТИ:

- сутність кримінального права України як самостійної галузі національного права, його предмет і метод;
- завдання, функції та принципи кримінального права;
- систему кримінального права;
- місце кримінального права в системі права України;
- поняття, предмет і методи науки кримінального права,

а також УМІТИ:

- виокремлювати галузь кримінального права в системі права за допомогою специфічного предмета і методу кримінально-правового регулювання;
- характеризувати кримінальне право як галузь права, галузь законодавства, частину юридичної науки та навчальну дисципліну;
- орієнтуватися у взаємозв'язках кримінального права з іншими правовими галузями й суміжними гуманітарними науками.

Перелік ключових понять

Кримінальне право України як галузь права, кримінальне право як галузь законодавства, кримінальне право як навчальна дисципліна, функції кримінального права, принципи кримінального права, система кримінального права, наука кримінального права.

Рекомендована література до теми

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. — К.: ПАЛІВОДА А.В., 2015. — 212 с.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. — К.: Паливода А. В., 2015. — 284 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // Офіційний вісник України. — 2012. — № 37. — Ст. 1370.
5. Кримінально-виконавчий кодекс України // Україна. Кодекси. — К.: Велес, 2007. — 64 с.
6. Баулін Ю. Тенденції розвитку сучасного кримінального права України // Юридичний вісник України. — 2007. — 14—20 квітня (№ 15).
7. Васильківська І.П. Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.
8. Василькова Л.М. З історії становлення терміна «кримінальний» // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 12. — С. 75—77.
9. Гемай С. Співвідношення норм кримінально-процесуального і кримінального права // Вісник прокуратури. — 2007. — № 1. — С. 59—65.
10. Келина С.Г., Кудрявцев В.Н. Принципы советского уголовного права. — М.: Наука, 1988. — 176 с.
11. Кримінальне право України. Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.
12. Матишевський П.С. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.
13. Махінчук В. Принцип економії репресії у новому Кримінальному кодексі // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 11. — С. 69—72.
14. Тихий В. Кримінальне право України і конституційне право України // Вісник Конституційного Суду України. — 2005. — № 2. — С. 63—72.

Завдання до теми

1. Для кожного терміна, наведеного в другому стовпчику таблиці, доберіть відповідне тлумачення з четвертого стовпчика (тлумачення для кожного поняття може бути лише одне). Зазначте літеру, що позначає правильне тлумачення (із п'ятого стовпчика), у третьому стовпчику навпроти відповідного терміна.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
1	Кримінальне право України як галузь права		Відносини, що виникають унаслідок вчинення злочину і застосування за це відповідних покарань або інших заходів впливу кримінально-правового характеру	А

Закінчення табл.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
2	Кримінальне право як галузь законодавства		Застосування до особи, котра вчинила злочин, заходів кримінально-правового впливу, насамперед покарання	Б
3	Кримінальне право як навчальна дисципліна		Сукупність правових норм (правил поведінки), що регулюють суспільні відносини, які виникають у зв'язку із вчиненням злочину і застосуванням покарань чи інших заходів кримінально-правового впливу	В
4	Предмет правового регулювання кримінального права		Сукупність теоретичних положень про кримінально-правові явища, історію кримінального права, тенденції його розвитку, міжнародне та зарубіжне кримінальне право	Г
5	Метод правового регулювання кримінального права		Система норм (по суті — законів), прийнятих Верховною Радою України що визначають, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання слід застосовувати до осіб, котрі їх вчинили	Д
6	Функції кримінального права		Вихідні, керівні ідеї, провідні застави, відображені в окремих положеннях та інститутах кримінального права	Е
7	Кримінальна політика		Основні напрями впливу кримінально-правових норм на суспільні відносини, віднесені до предмета регулювання кримінального права	Є
8	Принципи кримінального права		Цілісна сукупність кримінально-правових норм, розміщених у певній послідовності й тісно пов'язаних між собою	Ж
9	Система кримінального права		Діяльність органів держави, що здійснюють протидію злочинності, практичну реалізацію завдань кримінального права	З
10	Наука кримінального права		Сукупність знань, ґрунтована на систематизованому відображенні кримінального законодавства й основних положень науки кримінального права	И

2. Складіть порівняльну таблицю методів кримінального та цивільного права.
3. Наведіть приклади регулятивних норм кримінального права.
4. Заповніть *схеми 1—3*.
5. Розв'яжіть задачі.

Задача 1

КК передбачає відповідальність за умисне вбивство за обтяжуючих обставин (ч. 2 ст. 115 КК) у виді позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічного позбавлення волі і за статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості (ч. 1 ст. 155 КК), у виді обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк.

Назвіть принцип кримінального права, виходячи з якого законодавець установив таку різницю в покаранні за ці злочини. До якої групи принципів він належить? Які ще принципи кримінального права Ви знаєте? Знайдіть у Конституції України та КК положення, що розкривають ці принципи.

Задача 2

16-річний Зубов вчинив крадіжку, поєднану з проникненням у житло (ч. 3 ст. 185 КК). Батько Зубова попросив притягнути його до кримінальної відповідальності, замість неповнолітнього сина.

Чи може бути задоволене прохання батька? Яким принципом кримінального права слід керуватися у разі притягнення до кримінальної відповідальності?

Задача 3

20-річний безробітний Лопата разом з друзями святкував свій день народження. Коли скінчилися алкогольні напої, Лопата вирішив пограбувати місцеву крамницю. Вибивши скло, він проник до приміщення магазину й почав складати продукти та пляшки з алкоголем до сумки. 16-річний Морозов, який став випадковим свідком проникнення Лопати до крамниці, вирішив і собі набрати продуктів. Лопата не зважав на присутність і дії Морозова й продовжував викрадати майно. Дорогою додому Морозов був затриманий дільничним міліціонером, якому хлопець зізнався у вчиненому злочині. Також він розповів, що вчинив злочин разом із громадянином Лопатою, та пояснив свої дії скрутним матеріальним становищем і бажанням пригостити молодшого брата цукерками.

Який принцип кримінального права має бути реалізований цього разу? Чи може суд призначити Морозову та Лопаті одна-

кову міру покарання, зважаючи на те, що вони вчиняли злочин разом?

Задача 4

Законом України від 15 листопада 2011 року скасовано кримінальну відповідальність за зайняття забороненими видами господарської діяльності, обман покупців і замовників, фальсифікацію засобів вимірювання й деякі інші посягання у сфері господарської діяльності. Крім того, цим же Законом за більшість господарських злочинів було встановлено покарання у виді штрафу замість позбавлення волі на певний строк.

Як Ви вважаєте, на які принципи кримінального права спирався законодавець при пом'якшенні покарання за злочини у сфері господарської діяльності та декриміналізації відповідних посягань?

6. Підготуйте доповідь за обраною темою:

- ✓ Основні етапи формування та розвитку кримінального права України.
- ✓ Подальший розвиток принципів кримінального права в умовах демократичного суспільства.
- ✓ Система сучасного кримінального права України.
- ✓ Зв'язок кримінального права з іншими галузями права і науками.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть правильну відповідь.

Кримінальне право розглядає такі основні інституції:

- а) злочин і наслідки;
- б) злочин та покарання;
- в) покарання й судимість;
- г) злочин і кримінальна відповідальність.

2. Вкажіть правильну відповідь.

Предмет кримінального права складають:

- а) відносини, що виникають у процесі виконання кримінальних покарань;
- б) відносини, пов'язані з розкриттям злочинів;
- в) відносини, які виникають у зв'язку із вчиненням злочину й застосуванням за це певних покарань;
- г) відносини, пов'язані з викриттям і покаранням винних у вчиненні злочину осіб.

3. Вкажіть правильні відповіді.

Серед функцій кримінального права немає:

- а) регулятивної;
- б) запобіжної;
- в) стимулюючої;
- г) охоронної;
- д) допоміжної.

4. Вкажіть неправильні відповіді.

До загальноправових належать такі принципи кримінального права України:

- а) гуманізму;
- б) відповідальності тільки за наявності вини;
- в) верховенства права;
- г) законності;
- д) особистого характеру відповідальності;
- е) рівності громадян перед законом;
- є) справедливості права.

5. Назвіть принцип кримінального права, що його розкриває таке законодавче положення: «Ніхто не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за той самий злочин більше одного разу»:

- а) гуманізму;
- б) верховенства права;
- в) законності;
- г) економії кримінальної репресії;
- д) справедливості права;
- е) демократизму.

6. Вкажіть правильні відповіді.

Серед спеціальних (галузевих) принципів кримінального права України немає:

- а) принципу законності;
- б) принципу відповідальності лише за вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого законом як злочин;
- в) принципу відповідальності тільки за наявності вини;
- г) принципу верховенства права;
- д) принципу особистого характеру відповідальності;
- е) принципу індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання;
- є) принципу економії кримінальної репресії;
- ж) принципу гуманізму.

7. З'ясуйте, змістом якого кримінально-правового принципу є наведене далі положення: «Покарання повинно бути максимально конкретизоване, враховувати тяжкість вчиненого злочину та особу винного»:

- а) законності;
- б) індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання;
- в) особистого характеру відповідальності;
- г) економії кримінальної репресії;
- д) гуманізму;
- е) справедливості права.

8. Вкажіть правильну відповідь.

Кримінальне право складається з таких частин:

- а) загальної і спеціальної;
- б) спеціальної й особливої;
- в) загальної та особливої;
- г) загальної, особливої, змішаної.

9. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Кримінальне право України найбільшою мірою пов'язане з такими галузями права:

- а) конституційне право;
- б) адміністративне право;
- в) _____;
- г) _____;
- д) _____;
- е) _____.

10. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Наука кримінального права використовує такі основні методи пізнання:

- а) філософський (діалектичний);
- б) конкретно-соціологічний;
- в) _____;
- г) _____;
- д) _____ та інші.

Контрольні запитання

1. У яких значеннях вживають поняття кримінального права? Що являє собою кримінальне право як галузь національного права і як галузь законодавства?
2. Які відносини складають предмет кримінального права? Якою є специфіка методу кримінально-правового регулювання?
3. У чому полягають функції кримінального права?
4. Що таке принципи кримінального права та яким є їхнє значення?
5. Які норми містить Загальна (Особлива) частина кримінального права?
6. З якими галузями права пов'язане право кримінальне? У чому виявляється цей зв'язок?
7. Що є предметом науки кримінального права? Які завдання стоять перед кримінально-правовою доктриною на сучасному етапі розвитку України?

Тема 2. Закон про кримінальну відповідальність

Ознайомлення з цією темою дасть можливість опанувати поняття законодавства України про кримінальну відповідальність, з'ясувати роль і вплив кримінального закону на суспільство.

Основні питання

1. Поняття закону про кримінальну відповідальність.
2. Структура КК.
3. Тлумачення закону про кримінальну відповідальність.
4. Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі.
5. Чинність закону про кримінальну відповідальність у просторі.

Вивчивши цей матеріал, Ви маєте ЗНАТИ:

- поняття закону про кримінальну відповідальність;
- структуру КК;
- сутність і види тлумачення закону про кримінальну відповідальність;
- часову і просторову юрисдикцію кримінального закону,

а також УМІТИ:

- орієнтуватися в конструкції норм Особливої частини КК;
- застосовувати різні види тлумачення при роз'ясненні змісту кримінального закону;
- розбиратися у питанні про зворотну дію закону про кримінальну відповідальність;
- визначати зміст видачі злочинців (екстрадиції).

Перелік ключових понять

Закон про кримінальну відповідальність, диспозиція статті Особливої частини КК, санкція кримінально-правової норми, тлумачення закону про кримінальну відповідальність, чинність кримінального закону в часі, чинність кримінального закону в просторі.

Рекомендована література до теми

1. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 р., Додатковий протокол від 15 жовтня 1975 р. і Другий додатковий протокол від 17 березня 1978 р. до Конвенції: Ратифіковані Верховною Радою України 16 січня 1998 р. // Офіційний вісник України. — 1998. — № 13. — С. 324—343.

2. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 р. та Додатковий протокол від 17 березня 1978 р. до Конвенції: Ратифіковані Верховною Радою України 16 січня 1998 р. // Офіційний вісник України. — 1998. — № 13. — С. 345—360.

3. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах від 15 травня 1972 р.: Україна приєдналася до Конвенції 22 вересня 1995 р. // Офіційний вісник України. — 2005. — № 44. — Ст. 2822.

4. Конвенція про передачу засуджених осіб від 21 березня 1983 р.: Україна приєдналася до Конвенції 22 вересня 1995 р. // Офіційний вісник України. — 2005. — № 44. — Ст. 2823.

5. Додатковий протокол до Європейської Конвенції про передачу засуджених осіб від 18 грудня 1997 р.: Ратифікований Верховною Радою України 3 квітня 2003 р. // Офіційний вісник України. — 2006. — № 14. — Ст. 1059.

6. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 р.: Ратифікована Україною 10 листопада 1994 р. // Офіційний вісник України. — 2005. — № 44. — Ст. 2824.

7. Протокол до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 28 березня 1997 р.: Ратифікований Україною 3 березня 1998 р. // Офіційний вісник України. — 2005. — № 47. — Ст. 2980.

8. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.

9. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. — К.: ПАЛІВОДА А.В., 2015. — 212 с.

10. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // Офіційний вісник України. — 2012. — № 37. — Ст. 1370.

11. Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік, Додаткового протоколу 1975 року та Другого додаткового протоколу 1978 року до Конвенції: Закон України від 16 січня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 23. — Ст. 129.

12. Про ратифікацію Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах: Закон України від 10 листопада 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 46. — Ст. 417.

13. Про ратифікацію Протоколу до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 р.: Закон України від 3 березня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 26. — Ст. 162.

14. Про державний кордон України: Закон України від 4 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 2. — Ст. 5.

15. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 50. — Ст. 540.

16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримі-

нального кодексу України (справа про зворотну дію кримінального закону в часі) від 19 квітня 2000 р. // Офіційний вісник України. — 2000. — № 39. — Ст. 1662.

17. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента України від 10 червня 1997 р. // Офіційний вісник України. — 1997. — № 24. — С. 11.

18. Положення про дипломатичні представництва і консульські установи іноземних держав в Україні: Затверджене Указом Президента України від 10 червня 1993 р. // Голос України. — 1993. — 26 червня.

19. *Васильківська І.П.* Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.

20. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.

21. *Матішевський П.С.* Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.

22. *Навроцький В.О.* Принцип заборони аналогії і його дія при застосуванні Кримінального кодексу України 2001 року // Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. 25—26 жовт. 2001 р. — К.—Х.: Юрінком Інтер, 2002. — С. 49—51.

23. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. П.П. Анд-рушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. — К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. — Т. 1. — 964 с.

24. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К.: Юридична думка, 2012. — 1316 с.

25. *Пономаренко Ю.А.* Чинність і дія кримінального закону у часі. — К.: Атіка, 2005. — 288 с.

26. Практика судів України з кримінальних справ (2008—2011) / За заг. ред. В.Я.Тація. — Х.: Одиссей, 2011. — 568 с.

27. *Сташис В.В.* Загальна характеристика нового Кримінального кодексу України // Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. 25—26 жовт. 2001 р. — К.—Х.: Юрінком Інтер, 2002. — С. 5—10.

28. *Ткачук Ю.О.* Сутність, ознаки та структура санкцій у кримінальному законодавстві України // Адвокат. — 2007. — № 9. — С. 26—28.

Завдання до теми

1. Для кожного терміна, наведеного у другому стовпчику таблиці, доберіть відповідне тлумачення з четвертого стовпчика (тлумачення для кожного поняття може бути лише одне). Зазначте літеру, що позначає правильне тлумачення (з п'ятого стовпчика), у третьому стовпчику навпроти відповідного терміна.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
1	Закон про кримінальну відповідальність		Тривалість дії закону про кримінальну відповідальність у межах певного часового інтервалу	А
2	Диспозиція статті Особливої частини КК		Нормативно-правовий акт, що закріплює підставу та принципи кримінальної відповідальності, встановлює, які суспільно небезпечні діяння визнаються злочинами і які покарання можуть застосовуватися до осіб, котрі їх вчинили, врегульовує випадки звільнення від кримінальної відповідальності та покарання	Б
3	Санкція кримінально-правової норми		Частина норми (статті) Особливої частини, в якій називається конкретне злочинне діяння або розкриваються його ознаки	В
4	Тлумачення закону про кримінальну відповідальність		Поширення впливу закону про кримінальну відповідальність у межах певної території та відносно певного кола осіб	Г
5	Чинність кримінального закону у часі		Частина статті Особливої частини КК, яка визначає вид і розмір покарання за злочин, указаний у диспозиції	Д
6	Зворотна сила кримінального закону		Роз'яснення, розкриття сутності і призначення кримінального закону, пояснення термінів, які в ньому вживаються	Е
7	Чинність кримінального закону у просторі		Передача осіб, які вчинили злочин, однією державою, на території якої вони перебувають, іншій державі, на територію якої був учинений злочин або громадянами якої вони є, для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання обвинувального вироку (відбування покарання)	Є
8	Видача осіб, які вчинили злочин (екстрадиція)		Поширення впливу кримінального закону на діяння, вчинені до вступу його в законну силу	Ж

2. Знайдіть у тексті КК норми, які засвідчують, що цей кодекс — основне джерело кримінального права. Розкрийте структуру КК і порівняйте її із системою кримінального права.

3. Наведіть по два приклади простої, описової, бланкетної та відсылної диспозицій.

4. Назвіть види санкцій. Визначте вид санкцій у ч. 1 ст. 114, ст. 167 і ч. 1 ст. 390 КК.

5. Здійсніть граматичне (філологічне) тлумачення змісту норми, передбаченої ст. 359 КК «Незаконні придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації».

6. Визначте, який вид тлумачення слід застосувати в диспозиції ч. 1 ст. 384 КК «Завідомо неправдиве показання».

7. Знайдіть у КК приклади норм, що підлягають обмежувальному тлумаченню. Назвіть випадки, коли за своїм значенням кримінально-правова норма, навпаки, потребує поширювального тлумачення.

8. Заповніть *схеми 4—7*.

9. На прикладі КК розкрийте порядок уведення в дію та припинення дії законів про кримінальну відповідальність. Наведіть приклад застосування кримінально-правової норми зі зворотною дією із посиланням на нормативно-правовий акт. Знайдіть норми, що стосуються дії закону у часі, у Конституції України та КК.

10. Ознайомтеся з положеннями міжнародних конвенцій щодо видачі злочинців, учасницею яких є Україна. На підставі положень Мінської конвенції країн СНД про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах схарактеризуйте умови та порядок видачі осіб для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку; порівняйте їх із відповідними положеннями Європейської конвенції про видачу правопорушників.

11. Розв'яжіть задачу.

Задача 1

13 квітня 2010 р. Прохоров вироком суду був засуджений за ст. 201 КК «Контрабанда» до п'яти років позбавлення волі за переміщення через митний кордон з приховуванням від митного контролю діамантів та ювелірних виробів загальною вартістю 750 тис. грн.

Проте Законом України від 15 листопада 2011 р. стаття 201 КК була змінена.

Проаналізуйте нову редакцію ст. 201 КК. Чи може бути Прохоров звільнений від призначеного судом покарання у зв'язку

зі зворотною дією кримінального закону? Відповідь обґрунтуйте, посилаючись на статті КК.

Задача 2

У м. Києві громадянин Італії при керуванні транспортним засобом порушив правила дорожнього руху та здійснив наїзд на пішохода, внаслідок чого останній зазнав тяжких тілесних ушкоджень.

Ознайомтеся зі змістом ст. 286 КК «Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами». Чи підлягає громадянин Італії кримінальній відповідальності в Україні? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 3

На борту літака російської авіакомпанії «Аерофлот» після 10-годинного перельоту український дипломат Козаков, який летів із Ханоя до Москви, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, незадоволений рівнем обслуговування, почав ображати бортпроводників, а потім погрожував їм розправою. Стюардеса бізнес-класу Єрмоленко спробувала заспокоїти дипломата, але у відповідь почула нові погрози. Продовжуючи бешкетувати, Козаков ударив стюардесу в плече, внаслідок чого остання отримала розрив зв'язок. Працівники російської поліції, які прибули на місце події, лише вгамували дипломата та припинили порушення громадського порядку, проте не вжили заходів щодо притягнення його до відповідальності, мотивуючи це тим, що громадянин України Козаков наділений дипломатичним імунітетом.

Чи поширюється на Козакова дія КК України? Ознайомтеся зі змістом ст. 296 КК. Чи підлягає Козаков кримінальній відповідальності в Україні? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 4

Громадяни Білорусі на автомобілі їхали з Мінська до Росії, аби збути партію наркотичних засобів. В Україні їх було затримано працівниками прикордонної служби.

Чи буде злочин, передбачений ст. 307 КК «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів», визнаватися вчиненим на території України? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 5

Громадянин України Хромов був затриманий поліцією Франції у зв'язку із вчиненням умисного вбивства громадянина Угорщини в Парижі.

Чи поширюється на Хромова вплив КК України? Чи підлягає він кримінальній відповідальності в Україні у разі відбуття покарання за цей злочин за її межами? Відповідь обґрунтуйте із посиланням на принципи кримінального права та норми кримінального закону України.

12. Підготуйте доповідь за обраною темою:

- ✓ Концепція КК України від 5 квітня 2001 р. як основного джерела кримінального права.
- ✓ Витоки та формування кримінального законодавства України.
- ✓ Проблемні питання розвитку законодавства України про кримінальну відповідальність.
- ✓ Аналогія у кримінальному праві.
- ✓ Імплементация норм міжнародного права у вітчизняне кримінальне законодавство.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть правильну відповідь.

Органом державної влади, який встановлює норми кримінального права, є:

- а) Верховна Рада України;
- б) Кабінет Міністрів України;
- в) Верховний Суд України;
- г) Конституційний Суд України.

2. Вкажіть правильні відповіді.

У системі Загальної частини КК немає розділу з назвою:

- а) «Закон про кримінальну відповідальність»;
- б) «Злочин, його види та стадії»;
- в) «Злочини проти власності»;
- г) «Обставини, що виключають злочинність діяння»;
- д) «Покарання та його види»;
- е) «Злочини проти громадського порядку та моральності»;
- є) «Судимість».

3. Вкажіть правильну відповідь.

Особлива частина КК вміщує:

- а) десять розділів;
- б) п'ятнадцять розділів;
- в) двадцять розділів;
- г) двадцять три розділи.

4. Вкажіть правильну відповідь.

Диспозиції у кримінально-правових нормах описують:

- а) види та розміри покарань;
- б) умови, за яких застосовуються кримінально-правові норми;
- в) стандарти забороненої (злочинної) поведінки певного виду;
- г) у структурі норм КК диспозицій немає.

5. Вкажіть неправильні відповіді.

Існують такі види диспозицій:

- а) проста;
- б) бланкетна;
- в) альтернативна;
- г) відсильна;
- д) відносно визначена;
- е) описова.

6. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Бланкетною є диспозиція, яка не визначає конкретних ознак злочину, а відсилає для встановлення їх змісту до _____ або _____.

7. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Відносно визначена санкція передбачає _____, вказуючи або не вказуючи _____, але обов'язково вказуючи _____.

8. Вкажіть правильну відповідь.

Альтернативні санкції визначають:

- а) різні межі покарань;
- б) як основні, так і додаткові покарання;
- в) не один, а два чи більше видів основних покарань;
- г) такого різновиду санкцій не існує.

9. Вкажіть правильну відповідь.

Офіційне (легальне) тлумачення закону про кримінальну відповідальність здійснює:

- а) Верховний Суд України;
- б) Конституційний Суд України;
- в) Верховна Рада України;
- г) Пленум Верховного Суду України.

10. Вкажіть неправильні відповіді.

Судове тлумачення кримінального закону дається:

- а) на базі вивчення та узагальнення судової практики;
- б) у процесі проголошення судового рішення;
- в) під час судового розгляду кримінальної справи;
- г) у процесі виконання покарання.

11. Вкажіть неправильні відповіді.

Розрізняють такі різновиди судового тлумачення:

- а) легальне;
- б) правозастосовне;
- в) казуальне;
- г) автентичне.

12. Вкажіть правильну відповідь.

У постановках Пленуму Верховного Суду України дається тлумачення:

- а) казуальне;
- б) наукове;
- в) правозастосовне;
- г) офіційне.

13. Вкажіть правильну відповідь.

Філологічне (граматичне) тлумачення — це з'ясування змісту кримінально-правової норми шляхом:

- а) аналізу її тексту із використанням правил граматики, синтаксису, орфографії та пунктуації;
- б) її логічного аналізу;
- в) зіставлення її з іншими нормами кримінального закону;
- г) усе зазначене.

14. Вкажіть правильну відповідь.

Системне тлумачення полягає у:

- а) вивченні комплексу причин та умов, що сприяли прийняттю закону про кримінальну відповідальність;
- б) встановленні змісту закону із застосуванням категорій логіки;
- в) визначенні взаємозв'язку закону про кримінальну відповідальність з аналогічними законами, що діяли раніше;
- г) з'ясуванні значення кримінального закону шляхом зіставлення його з положеннями цього та іншого законів.

15. Вкажіть правильну відповідь.

Тлумачення, що зводиться до визначення передумов прийняття кримінального закону, зветься:

- а) логічним тлумаченням;
- б) системним тлумаченням;
- в) історичним тлумаченням;
- г) науковим тлумаченням.

16. Вкажіть правильну відповідь.

Критерієм поділу тлумачення закону про кримінальну відповідальність на буквальне, обмежувальне та поширювальне є:

- а) обсяг тлумачення;
- б) спосіб (прийом) тлумачення;
- в) результат тлумачення;
- г) суб'єкт, який роз'яснює закон.

17. Вкажіть неправильну відповідь.

До офіційних друкованих видань, де має бути оприлюднений закон про кримінальну відповідальність, належать:

- а) газета «Урядовий кур'єр»;
- б) газета «Голос України»;
- в) журнал «Офіційний вісник України»;
- г) журнал «Відомості Верховної Ради України»;
- д) журнал «Право України»;
- е) інформаційний бюлетень «Офіційний вісник Президента України».

18. Вкажіть правильну відповідь.

Часом вчинення злочину КК визнає:

- а) час вчинення особою дії або бездіяльності, передбаченої законом про кримінальну відповідальність;
- б) час настання зазначених у КК суспільно небезпечних наслідків;
- в) час вчинення особою передбаченого КК діяння і настання відповідних наслідків;
- г) це питання законодавчо не врегульоване.

19. Вкажіть правильні відповіді.

Кримінальний закон не має зворотної сили, якщо він:

- а) усуває караність діяння;
- б) посилює кримінальну відповідальність;
- в) пом'якшує покарання;

- г) встановлює злочинність діяння;
- д) був прийнятий після вчинення злочинного діяння.

20. Вкажіть неправильні відповіді.

Чинність закону про кримінальну відповідальність у просторі визначається на підставі таких принципів:

- а) національного (або громадянства);
- б) часового;
- в) територіального;
- г) реального;
- д) міжнародного;
- е) дипломатичного;
- є) універсальний (космополітичний).

21. Вкажіть правильну відповідь.

Особами, на яких поширюється кримінальна юрисдикція України у разі вчинення ними злочинів на її території, є:

- а) громадяни України;
- б) іноземці;
- в) особи без громадянства;
- г) усі перелічені.

22. Вкажіть неправильні відповіді.

Національний принцип (або принцип громадянства) регламентує просторову чинність закону про кримінальну відповідальність щодо діянь, вчинених за межами України:

- а) громадянами України;
- б) іноземцями;
- в) особами без громадянства, які постійно проживають в Україні;
- г) особами без громадянства, що не проживають постійно в Україні;
- д) усіма названими особами.

23. *Встановіть, зміст якого принципу чинності кримінального закону у просторі розкриває наведене далі законодавче положення: «Іноземці або особи без громадянства, що не проживають постійно в Україні, які вчинили злочини за її межами, підлягають в Україні відповідальності за цим Кодексом у випадках, передбачених міжнародними договорами»:*

- а) територіального;
- б) національного;

- в) універсального (космополітичного);
- г) реального.

24. Вкажіть правильні відповіді.

Реальний принцип встановлює відповідальність іноземців та осіб без громадянства, які не проживають постійно в Україні, за вчинені за її межами:

- а) тяжкі злочини проти прав і свобод громадян України або інтересів України;
- б) особливо тяжкі злочини проти прав та свобод громадян України;
- в) тяжкі або особливо тяжкі злочини проти інтересів України;
- г) будь-які злочини проти інтересів України або інтересів її громадян.

25. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності та віддання до суду _____ у разі вчинення ними злочинів поза межами України.

Контрольні запитання

1. Що являє собою закон України про кримінальну відповідальність? Які завдання він ставить перед собою?
2. Якою є структура КК? На які частини поділяються норми Особливої частини КК?
3. У чому суть тлумачення закону про кримінальну відповідальність? За якими класифікаційними ознаками можна поділити таке тлумачення?
4. Коли кримінально-правова норма підлягає поширювальному тлумаченню та чим останнє відрізняється від застосування закону за аналогією? Чи можливе застосування аналогії у кримінальному законодавстві?
5. Що передбачає часова юрисдикція закону про кримінальну відповідальність? З якого часу набирає чинності кримінальний закон і коли він припиняє свою дію?
6. На яких принципах ґрунтується чинність закону про кримінальну відповідальність у просторі? У чому полягає їх суть?
7. Що таке екстрадиція? Чи підлягають екстрадиції громадяни України у разі вчинення ними злочину на території іншої держави?

Тема 3. Поняття злочину та його види

Ця тема дасть змогу опанувати категорію, що лежить в основі змісту всіх кримінально-правових інститутів, визначає соціальну сутність законодавства і є ключовою у кримінальному праві, — поняття злочину.

Основні питання

1. Поняття та ознаки злочину.
2. Малозначність діяння.
3. Відмежування злочинів від інших правопорушень.
4. Класифікація злочинів.

Після вивчення цієї теми Ви маєте ЗНАТИ:

- визначення поняття злочину як однієї з фундаментальних категорій кримінального права;
- умови застосування законодавчого положення про малозначність діяння;
- критерії відмежування злочинів від інших правопорушень;
- види злочинів,

а також УМІТИ:

- розкривати соціальну сутність злочину;
- характеризувати ознаки злочину;
- розрізняти злочини та незлочинні правопорушення;
- розподіляти злочини на групи відповідно до законодавчої класифікації.

Перелік ключових понять

Злочин, суспільна небезпечність злочину, винність діяння, протиправність злочину, кримінальна караність діяння, малозначне діяння, злочин невеликої тяжкості, злочин середньої тяжкості, тяжкий злочин, особливо тяжкий злочин.

Рекомендована література до теми

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. — 212 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // Офіційний вісник України. — 2012. — № 37. — Ст. 1370.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Офіційний текст. — К.: Паливода А. В., 2015. — 284 с.
5. Цивільний кодекс України: Офіційний текст. — К. ПАЛИВОДА А.В., 2015. — 380 с.

6. Берзін П.С. Суспільна небезпечність діяння: загальна характеристика // Альманах кримінального права: Зб. статей. — К.: Правова єдність, 2009. — Вип. 1. — С. 108—150.

7. Васильківська І.П. Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.

8. Кривошеїн П.К. Преступление: Историческое исследование. — К.: УАВД, 1993. — 72 с.

9. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.

10. Матишевський П.С. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.

11. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. — К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. — Т. 1. — 964 с.

12. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К.: Юридична думка, 2012. — 1316 с.

13. Строган А. Аспекти співвідношення злочину, малозначного діяння та діяння, що не містить складу злочину // Підприємництво, господарство і право. — 2007. — № 10. — С. 142—145.

Завдання до теми

1. Для кожного терміна, наведеного у другому стовпчику таблиці, доберіть відповідне тлумачення з четвертого стовпчика (тлумачення для кожного поняття може бути лише одне). Зазначте літеру, що позначає правильне тлумачення (з п'ятого стовпчика), у третьому стовпчику навпроти відповідного терміна.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
1	Злочин		Вчинення діяння умисно або з неосторожності	А
2	Суспільна небезпечність злочину		Діяння, яке хоча формально і містить ознаки будь-якої дії чи бездії, передбаченої КК, але не становить суспільної небезпечності	Б
3	Винність діяння		Передбачення діяння в законі про кримінальну відповідальність	В
4	Кримінальна протиправність діяння		Передбачене КК суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину	Г

Закінчення табл.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
5	Кримінальна караність діяння		Об'єктивна властивість злочину заподіювати чи створювати загрозу заподіяння істотної шкоди об'єктам кримінально-правової охорони	Д
6	Малозначне діяння		Погроза застосування покарання у разі вчинення особою забороненого КК діяння	Е

2. Сформулюйте законодавче і наукове визначення поняття злочину; визначте, чим вони відрізняються одне від одного.

3. Порівняйте злочин з іншими правопорушеннями. Визначте їхні спільні риси та відмінності. Заповніть таблицю:

ВІДМЕЖУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ВІД ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Критерії	Злочин	Інші види правопорушень		
		адміністративні проступки	дисциплінарні проступки	цивільно-правові проступки

4. Заповніть *схему 8*.

5. Проаналізуйте норми, передбачені ч. 1 ст. 115, ст. 116, ч. 1 ст. 129, ч. 1 ст. 147, ч. 1 ст. 203², ч. 2 ст. 206, ч. 3 ст. 212, статтями 231, 232, ч. 2 ст. 364, ч. 2 ст. 365¹, ч. 2 ст. 382, ч. 1 ст. 439 КК, та здійсніть розподіл їх на групи згідно із законодавчою класифікацією злочинів.

6. Розв'яжіть задачі.

Задача 1

Васильєв посварився з Гладковим і сказав, що вкрав гроші, які той збирав для придбання автомобіля. Гладков сповістив про намір Васильєва в міліцію.

Чи може бути Васильєв притягнутий до кримінальної відповідальності? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2

15-річний Максимов, побачивши, що продавчиня піріжків відволіклась, розмовляючи з покупцем, взяв з лотка піріжок, вартість якого становила три гривні п'ятдесят копійок.

Чи підпадають дії Максимова під ч. 2 ст. 11 КК? Ознайомтеся зі ст. 185 КК, ст. 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — КпАП), п. 5 підрозділу 1 розділу XX, підпунктом 169.1.1 п. 169.1 ст. 169 та абз. 7 п. 1 розділу XIX Податкового кодексу України. Дайте визначення малозначного діяння.

Задача 3

Продан вирішив пограбувати касу підприємства в день видачі заробітної плати. В обідню перерву, скориставшись відсутністю працівників, він проник до приміщення каси й відкрив сейф, однак грошей там не було. Тоді він прихопив з робочого столу мобільний телефон одного з працівників вартістю 250 грн. Продана було затримано на прохідній, коли він намагався вийти з підприємства.

Чи є дії Продана злочинними? Ознайомтеся зі статтями 185, 15 КК та абзацами 1, 2 п. 4 постанови ПВСУ «Про судову практику у справах про злочини проти власності» від 6 листопада 2009 р. № 10. Чи можна визнати діяння Продана малозначним?

Задача 4

Стаття 185 КК «Крадіжка» встановлює відповідальність за таємне викрадення чужого майна. Також ст. 51 КпАП передбачає відповідальність за дрібне викрадення чужого майна шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрати; при цьому законодавець зауважує, що викрадення чужого майна вважається дрібним, якщо вартість такого майна на момент вчинення правопорушення не перевищує 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Який критерій був покладений в основу розмежування вказаних правопорушень? Продемонструйте, як іще можна відмежувати злочини від інших правопорушень. Проілюструйте це конкретними прикладами.

Задача 5

Вироком суду Лихова було засуджено за ухилення від сплати податків (ч. 2 ст. 212 КК) і призначено покарання у виді штрафу в розмірі двох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян з позбавленням права займатися підприємницькою діяльністю на два роки.

Злочин якої тяжкості було вчинено Лиховим? Змалюйте весь процес визначення ступеня тяжкості злочину з посиланням на відповідні норми КК.

Задача 6

Маслюков, керуючи транспортним засобом у стані алкогольного сп'яніння, не помітив червоного світла світлофора й здійснив наїзд на пішохода, внаслідок чого останній зазнав тяжких тілесних ушкоджень.

Ознайомтеся зі ст. 286 КК і визначте ступінь тяжкості злочину, вчиненого Маслюковим.

Задача 7

Громадянин України Шилов за винагороду передав іноземній державі відомості про Україну, що становлять державну таємницю.

Ознайомтеся зі змістом ст. 111 КК «Державна зрада». Встановіть, до якого виду належить цей злочин у різних класифікаціях злочинів (за тяжкістю, залежно від форми вини, за ступенем завершеності злочинної діяльності, за суб'єктом, за родовим об'єктом посягання тощо).

7. Підготуйте доповідь за обраною темою:

- ✓ Визначення поняття злочину в історії кримінального права.
- ✓ Поняття та класифікація злочинів у кримінальному законодавстві зарубіжних країн.
- ✓ Юридична природа положення про малозначність діяння (ч. 2 ст. 11 КК України), його значення для правозастосовчої практики.
- ✓ Поняття і практичне значення класифікації злочинів.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть неправильні відповіді.

Злочин характеризується такими обов'язковими ознаками:

- а) умисність;
- б) суспільна небезпечність;
- в) протиправність;
- г) осудність;
- д) малозначність;
- е) винність.

2. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

У теорії кримінального права суспільна небезпечність злочину визначається двома критеріями: _____ і _____.

3. Вкажіть правильну відповідь.

Караність злочину полягає у:

- а) здатності суспільно небезпечного діяння завдавати шкоди об'єктам кримінально-правової охорони;
- б) передбаченні злочину в законі про кримінальну відповідальність;
- в) можливості застосування за злочин покарання, визначеного у санкції кримінально-правової норми;
- г) вчиненні злочинного діяння суб'єктом злочину.

4. Вкажіть правильну відповідь.

Винність як ознака злочину означає:

- а) вчинення злочину осудною особою;
- б) вчинення суспільно небезпечного діяння суб'єктом злочину;
- в) наявність в особи відповідного психічного ставлення до вчинюваної дії чи бездіяльності;
- г) здатність злочину заподіювати шкоду об'єктам кримінально-правової охорони.

5. Вкажіть неправильні відповіді.

Умовами застосування положення про малозначність діяння є:

- а) мало місце невинне заподіяння шкоди;
- б) суспільно небезпечне діяння вчинене у стані крайньої необхідності;
- в) у діянні особи немає всіх ознак складу злочину, передбаченого КК;
- г) діяння не містить суспільної небезпечності;
- д) наявність у вчиненій дії або бездії формально всіх ознак діяння, визначеного у КК як злочин.

6. Вкажіть правильну відповідь.

Головний критерій, за яким можна відмежувати злочини від інших правопорушень, — це:

- а) кримінальна протиправність;
- б) суспільна небезпечність;
- в) суб'єкт правопорушення;
- г) винність.

7. Вкажіть правильну відповідь.

Законодавча класифікація включає в себе такі категорії злочинів:

- а) умисні і необережні;
- б) злочини невеликої та середньої тяжкості, тяжкі й особливо тяжкі злочини;
- в) закінчені і незакінчені;
- г) злочини із загальним суб'єктом та злочини зі спеціальним суб'єктом.

8. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Злочином невеликої тяжкості є злочин, за який передбачене покарання у виді _____ на строк _____, або _____, за винятком _____.

9. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Злочином середньої тяжкості визнається злочин, за який передбачене основне покарання у виді _____ в розмірі _____ або _____ на строк _____.

10. Вкажіть правильні відповіді.

Санкція тяжкого злочину передбачає:

- а) основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- б) основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- в) позбавлення волі до п'яти років;
- г) позбавлення волі на строк не більше десяти років;
- д) позбавлення волі понад десять років.

11. Вкажіть неправильні відповіді.

За особливо тяжкий злочин передбачається:

- а) позбавлення волі на строк понад десять років;
- б) позбавлення волі понад п'ятнадцять років;
- в) основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- г) основне покарання у виді штрафу понад п'ятдесят тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- д) довічне позбавлення волі.

Контрольні запитання

1. Що являє собою злочин?
2. У чому полягає суспільна небезпечність як матеріальна ознака злочину? Чим визначають характер і ступінь суспільної небезпечності злочинного діяння? Що означає протиправність і караність злочину?
3. Як можна розмежувати злочини і незлочинні правопорушення залежно від суб'єкта, винності та кримінальної протиправності?
4. Якими є критерії законодавчої категоризація злочинів та яке значення має ця класифікація?

Тема 4. Кримінальна відповідальність та її підстави

Опанування цієї теми дасть змогу познайомитися з кримінальною відповідальністю як різновидом відповідальності юридичної та кримінально-правовими відносинами, в межах яких відбувається реалізація кримінальної відповідальності.

Основні питання

1. Поняття кримінальної відповідальності.
2. Кримінальна відповідальність і кримінально-правові відносини.
3. Форми реалізації кримінальної відповідальності.
4. Підстави кримінальної відповідальності.

Вивчивши матеріал цієї теми, Ви маєте ЗНАТИ:

- поняття кримінальної відповідальності як окремого виду юридичної відповідальності;
- визначення кримінально-правових відносин і співвідношення їх із кримінальною відповідальністю;
- форми реалізації кримінальної відповідальності;
- підстави кримінальної відповідальності,

а також УМІТИ:

- характеризувати структуру кримінального правовідношення;
- встановлювати моменти виникнення і припинення кримінальної відповідальності та кримінально-правових відносин;
- відмежовувати форми реалізації кримінальної відповідальності від звільнення від кримінальної відповідальності й примусових заходів медичного характеру;
- орієнтуватися у філософському й юридичному обґрунтуванні підстав кримінальної відповідальності.

Перелік ключових понять

Кримінальна відповідальність, позитивна (перспективна) кримінальна відповідальність, негативна (ретроспективна) кримінальна відповідальність, кримінально-правові відносини, підстава кримінальної відповідальності.

Рекомендована література до теми

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. — 212 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // Офіційний вісник України. — 2012. — № 37. — Ст. 1370.

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність) від 27 жовтня 1999 р. // Вісник Конституційного Суду України. — 1999. — № 5. — С. 7—13.

5. *Багрий-Шахматов Л. В.* Уголовная ответственность и наказание. — Минск: Вышш. шк., 1976. — 384 с.

6. *Баулін Ю.В.* Звільнення від кримінальної відповідальності. — К.: Атіка, 2004. — 296 с.

7. *Баулін Ю.В.* Поняття кримінальної відповідальності та його значення для практики застосування нового Кримінального кодексу України // Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. 25—26 жовт. 2001 р. — К.—Х.: Юрінком Інтер, 2002. — С. 39—42.

8. *Брайнин Я.М.* Уголовная ответственность и ее основание в советском уголовном праве. — М.: Юрид. лит., 1963. — 275 с.

9. *Братусь С.Н.* Юридическая ответственность и законность. — М.: Юрид. лит., 1976. — 215 с.

10. *Васильківська І.П.* Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.

11. *Загородников Н.И.* О пределах уголовной ответственности // Советское государство и право. — 1967. — № 7. — С. 39—46.

12. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.

13. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, О.О. Дудоров та ін. — К.: Атіка, 2009. — 408 с.

14. *Матишевський П.С.* Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.

15. *Пионтковский А.А.* Правоотношения в уголовном праве // Правоведение. — 1962. — № 2. — С. 86—96.

16. *Самощенко И.С., Фарукишин М.Х.* Ответственность по советскому законодательству. — М.: Юрид. лит., 1971. — 240 с.

17. *Санталов А.И.* Теоретические вопросы уголовной ответственности. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1982. — 96 с.

18. *Стручков Н.А.* Уголовная ответственность и ее реализация в борьбе с преступностью. — Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1978. — 288 с.

Завдання до теми

1. Для кожного терміна, наведеного у другому стовпчику таблиці, доберіть відповідне тлумачення з четвертого стовпчика (тлумачення для кожного поняття може бути лише одне). Зазначте літеру, що позначає правильне тлумачення (з п'ятого стовпчика), у третьому стовпчику навпроти відповідного терміна.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
1	Кримінальна відповідальність		Відповідальність за вчинений у минулому злочин	А
2	Позитивна (перспективна) кримінальна відповідальність		Наявність у вчиненому особою діянні ознак конкретного складу злочину, передбаченого чинним кримінальним законодавством	Б
3	Негативна (ретроспективна) кримінальна відповідальність		Різновид відповідальності юридичної, що виявляється в державному осуді особи, яка вчинила злочин, обвинувальним вироком суду і, як правило, полягає в застосуванні до винного встановлених у кримінальному законі конкретних примусових заходів кримінально-правового характеру	В
4	Кримінально-правові відносини		Усвідомлення особою необхідності (обов'язку) дотримання кримінально-правової заборони	Г
5	Підстава кримінальної відповідальності		Урегульовані нормами кримінального права відносини між державою та особою, яка вчинила злочин	Д

2. Проаналізуйте основні підходи до визначення змісту кримінальної відповідальності в науці кримінального права. Назвіть родові та видові ознаки кримінальної відповідальності як різновиду відповідальності юридичної.

3. Складіть таблицю «*Порівняння ознак кримінальної та адміністративної відповідальності*».

4. Визначте поняття перспективної і ретроспективної відповідальності. Знайдіть у КК підтвердження того, що кримінальна відповідальність є відповідальністю за минулу поведінку.

5. Складіть схему форм реалізації кримінальної відповідальності.

6. Знайдіть у КК статті, що закріплюють:

- підставу кримінальної відповідальності;
- принцип презумпції невинуватості.

7. Розв'яжіть задачі.

Задача 1

13-річний Соков вкрав у свого однокласника Ракова мобільний телефон вартістю 2 тис. грн. Батьки Ракова вимагали від працівників правоохоронних органів притягнути до кримінальної відповідальності батьків Сокова, мотивуючи це тим, що, оскільки Соков ще не досяг віку кримінальної відповідальності, за злочин мають відповідати його батьки.

Ознайомтеся зі змістом ст. 185 КК. Чи можуть бути батьки Сокова суб'єктами правових відносин, в яких реалізується кримінальна відповідальність за крадіжку?

Задача 2

Особа відбула покарання за вчинення особливо тяжкого злочину.

Чи можна вважати, що кримінальна відповідальність реалізована повністю? Визначте, коли настає момент припинення кримінальної відповідальності. Чи співпадає цей момент з моментом припинення кримінально-правових відносин?

Задача 3

Неповнолітній Василюта вперше вчинив злочин невеликої тяжкості. Його було звільнено від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру.

Чи є факт застосування до Василюти цього звільнення реалізацією кримінальної відповідальності?

Задача 4

14-річний Іванов і 13-річний Петров домовилися обдурити продавця місцевого магазину. Набравши товару на п'ятнадцять гривень, вони розрахувалися купюрою номіналом двадцять гривень й отримали п'ять гривень решти. Щойно Іванов і Петров отримали решту, вони почали переконувати продавця, що розплачувалися 50-гривневою купюрою. Продавець повірила хлопцям і додала їм ще тридцять гривень решти.

Чи можлива у цьому випадку реалізація кримінальної відповідальності за шахрайство (ст. 190 КК)? Відповідь поясніть.

Задача 5

Класний керівник 7-Б класу Калюжна оголосила батькам про збирання коштів (по 500 грн з учня) на ремонт класу. Проте зібрані 25 тис. грн вона, як і планувала, витратила на весілля власної доньки, бо знала, що у цьому році ремонт усієї школи робитимуть за рахунок меценатів.

Що є підставою притягнення Калюжної до кримінальної відповідальності? Чи впливає розмір шкоди, завданої злочином, на обсяг відповідальності?

Задача 6

Горохов вирішив попрацювати вдома на вихідних. Він забрав з роботи папку з документами, що містили державну таємницю й були довірені йому у зв'язку з виконанням службових обов'язків, чим порушив встановлений законодавством порядок поводження із секретними документами.

Ознайомтеся зі ст. 329 КК і коментарем до неї. Чи є підстава для притягнення Горохова до кримінальної відповідальності за втрату документів, що містять державну таємницю?

8. Підготуйте доповідь за обраною темою:

- ✓ Особливості кримінальної відповідальності порівняно з іншими видами юридичної відповідальності.
- ✓ Кримінальна відповідальність та інші елементи механізму кримінально-правового регулювання.
- ✓ Кримінально-правові відносини, їх співвідношення із кримінальною відповідальністю.
- ✓ Підстави кримінальної відповідальності: філософський аспект.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть правильну відповідь.

Серед ознак кримінальної відповідальності немає такої:

- а) кримінальна відповідальність забезпечується державним примусом;
- б) офіційна оцінка винного та його діяння здійснюється в обвинувальному вирoku суду;
- в) кримінальна відповідальність застосовується до особи, яка вчинила правопорушення;
- г) кримінальна відповідальність заснована на нормах кримінального закону, що визначають її підставу та межі;
- д) кримінальна відповідальність настає за вчинення злочину.

2. Вкажіть правильну відповідь.

Суб'єктами кримінальних правовідносин є:

- а) держава й особа, яка вчинила злочин;

- б) злочинець та потерпілий;
- в) держава і потерпілий;
- г) органи прокуратури й особа, котра вчинила злочин.

3. Вкажіть неправильні відповіді.

Кримінальна відповідальність може бути реалізована в таких формах:

- а) звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- б) застосування до винної особи покарання;
- в) засудження особи із звільненням її від покарання;
- г) звільнення винного від відбування покарання;
- д) застосування до особи примусових заходів медичного характеру.

4. Вкажіть правильну відповідь.

Підставою кримінальної відповідальності є:

- а) вчинення особою протиправного діяння;
- б) вчинення особою кримінально караного діяння;
- в) вчинення винним суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК;
- г) вчинення особою будь-якого суспільно небезпечного діяння;
- д) вчинення особою злочину.

5. Вкажіть правильну відповідь.

У межах єдиної підстави кримінальної відповідальності розрізняють сторони:

- а) фактичну і юридичну;
- б) матеріальну й процесуальну;
- в) матеріальну та юридичну;
- г) фактичну і процесуальну.

6. Вкажіть правильну відповідь.

Процесуальною підставою кримінальної відповідальності є:

- а) факт вчинення особою суспільно небезпечного діяння, визначеного у КК як злочин;
- б) закон про кримінальну відповідальність;
- в) склад конкретного злочину;
- г) обвинувальний вирок суду.

Контрольні запитання

1. Що таке кримінальна відповідальність? Яка різниця між перспективною і ретроспективною кримінальною відповідальністю?

2. У чому полягає суть кримінально-правових відносин? Яка структура кримінального правовідношення? З якого моменту виникають кримінально-правові відносини і кримінальна відповідальність і коли вони припиняються?

3. Які форми реалізації кримінальної відповідальності Вам відомі? Як співвідносяться одне з одним поняття кримінальної відповідальності та покарання?

4. Якими є головні положення філософського вчення про підстави кримінальної відповідальності? Яка підстава кримінальної відповідальності закріплена у КК?

Тема 5. Склад злочину

Вивчення цієї теми закладе теоретичне підґрунтя всього навчального курсу кримінального права, оскільки ознайомить з ученням про склад злочину — серцевиною кримінального права.

Основні питання

1. Поняття та значення складу злочину.
2. Елементи й ознаки складу злочину.
3. Види складів злочину.
4. Склад злочину та кваліфікація злочинів.

Після опрацювання цього матеріалу Ви маєте ЗНАТИ:

- поняття складу злочину та його значення;
- елементи й ознаки складу злочину;
- класифікації складів злочинів;
- визначення кваліфікації злочинів, її етапи та види,

а також УМІТИ:

- відмежовувати категорію «склад злочину» від поняття злочину;
- розрізняти загальний і конкретний склади злочину;
- орієнтуватися в структурі складу злочину;
- розпізнавати окремі види складів злочинів;
- визначати зв'язок між складом злочину та кваліфікацією злочинів.

Перелік ключових понять

Склад злочину, елементи складу злочину, обов'язкові (необхідні) ознаки складу злочину, факультативні (необов'язкові) ознаки складу злочину, основний склад злочину, кваліфікований (особливо кваліфікований) склад злочину, привілейований склад злочину, злочин з матеріальним складом, злочин з формальним складом, злочин з усіченим складом, кваліфікація злочинів.

Рекомендована література до теми

1. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. — 212 с.
2. Андрушко П.П. Кваліфікація злочинів: поняття та види // Вісник прокуратури. — 2003. — № 12. — С. 48—55.
3. Брайнін Я.М. Основні питання загального вчення про склад злочину. — К.: Вид-во Київського ун-ту, 1964. — 188 с.
4. Васильківська І.П. Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.
5. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.

6. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, О.О. Дудоров та ін. — К.: Атіка, 2009. — 408 с.

7. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений. — М.: Юрист, 1999. — 304 с.

8. Кузнецов В.В., Савченко А.В. Теорія кваліфікації злочинів. — К.: КНТ, 2007. — 300 с.

9. Матишевський П.С. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.

10. Навроцький В.О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації. — К.: Атіка, 1999. — 418 с.

11. Строган А.Ю. Состав злочину як підстава кримінальної відповідальності. — К.: Атіка, 2007. — 424 с.

12. Тарарухин С.А. Квалификация преступлений в судебной и следственной практике. — К.: Юринком, 1995. — 208 с.

13. Трайнин А.Н. Общее учение о составе преступления. — М.: Госюриздат, 1957. — 393 с.

Завдання до теми

1. Для кожного терміна, наведеного у другому стовпчику таблиці, доберіть відповідне тлумачення з четвертого стовпчика (тлумачення для кожного поняття може бути лише одне). Зазначте літеру, що позначає правильне тлумачення (з п'ятого стовпчика), у третьому стовпчику навпроти відповідного терміна.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
1	Склад злочину		Встановлення точної відповідності між ознаками вчиненого діяння та ознаками складу конкретного злочину, закріпленого в законі про кримінальну відповідальність	А
2	Конкретний склад злочину		Склад злочину без обтяжуючих і пом'якшуючих обставин	Б
3	Загальний склад злочину		Склад злочину, конструкція якого не передбачає наявності суспільно небезпечних наслідків як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони	В
4	Елементи складу злочину		Притаманні будь-якому складу злочину ознаки	Г

Продовження табл.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
5	Необхідні ознаки складу злочину		Ознаки, властиві окремим складам злочину	Д
6	Факультативні ознаки складу злочину		Сукупність цифрових і буквених позначень, що вказують на статті (їх частини і пункти) Загальної та Особливої частини КК, якими передбачена відповідальність за вчинене діяння	Е
7	Основний склад злочину		Склад злочину, передбачений певною статтею Особливої частини КК	Є
8	Кваліфікований склад злочину		Склад злочину з пом'якшуючими обставинами та більш м'яким покаранням, ніж у нормах із відповідним основним складом	Ж
9	Особливо кваліфікований склад злочину		Склад злочину, який має, наприклад, два або більше об'єктів, дві форми вини, різні наслідки	З
10	Привілейований склад злочину		Склад злочину з особливо обтяжуючими обставинами, за який передбачається суворіше, ніж за кваліфікований склад, покарання	И
11	Злочин з матеріальним складом		Сукупність встановлених у законі про кримінальну відповідальність ознак (об'єктивних і суб'єктивних), котрі характеризують певне суспільно небезпечне діяння як злочин	І
12	Злочин з формальним складом		Склад злочину з обтяжуючими обставинами і суворішою, порівняно з основним, санкцією	Ї
13	Злочин з усиченим складом		Склад злочину, в якому кожна ознака має місце один раз: одне суспільно небезпечне діяння посягає на один об'єкт, тягне за собою один наслідок (у злочинах з матеріальною конструкцією складу) і вчиняється в межах однієї форми вини	Й

Закінчення табл.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
14	Простий склад злочину		Склад злочину, в якому момент закінчення злочину переноситься на стадію готування чи замаху	К
15	Складний склад злочину		Склад злочину, в якому суспільно небезпечні наслідки є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони	Л
16	Кваліфікація злочинів		Наукова абстракція, теоретичне поняття, в якому зібрані, узагальнені ознаки всіх конкретних складів злочинів	М
17	Формула кваліфікації		Чотири обов'язкові (універсальні) складові частини складу злочину	Н

2. Складіть таблиці:

- різниця між поняттями злочину і складу злочину;
- порівняння загального і конкретного складів злочину.

3. Випишіть з КК приклади основних, кваліфікованих, особливо кваліфікованих і привілейованих складів злочинів.

4. Проаналізуйте склади злочинів, передбачені ст. 156, ч. 1 ст. 189, ст. 191, ч. 2 ст. 194, статтями 196, 324 і 360 КК. Які з них належать до складних? Чому?

5. Знайдіть у КК по два приклади матеріальних, формальних та усичених складів злочинів. Визначте їхні елементи й ознаки.

6. Заповніть *схеми 9–12*.

7. Розв'яжіть задачі.

Задача 1

Герасименку було повідомлено про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ст. 118 КК. Диспозиція цієї норми передбачає відповідальність за умисне вбивство, вчинене при перевищенні меж необхідної оборони, а також у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця.

Встановіть, які ознаки об'єктивної сторони є обов'язковими.

Задача 2

З метою схилити його до одруження Мальцева повідомила свого коханця Коновалова про вагітність. На підтвердження своїх слів вона пред'явила медичні довідки з жіночої консультації та пригрозила, що розповість дружині і дітям Коновалова про їхні багаторічні інтимні стосунки, якщо він не одружиться з нею. Не бажаючи розлучення та поділу майна, Коновалов уночі дротом від зарядки для телефону задушив Мальцеву. Судово-медична експертиза з'ясувала, що померла не була вагітною.

Вироком суду Коновалова було визнано винним у вчиненні закінченого замаху на умисне вбивство жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності, та умисного вбивства з корисливих мотивів (ч. 2 ст. 15 і п. 2 ч. 2 ст. 115 та п. 6 ч. 2 ст. 115 КК).

Визначте, що з фактичних обставин учиненого діяння мало факультативний та обов'язковий характер для кваліфікації злочинів.

Задача 3

17-річний Биков вирішив помститися своєму однокласникові Козіну за образу. Дочекавшись Козіна ввечері біля під'їзду будинку, Биков побив його, завдавши останньому тяжких тілесних ушкоджень.

Ознайомтеся зі змістом ст. 121 КК. Що з фактичних обставин вчиненого діяння матиме факультативний характер для кваліфікації злочину за вказаною статтею?

Задача 4

Приходько, який знав, що Стоков перебуває у відрядженні, підібрав ключ до входних дверей і близько першої години ночі проник у його квартиру, звідки таємно викрав майна на загальну суму 70 тис. грн.

Вироком суду Приходька було визнано винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 185 КК.

Визначте вид складу злочину, вчиненого Приходьком, за різними критеріями. Які фактичні обставини вчиненого діяння мали факультативний, а які обов'язковий характер для кваліфікації цього злочину?

Задача 5

Студенти другого курсу Національного технічного університету України «КПІ» Милов і Шилов задля розваги за попередньою змовою незаконно проникли на веб-сервер однієї комер-

ційної компанії й розмістили на головній сторінці цієї компанії зображення порнографічного характеру.

Ознайомтеся зі статтями 301 і 361 КК. Визначте ознаки діяння, вчиненого Миловим і Шиловим, та кваліфікуйте його. Які з фактичних обставин вчиненого посягання мають факультативний характер?

Задача 6

Нілов надавав безпритульним дітям віком 10—12 років придуток у своєму домі, харчування та одяг, а за це примушував їх жебракувати або мити машини. Всі гроші Нілов забирав собі.

Ознайомтеся зі змістом статей 150 і 150¹ КК; визначте елементи складу цих злочинів.

Встановіть фактичні обставини діяння, вчиненого Ніловим, та порівняйте їх з ознаками складу конкретних злочинів. Як слід кваліфікувати дії Нілова?

Задача 7

Адвокат Слимко опублікував у журналі «Юридична Україна» рекомендації щодо кваліфікації окремих злочинних посягань у сфері охорони праці. Стаття містила аналіз помилок, яких найчастіше припускалися судді та слідчі при кваліфікації відповідних діянь.

До якого виду кваліфікації можна віднести ці рекомендації?

8. Підготуйте доповідь за обраною темою:

✓ Проблеми визначення поняття складу злочину в теорії кримінального права.

✓ Кваліфікація злочинів як різновид юридичної кваліфікації, її види. Загальний механізм кваліфікації злочинів.

✓ Склад злочину та його значення для правильної кваліфікації злочину.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть правильну відповідь.

Поняття злочину і складу злочину співвідносяться між собою:

- а) як причина і наслідок;
- б) як явище та юридичне поняття про нього;
- в) як ціле й частина;
- г) ці поняття збігаються.

2. Вкажіть неправильні відповіді.

У структурі складу злочину виокремлюють такі елементи:

- а) об'єктивна сторона злочину;
- б) предмет злочину;
- в) суб'єкт злочину;
- г) осудність;
- д) мотив злочину;
- е) об'єктивна сторона злочину;
- є) об'єкт злочину.

3. Вкажіть правильну відповідь.

Усі ознаки, що входять до кожного елементу складу злочину, поділяють на дві групи:

- а) об'єктивні та суб'єктивні;
- б) матеріальні й формальні;
- в) обов'язкові і факультативні;
- г) прості, складні.

4. Вкажіть неправильні відповіді.

До факультативних ознак складу злочину відносять:

- а) місце вчинення злочину;
- б) діяння (дія чи бездіяльність);
- в) предмет злочину;
- г) наслідок злочину;
- д) мету злочину;
- е) вину.

5. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

За ступенем суспільної небезпечності склади злочинів поділяють на:

- а) основні (прості);
- б) _____;
- в) _____;
- г) _____.

6. Вкажіть правильну відповідь.

Простий (основний) склад злочину має місце тоді:

- а) коли є пом'якшуючі обставини;
- б) коли є обтяжуючі обставини;
- в) коли немає ані пом'якшуючих, ані обтяжуючих обставин;
- г) коли конструкція складу не передбачає суспільно небезпечні наслідки.

7. Вкажіть правильну відповідь.

Залежно від способу опису ознак у законі склади злочинів класифікують на:

- а) матеріальні, формальні, усічені;
- б) прості й складні;
- в) прості (основні), кваліфіковані та привілейовані;
- г) невеликої, середньої тяжкості, тяжкі й особливо тяжкі.

8. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Складні склади злочинів можуть мати:

- а) два чи більше об'єктів;
- б) _____;
- в) _____;
- г) _____ тощо.

9. Вкажіть правильну відповідь.

Критерієм поділу складів злочину на матеріальні, формальні й усічені виступає:

- а) спосіб опису їхніх ознак у законі;
- б) ступінь суспільної небезпечності;
- в) характер суспільної небезпечності;
- г) особливості конструкції об'єктивної сторони складу злочину.

10. Вкажіть правильну відповідь.

Злочини, при конструюванні яких як обов'язкові ознаки об'єктивної сторони включаються певні суспільно небезпечні наслідки, — це:

- а) злочини з матеріальним складом;
- б) злочини з формальним складом;
- в) злочини з усіченим складом.

11. Вкажіть правильну відповідь.

Злочин з усіченим складом полягає у тому, що:

- а) до обов'язкових ознак його об'єктивної сторони не входять суспільно небезпечні наслідки;
- б) він не пройшов стадію готування до злочину;
- в) момент закінчення злочину переноситься на стадію попередньої злочинної діяльності;
- г) він був учинений за відсутності стадій готування та замаху.

12. Вкажіть неправильні відповіді.

Офіційну (легальну) кваліфікацію злочинів здійснюють:

- а) судді;
- б) науковці;
- б) слідчі;
- в) прокурори;
- г) окремі громадяни.

Контрольні запитання

1. Що таке склад злочину та яке значення він має?
2. Скільки елементів утворюють склад злочину? З яких ознак вони складаються? Коли факультативна ознака складу злочину стає обов'язковою?
3. Які класифікації складів злочинів розроблено в теорії кримінального права?
4. Що являє собою кваліфікація злочинів і на які види вона поділяється? З яких етапів складається кваліфікація злочинів?

Тема 6. Об'єкт злочину

Ця тема допоможе опанувати поняття об'єкта злочину — першого із чотирьох обов'язкових елементів складу злочину.

Основні питання

1. Поняття об'єкта злочину.
2. Види об'єктів злочину.
3. Предмет злочину.

Вивчивши матеріал цієї теми, Ви маєте ЗНАТИ:

- визначення об'єкта злочину;
- види об'єктів злочину;
- поняття предмета злочину,

а також УМІТИ:

- класифікувати об'єкти злочинів «за вертикаллю» та «за горизонталлю»;
- розрізнати предмет і об'єкт злочину, предмет та знаряддя і засоби вчинення злочину, предмет злочину й поняття потерпілого від злочину;
- правильно встановлювати об'єкт і предмет злочину у складі конкретно-го злочину.

Перелік ключових понять

Об'єкт злочину, загальний об'єкт злочину, родовий об'єкт злочину, безпосередній об'єкт злочину, основний безпосередній об'єкт злочину, додатковий безпосередній об'єкт злочину, додатковий обов'язковий об'єкт злочину, додатковий факультативний об'єкт злочину, предмет злочину, потерпілий.

Рекомендована література до теми

1. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. — 212 с.
2. Васильківська І.П. Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.
3. Гавриш С.Б., Фесенко Є.В. Концептуальні питання застосування нового кримінального законодавства України // Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення: Матер. міжнар. науко.-практ. конф. 25—26 жовт. 2001 р. — К.—Х.: Юрінком Інтер, 2002. — С. 11—14.
4. Костенко О., Ландіна-Виговська А. Поняття об'єкта злочину: дискусію варто продовжити // Право України. — 2008. — № 4. — С. 101—105.

5. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.

6. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, О.О. Дудоров та ін. — К.: Атіка, 2009. — 408 с.

7. Матишевський П.С. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.

8. Сенаторов М.В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві. — Х.: Право, 2006. — 208 с.

9. Тацій В.Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України. — Х.: Вища шк.; Изд-во при ХТУ, 1994. — 76 с.

10. Фесенко Є. Об'єкт злочину під кутом зору теорії цінностей, а також опонентів цієї концепції // Адвокат. — 2003. — № 6. — С. 9—13.

11. Фесенко Є. Цінності як об'єкт злочину // Право України. — 1999. — № 6. — С. 75—78.

12. Шевчук В.В., Охман О.В. Об'єкт злочину за кримінальним правом України // Університетські наукові записки. — 2006. — № 2. — С. 234—239.

Завдання до теми

1. Для кожного терміна, наведеного у другому стовпчику таблиці, доберіть відповідне тлумачення з четвертого стовпчика (тлумачення для кожного поняття може бути лише одне). Зазначте літеру, що позначає правильне тлумачення (з п'ятого стовпчика), у третьому стовпчику навпроти відповідного терміна.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
1	Об'єкт злочину		Суспільні відносини чи певні соціальні блага, на які посягає конкретний злочин	А
2	Загальний об'єкт злочину		Об'єкт, проти якого у першу чергу спрямований злочин	Б
3	Родовий (груповий) об'єкт злочину		Об'єкт, шкода якому завдається або щодо якого виникає загроза заподіяння шкоди поряд з основним об'єктом	В
4	Безпосередній об'єкт злочину		Об'єкт, якому при вчиненні даного злочину шкода спричиняється завжди	Г

Закінчення табл.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
5	Основний безпосередній об'єкт злочину		Уся сукупність суспільних відносин і соціальних благ, що охороняються кримінальним законом	Д
6	Додатковий безпосередній об'єкт злочину		Об'єкт, якому при вчиненні конкретного злочину шкода або загроза шкоди може виникнути, а може і не виникнути	Е
7	Додатковий обов'язковий об'єкт		Певне коло тотожних чи однорідних суспільних відносин і соціальних благ, які охороняються єдиним комплексом кримінально-правових норм	Є
8	Додатковий факультативний об'єкт		Фізична або юридична особа, якій у результаті вчинення злочину заподіяно шкоди	Ж
9	Предмет злочину		Суспільні відносини, соціальні блага, цінності, на які посягає злочин і яким він завдає істотної шкоди або створює загрозу заподіяння такої шкоди	З
10	Потерпілий		Речі або інші предмети зовнішнього світу, впливаючи на які винна особа заподіює шкоду охоронюваним законом суспільним відносинам (благам)	И

2. Схарактеризуйте основні теорії щодо визначення поняття об'єкта злочину в науці кримінального права. Якими є позитивні аспекти й недоліки цих концепцій? З урахуванням цього дайте власне визначення об'єкта злочину.

3. Заповніть *схему 13*.

4. Проаналізуйте склади злочинів, передбачені статтями 115, 148, 159, 185, 201, 243, 304, 328 КК. Визначте їх родовий і безпосередній об'єкти.

5. Знайдіть у КК приклади злочинів, які мають кілька об'єктів.

6. Назвіть п'ять статей з Особливої частини КК, в яких указано на предмет злочину.

7. Складіть таблицю «*Порівняння предмета й об'єкта злочину*».

8. Наведіть приклади злочинів, для яких обов'язковою ознакою є потерпілий.

9. Розв'яжіть задачі.

Задача 1

О 22-й годині до супермаркет «Сільпо» у стані алкогольного сп'яніння забіг громадянин Семенов — чоловік касирки, яка цього вечіра працювала у вечірню зміну. Він почав голосно нецензурно лаятися і звинувачувати свою дружину у подружній зраді, а у відповідь на вимогу охоронця магазину залишити приміщення дістав з кишені мисливський ніж і почав погрожувати розправою дружині та охоронцеві. У зв'язку з цим Семенов був знешкоджений і затриманий охороною до прибуття працівників міліції.

Ознайомтеся зі змістом статей 129 і 296 КК. Назвіть родовий і безпосередній об'єкти вчиненого злочину.

Задача 2

О 20-й годині 30 хвилин у ресторані «Маракеш» 30-річний громадянин Астахов, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, впізнав за сусіднім столиком громадянина Баранова — депутата, за якого голосував у своєму мажоритарному окрузі, й почав до нього чіплятися з розмовами і скаргами. На прохання Баранова заспокоїтися та не заважати йому відпочивати Астахов відповів нецензурною лайкою і різко наблизився до Баранова, тримаючи в руках порожній графин. У результаті охорона закладу силоміць вивела Астахова з приміщення ресторану. Проте Астахов продовжував бешкетувати, намагався знову потрапити до закладу, вигукував погрози на адресу депутата Баранова та охоронців, за що був затриманий працівниками міліції.

Ознайомтеся зі статтями 112, 129 і 296 КК і коментарем до них. Встановіть, що є родовим і безпосереднім об'єктом вчиненого злочину. Дайте визначення додаткового безпосереднього об'єкта злочину. Чи мало місце посягання на додатковий об'єкт у цьому випадку?

Визначте об'єкт злочину в разі, коли Астахов у незнайомцеві впізнав свого сусіда, який у зв'язку з ремонтом квартири заважав йому впродовж тижня спати вночі.

Задача 3

Олійник позичив гроші у Громова на три місяці, проте коли прийшов час повертати борг, почав уникати Громова, не відповідав на його телефонні дзвінки. Тоді Громов вирішив дочекатися

Олійника біля будинку ввечері після роботи аби нагадати про необхідність повернення боргу. Помітивши Олійника біля під'їзду, Громов не втримав емоцій, почав голосно лаятися і вимагати негайного повернення боргу, погрожуючи у протилежному випадку спалити машину Олійника. Свідками цієї ситуації стали сусіди, котрі поверталися додому з роботи. Вони викликали працівників міліції, які затримали Громова за порушення громадського порядку. Скориставшись нагодою, Олійник написав заяву до міліції про відкриття кримінального провадження за ст. 189 КК «Вимагання». При цьому він не заперечував наявності боргу перед Громовим.

Ознайомтеся зі змістом статей 189, 296 і 355 КК і визначте, що є родовим і безпосереднім об'єктом цих злочинів. Встановіть, на який об'єкт посягав Громов і чи було здійснено посягання на додатковий об'єкт у цьому разі?

З'ясуйте, чи зміниться кваліфікація і відповідно об'єкт посягання, у разі, коли Олійник заперечуватиме наявність боргу перед Громовим, а у слідства не буде доказів існування боргових зобов'язань між ними.

Задача 4

Громадяни Пархоменко, Нитка і Лобов були членами однієї групи скінхедів. Бажаючи виділитися серед своїх однодумців і маючи навички роботи у фотошопі, вони виготовили листівки, що за своїм змістом і зображенням пропагували насильство щодо осіб афроамериканської зовнішності. О 18-й годині Пархоменко, Нитка і Лобов були затримані працівниками міліції біля входу до станції метро «Дарниця» під час розповсюдження зазначених листівок і вигукування закликів до «очищення нації».

Ознайомтеся зі ст. 300 КК «Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію». Визначте родовий і безпосередній об'єкти цього злочину. Назвіть предмет злочину.

Задача 5

Дорохов і Чуб були затримані працівниками правоохоронних органів у момент купівлі-продажу наркотичних засобів. За результатами експертизи було встановлено, що Дорохов під виглядом наркотичних засобів продавав аспірин та інші лікарські засоби, не обмежені в обігу.

Ознайомтеся зі змістом статей 190 і 307 КК. Визначте, на які об'єкти та предмети посягали Дорохов і Чуб у результаті своїх злочинних дій.

Задача 6

Карпукін, проникнувши вночі на склад, викрав звідти два пістолети Макарова й автомат Калашнікова.

На який об'єкт — власність чи якийсь інший — посягає цей злочин? Зброя у даному випадку є предметом чи знаряддям вчинення злочину? У чому полягає відмінність предмета злочину від знарядь і засобів вчинення злочину?

Задача 7

Степанова, який упродовж трьох місяців залучав малолітніх Карпуса та Васильєва до видобутку вугілля на нелегальній шахті, було притягнуто до кримінальної відповідальності за експлуатацію дітей (ч. 2 ст. 150 КК).

Чи є в даному разі Карпусь та Васильєв предметом злочину? Дайте визначення потерпілого від злочину. Як це поняття співвідноситься із категорією «предмет злочину»?

10. Підготуйте доповідь за обраною темою:

- ✓ Історія розвитку поглядів на об'єкт злочину в науці кримінального права.
- ✓ Проблеми класифікації об'єктів злочинів.
- ✓ Юридична природа предмета злочину та його місце в структурі складу злочину.
- ✓ Фізична та юридична особи як об'єкти кримінально-правового захисту.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть правильну відповідь.

Об'єкт злочину — це:

- а) особа, яка вчиняє злочин;
- б) те, на що посягає злочинне діяння і чому воно заподіює чи створює загрозу заподіяння шкоди;
- в) певна річ матеріального світу, з приводу якої або шляхом впливу на яку вчиняється злочин;
- г) фізична особа, якій злочином завдано моральної, фізичної або майнової шкоди;
- д) усе зазначене.

2. Вкажіть неправильні відповіді.

Теоретичне і практичне значення об'єкта злочину полягає в такому:

- а) об'єкт дозволяє встановити суспільну небезпечність злочину;
- б) об'єкт злочину містить найбільше інформації, необхідної для кваліфікації діяння;
- в) об'єкт дає змогу розмежувати злочинну та незлочинну поведінку;
- г) об'єкт злочину є вихідним при побудові системи Особливої частини КК;
- д) об'єкт допомагає визначити інші елементи складу злочину.

3. Вкажіть неправильні відповіді.

Існують такі види об'єктів злочинів «по вертикалі»:

- а) простий;
- б) основний;
- в) родовий;
- г) складний;
- д) загальний;
- е) безпосередній;
- є) кваліфікований.

4. Вкажіть правильну відповідь.

Розкрити природу та сутність злочину можна за допомогою об'єкта:

- а) родового;
- б) безпосереднього;
- в) загального;
- г) основного;
- д) додаткового.

5. Вкажіть правильну відповідь.

В основу побудови Особливої частини КК покладено об'єкт:

- а) загальний;
- б) основний;
- в) родовий;
- г) безпосередній;
- д) додатковий;
- е) необхідний.

6. Вкажіть неправильні відповіді.

Обов'язковою (конструктивною) ознакою будь-якого складу злочину є об'єкт:

- а) загальний;

- б) обов'язковий;
- в) безпосередній;
- г) родовий;
- д) основний.

7. Вкажіть правильну відповідь.

Безпосередні об'єкти злочину «по горизонталі» поділяються на такі види:

- а) простий та складний;
- б) загальний і родовий;
- в) головний та похідний;
- г) основний і додатковий;
- д) обов'язковий, факультативний.

8. Вкажіть правильну відповідь.

Місце того чи іншого злочинного діяння в системі Особливої частини КК визначають за допомогою:

- а) родового об'єкта;
- б) обов'язкового об'єкта;
- в) основного безпосереднього об'єкта;
- г) безпосереднього об'єкта;
- д) предмета злочину.

9. Вкажіть правильну відповідь.

Додатковий безпосередній об'єкт — це:

- а) об'єкт, якому не завжди заподіюється шкода;
- б) у випадку існування двох об'єктів той з них, якому завдано меншої шкоди;
- в) об'єкт, якому заподіюється шкода лише у зв'язку з посяганням на основний об'єкт;
- г) усе зазначене.

9. Вкажіть правильну відповідь.

Додатковий безпосередній об'єкт може бути:

- а) основним та похідним;
- б) необхідним і факультативним;
- в) обов'язковим та другорядним;
- г) головним і допоміжним.

10. Вкажіть правильну відповідь.

Об'єкт, якому при вчиненні певного злочину в одному випадку завдається шкода, а в іншому — ні, називається:

- а) основним безпосереднім об'єктом;

- б) додатковим безпосереднім об'єктом;
- в) додатковим факультативним об'єктом;
- г) додатковим необхідним об'єктом.

11. Вкажіть правильні відповіді.

До предмета злочину не належать:

- а) охоронювані кримінальним законом суспільні відносини;
- б) потерпілі;
- в) інтелектуальні цінності;
- г) норми кримінального права;
- д) соціальні блага;
- е) речі матеріального світу.

12. Вкажіть, яке місце займають об'єкт та предмет у загальному складі злочину:

- а) рівнозначні, бо ці поняття збігаються;
- б) об'єкт і предмет є обов'язковими ознаками складу злочину;
- в) об'єкт — обов'язкова ознака складу злочину, а предмет — факультативна;
- г) і об'єкт, і предмет — це факультативні ознаки складу злочину.

13. Вкажіть правильну відповідь.

У випадку, коли шкода заподіюється фізичній чи юридичній особі, застосовують термін:

- а) «об'єкт злочину»;
- б) «суб'єкт злочину»;
- в) «предмет злочину»;
- г) «потерпілий».

Контрольні запитання

- 1. Що є об'єктом злочину та яке значення він має?
- 2. Як класифікуються об'єкти злочинів «по вертикалі» та «по горизонталі»?
- 3. Що являє собою предмет злочину?
- 4. Які особливі риси, що характеризують потерпілого, впливають на кримінальну відповідальність?

Тема 7. Об'єктивна сторона злочину

Ознайомлення з цією темою дасть можливість скласти загальне уявлення про наступний обов'язковий елемент складу злочину — об'єктивну сторону злочину.

Основні питання

1. Поняття та ознаки об'єктивної сторони злочину.
2. Суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність).
3. Суспільно небезпечні наслідки.
4. Причинний зв'язок між діянням і суспільно небезпечними наслідками.
5. Місце, час, обстановка, спосіб, знаряддя та засоби вчинення злочину.

Опрацювавши цей матеріал, Ви маєте ЗНАТИ:

- сутність та ознаки об'єктивної сторони злочину;
- поняття і форми суспільно небезпечного діяння;
- визначення суспільно небезпечних наслідків;
- зміст категорії причинного зв'язку між діянням і суспільно небезпечними наслідками;
- визначення місця, часу, обстановки, способу, знарядь і засобів вчинення злочину,

а також УМІТИ:

- характеризувати суспільно небезпечне діяння як універсальну обов'язкову ознаку об'єктивної сторони злочину;
- вирізняти суспільно небезпечні наслідки у складі конкретного злочину;
- правильно встановлювати причинний зв'язок між діянням і суспільно небезпечними наслідками;
- виокремлювати у складі конкретного злочину місце, час, обстановку, спосіб, знаряддя та засоби вчинення злочину.

Перелік ключових понять

Об'єктивна сторона злочину, суспільно небезпечне діяння, суспільно небезпечна дія, суспільно небезпечна бездіяльність, суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок між діянням і суспільно небезпечними наслідками, місце вчинення злочину, час вчинення злочину, обстановка вчинення злочину, спосіб вчинення злочину, знаряддя і засоби вчинення злочину.

Рекомендована література до теми

1. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. — 212 с.
2. Багіров С. Вчення про причинний зв'язок у вітчизняній науці кримінального права дорадянського періоду (XIX — поч. XX ст.) // Держава та регіони. Серія: Право. — 2002. — № 2. — С. 79—85.

3. *Берзін П.С.* Суспільна небезпечність діяння: загальна характеристика // Альманах кримінального права: 36. статей. — К.: Правова єдність, 2009. — Вип. 1. — С. 108—150.
4. *Васильківська І.П.* Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.
5. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.
6. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, О.О. Дудоров та ін. — К.: Атіка, 2009. — 408 с.
7. *Матишевський П.С.* Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.
8. *Музика А.А.* Причинний зв'язок у кримінальному праві: сучасний стан проблеми // Альманах кримінального права: 36. статей. — К.: Правова єдність, 2009. — Вип. 1. — С. 324—367.
9. *Панов Н.И.* Способ совершения преступлений и уголовная ответственность. — Х.: Вища школа, 1982. — 161 с.
10. *Строган А.* Співвідношення активної та пасивної форм суспільно небезпечного діяння (дії та бездіяльності) // Підприємництво, господарство і право. — 2007. — № 11. — С. 131—134.
11. *Ярмыш Н.Н.* Действие как признак объективной стороны преступления (проблемы психологической характеристики). — Х.: Основа, 1999. — 84 с.
12. *Ярмыш Н.Н.* Теоретические проблемы причинно-следственной связи в уголовном праве (философско-правовой анализ). — Х.: Право, 2003. — 512 с.

Завдання до теми

1. Для кожного терміна, наведеного у другому стовпчику таблиці, доберіть відповідне тлумачення з четвертого стовпчика (тлумачення для кожного поняття може бути лише одне). Зазначте літеру, що позначає правильне тлумачення (з п'ятого стовпчика), у третьому стовпчику навпроти відповідного терміна.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
1	Об'єктивна сторона злочину		Конкретна шкода, завдана злочинним посяганням об'єкту кримінально-правової охорони, або реальна загроза (небезпека) заподіяння відповідної шкоди	А

Продовження табл.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
2	Суспільно небезпечне діяння		Використання злочинцем при вчиненні злочину певних прийомів, методів, послідовних рухів	Б
3	Суспільно небезпечна дія		Територія, в межах якої вчиняється передбачене КК суспільно небезпечне діяння	В
4	Суспільно небезпечна бездіяльність		Суспільно небезпечний, протиправний, конкретний, свідомий і вольовий акт поведінки людини	Г
5	Суспільно небезпечні наслідки		Предмети, за допомогою яких безпосередньо вчиняється злочинне діяння	Д
6	Причинний зв'язок між діянням і суспільно небезпечними наслідками		Сукупність передбачених законом про кримінальну відповідальність ознак, які характеризують зовнішній вияв суспільно небезпечної поведінки, що посягає на об'єкти кримінально-правової охорони	Е
7	Місце вчинення злочину		Активна, вольова і свідома суспільно небезпечна та протиправна поведінка суб'єкта	Є
8	Час вчинення злочину		Тривалість здійснення посягання, а також період, протягом якого відбувалося посягання	Ж
9	Обстановка вчинення злочину		Суспільно небезпечна протиправна вольова й свідома пасивна поведінка особи, що полягає у невчиненні нею дій, які вона зобов'язана була й могла вчинити за конкретних обставин	З

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
10	Спосіб вчинення злочину		Об'єктивно існуючий зв'язок між суспільними явищами, коли одне явище — суспільно небезпечне діяння — закономірно породжує інше явище — злочинні наслідки	И
11	Знаряддя вчинення злочину		Речі матеріального світу, котрі полегшують, допомагають створити умови для вчинення суспільно небезпечної дії чи бездіяльності	I
12	Засоби вчинення злочину		Об'єктивні умови, в яких чи з використанням яких вчиняється злочин	І

2. Користуючись текстом КК, назвіть злочини, які вчиняються:

- лише шляхом дії;
- тільки шляхом бездіяльності;
- шляхом дії та бездіяльності.

3. Знайдіть у КК по два приклади злочинів, де мають місце прості, складні, фізичні та інформаційні дії.

4. Вкажіть статті КК, в яких зазначено суспільно небезпечні наслідки, час, місце, обстановку, спосіб, знаряддя та засоби вчинення злочину як ознаки об'єктивної сторони.

5. Заповніть *схеми 14—16*.

6. Проаналізуйте основні кримінально-правові концепції причинного зв'язку: *condition sine qua non*, адекватної причинності, необхідного спричинення. Які положення цих теорій можна використати при обґрунтуванні причинного зв'язку?

7. Розгадайте *кросворд 1*.

8. Розв'яжіть задачі.

Задача 1

Громадянин Булах, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, близько 23-ї години рухався на власному технічно справному автомобілі ВАЗ-2109 зі швидкістю 70—80 км/год по вул. Шевченка в с. Стрітівка. Порушивши Правила дорожнього руху, Булах перетнув суцільну лінію дорожньої розмітки, виїхав

на смугу зустрічного руху, заїхав на узбіччя, а потім у кювет, де зіткнувся з бетонною огорожею.

Унаслідок ДТП водій автомобіля ВА3-2109 та його пасажир Колов вилетіли з салону автомобіля через лобове скло. Від падіння частини бетонної огорожі, згідно з висновком судово-медичної експертизи, Колов отримав тілесні ушкодження у вигляді численних переломів кісток скелета, розриву внутрішніх органів, які призвели до розвитку тяжкого травматичного шоку і крововтрати, в результаті чого настала смерть потерпілого.

Чи перебувають тяжкі наслідки (смерть пасажирів) у причинному зв'язку з діями Булаха? Ознайомтеся зі змістом ст. 286 КК. Чи є в діях Булаха ознаки об'єктивної сторони вказаного складу злочину? Які з фактичних об'єктивних ознак вчиненого Булахом діяння мають факультативний характер?

Задача 2

Осауленко під час сварки зі своєю дружиною (обоє перебували у стані сп'яніння) заподіяв їй легкі тілесні ушкодження. Жінка, рятуючись від побиття, вибігла на балкон і намагалася перелізти на інший, але не втрималась і впала — розбилася на смерть.

Чи перебувають тяжкі наслідки (загибель потерпілої) у причинному зв'язку з діями Осауленка?

Задача 3

Під час чергової сварки Довгий побив свою дружину. Коли вона сказала, що зніме побої та звернеться до міліції, Довгий злякався і зачинив її у підвалі власного будинку, доки не зникнуть сліди побиття. Вночі жінці стало погано. Побачивши, що стан здоров'я дружини погіршився, Довгий відвіз її до лікарні. Через несвоєчасне надання медичної допомоги дружина померла в лікарні.

Чи є причинний зв'язок між діями Довгого і смертю дружини?

Задача 4

Подружжя Іванових голосно сварилося, з'ясовуючи стосунки. Розлючена дружина жбурнула у чоловіка кришталеву вазу, однак він встиг відхилитися і ваза, розбивши скло, вилетіла у вікно й упала на голову перехожому Куцоному, чим завдала останньому тілесних ушкоджень середньої тяжкості.

Чи перебувають наслідки у вигляді тілесних ушкоджень у причинному зв'язку з діями Іванової? Який характер мав цей зв'язок? Чи підлягає Іванова кримінальній відповідальності?

Задача 5

Використовуючи міліцейську форму та підроблене посвідчення працівника правоохоронного органу, Шпак проник до службового приміщення аптеки. Мотивуючи свої дії необхідністю проведення перевірки умов зберігання наркотичних засобів, він попросив завідувача аптеки Яценка показати місце й умови зберігання цих засобів. Далі Шпак зажадав, аби йому дали можливість ознайомитися з документами на ці ліки. Поки Яценко шукав документацію, Шпак відмичкою відкрив сейф і вкрав частину наркотичних засобів, що зберігали в ньому.

У чому полягають об'єктивні ознаки вчиненого діяння? Якими є знаряддя, засоби та предмет цього злочину? Чи обов'язкові вони для кваліфікації посягання за ст. 308 КК «Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем»?

Задача 6

Ромов вирішив викрасти комп'ютери та іншу офісну техніку підприємства, з якого нещодавно звільнився. Плануючи злочин, напередодні звільнення Ромов виготовив дублікат ключів від входних дверей і кабінетів. Проникнувши до приміщення підприємства, він виніс три комп'ютери, два ксерокси та факс і завантажив їх до власного автомобіля.

Визначте об'єктивні ознаки діяння, вчиненого Ромовим. Встановіть, що є знаряддям, засобом та предметом даного злочину. Чи є ці обставини обов'язковими для кваліфікації діяння за ч. 3 ст.185 КК?

9. Підготуйте доповідь за обраною темою:

- ✓ Дія та бездія як форми злочинної поведінки.
- ✓ Вплив нездоланної сили, фізичного і психічного примусу на кримінальну відповідальність за суспільно небезпечну дію або бездіяльність.
- ✓ Значення злочинних наслідків для кримінальної відповідальності.
- ✓ Вчення про причинний зв'язок у кримінально-правовій доктрині.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть правильну відповідь.

Об'єктивну сторону складу злочину утворюють:

- а) ознаки, що характеризують злочин з точки зору його зовнішнього прояву;
- б) ознаки, які характеризують особу, котра вчинила злочин;
- в) ознаки, що характеризують внутрішню сторону злочину;
- г) усе зазначене.

2. Вкажіть неправильні відповіді.

До складу об'єктивної сторони злочину входять такі ознаки:

- а) діяння (дія чи бездіяльність);
- б) предмет злочину;
- в) місце і час вчинення злочину;
- г) суспільно небезпечні наслідки;
- д) мотив злочину;
- е) умисел і необережність;
- є) причинний зв'язок між діянням і наслідками.

3. Вкажіть правильну відповідь.

Універсальною обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину є:

- а) вина;
- б) суспільно небезпечне діяння;
- в) суспільно небезпечні наслідки;
- г) предмет злочину;
- д) знаряддя вчинення злочину.

4. Вкажіть правильну відповідь.

До ознак діяння не належить.

- а) протиправність;
- б) суспільна небезпечність;
- в) умисність;
- г) свідомо вольовий характер;
- д) систематичність.

5. Вкажіть правильну відповідь.

Існують такі форми вияву суспільно небезпечного діяння:

- а) умисел, необережність;
- б) причина і наслідок;
- в) дія та бездіяльність;
- г) готування і замах.

6. Вкажіть неправильні відповіді.

Умовами кримінальної відповідальності за злочинну бездію є:

- а) наявність в особи обов'язку вчинити певну дію;
- б) моральне зобов'язання особи діяти певним чином;
- в) існування реальної можливості діяти відповідним чином;
- г) усе вказане.

7. Вкажіть правильну відповідь.

За своїм змістом наслідки злочину поділяються на групи:

- а) матеріальні і нематеріальні;
- б) матеріальні, формальні;
- в) об'єктивні та суб'єктивні;
- г) основні, додаткові.

8. Вкажіть неправильні відповіді.

Суспільно небезпечні наслідки матеріального характеру можуть полягати у:

- а) заподіянні смерті людини при вбивстві;
- б) тілесних ушкодженнях;
- в) порушеннях виборчих, трудових прав громадян;
- г) майновій шкоді;
- д) шкоді національній безпеці України.

9. Вкажіть правильну відповідь.

Суспільно небезпечні наслідки є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони:

- а) злочинів з матеріальним складом;
- б) злочинів з формальним складом;
- в) злочинів з усіченим складом;
- г) усіх перелічених злочинів.

10. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Причинний зв'язок між діянням і суспільно небезпечними наслідками має місце за наявності таких умов:

- а) діяння передувало наслідку за часом;
- б) _____;
- в) _____.

11. Вкажіть неправильні відповіді.

Існують такі теорії причинного зв'язку:

- а) еквівалентності;
- б) адекватної причинності;
- в) абсолютна;

- г) необхідного спричинення;
- д) фаталістична.

12. Вкажіть правильну відповідь.

Стаття 305 КК передбачає відповідальність за переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю. Митний кордон у складі цього злочину належить до:

- а) обстановки вчинення злочину;
- б) способу вчинення злочину;
- в) місця вчинення злочину;
- г) засобів вчинення злочину.

13. Вкажіть правильну відповідь.

Сукупність зовнішніх обставин, за наявності яких вчиняється злочинне діяння, — це:

- а) спосіб вчинення злочину;
- б) обстановка вчинення злочину;
- в) час вчинення злочину;
- г) місце вчинення злочину.

14. Вкажіть правильні відповіді.

Стаття 174 КК встановлює відповідальність за примушування до участі у страйку або перешкодження участі у страйку шляхом насильства чи погрози застосування насильства або шляхом інших незаконних дій. Обов'язковими ознаками об'єктивної сторони цього складу злочину є:

- а) суспільно небезпечні наслідки;
- б) обстановка вчинення злочину;
- в) спосіб вчинення злочину;
- г) суспільно небезпечне діяння;
- д) потерпілий від злочину.

15. Вкажіть неправильні відповіді.

Засобом вчинення злочину може бути:

- а) підроблений документ;
- б) автомобіль, який використовують для заподіяння шкоди здоров'ю;
- в) формений одяг;
- г) транспортний засіб, яким вивозиться викрадене майно;
- д) зброя.

Контрольні запитання

1. Як можна визначити об'єктивну сторону злочину? Яким є її значення? Які ознаки входять до складу об'єктивної сторони?
2. Що таке суспільно небезпечне діяння та в яких формах воно виявляється? З яких підстав може впливати обов'язок вчинити певні дії при злочинній бездіяльності?
3. У чому полягають суспільно небезпечні наслідки? Які суспільно небезпечні наслідки мають матеріальний характер і з чим пов'язані нематеріальні наслідки злочину?
4. Що слід розуміти під причинним зв'язком у кримінальному праві?
5. У чому полягає суть таких факультативних ознак об'єктивної сторони злочину, як місце, час, обстановка, спосіб, знаряддя та засоби його вчинення? Коли ці ознаки стають обов'язковими?

Тема 8. Суб'єкт злочину

Вивчення цієї теми дасть змогу опанувати ще один обов'язковий елемент складу злочину — категорію «суб'єкт злочину».

Основні питання

1. Поняття і види суб'єктів злочину.
2. Вік, з якого настає кримінальна відповідальність.
3. Неосудність.
4. Обмежена осудність.
5. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені у стані сп'яніння.

Опрацювавши цей матеріал, Ви маєте ЗНАТИ:

- визначення суб'єкта злочину як обов'язкового елементу складу злочину;
- вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність;
- критерії неосудності й обмеженої осудності;
- позицію КК стосовно відповідальності за суспільно небезпечні діяння, вчинені у стані сп'яніння,

а також УМІТИ:

- виокремлювати ознаки та види суб'єктів злочину;
- визначати формулу неосудності й обмеженої осудності;
- встановлювати різницю між правовими наслідками вчинення посягання у стані фізіологічного та патологічного сп'яніння.

Перелік ключових понять

Суб'єкт злочину, загальний суб'єкт злочину, спеціальний суб'єкт злочину, неосудність, обмежена осудність.

Рекомендована література до теми

1. Минимальные стандартные правила ООН, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних («Пекинские правила») от 29.11.1985 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_211
2. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст.. — К.: ПАЛІВОДА А.В., 2015. — 212 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // Офіційний вісник України. — 2012. — № 37. — Ст. 1370.
4. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх: Постанова ПВСУ від 16 квітня 2004 р. № 5 // Вісник Верховного Суду України. — 2004. — № 5. — С. 4—8.

5. *Бурдін В.М.* Поняття обмеженої осудності: термінологічні аспекти та функціональне призначення // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2009. — № 4. — С. 161—172.

6. *Васильківська І.П.* Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.

7. *Зайцев О.В.* Обмежена осудність у кримінальному праві України. — Х.: Майдан, 2007. — 240 с.

8. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.

9. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, О.О. Дудоров та ін. — К.: Атіка, 2009. — 408 с.

10. *Марчак В.* Обмежена осудність як ознака суб'єкта злочину // Право України. — 2008. — № 6. — С. 115—118.

11. *Матишевський П.С.* Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.

12. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. — К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. — Т. 1. — 964 с.

13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К.: Юридична думка, 2012. — 1316 с.

14. *Никифоров А.С.* Юридическое лицо как субъект преступлений и уголовной ответственности. — М.: «Центр ЮрИнфоР», 2002. — 204 с.

15. *Оробець К.* Властивості суб'єктів злочину за кримінальним правом України // Підприємництво, господарство і право. — 2006. — № 2. — С. 121—124.

16. *Охман О.В.* Характеристика суб'єкта злочину за кримінальним законодавством України // Університетські наукові записки. — 2006. — № 2. — С. 247—253.

17. *Строган А.* Категорії віку кримінальної відповідальності // Юридичний вісник України. — 2008. — 26 січня — 1 лютого (№ 4).

18. *Трахтеров В.С.* Вменяемость и невменяемость в уголовном праве (исторический очерк). — Х.: УЮА, 1992. — 83 с.

19. *Устименко В.В.* Специальный субъект преступления. — Х.: Выща школа. Изд-во при ХТУ, 1989. — 104 с.

Завдання до теми

1. Для кожного терміна, наведеного у другому стовпчику таблиці, доберіть відповідне тлумачення з четвертого стовпчика (тлумачення для кожного поняття може бути лише одне). Зазнач-

те літеру, що позначає правильне тлумачення (з п'ятого стовпчика), у третьому стовпчику навпроти відповідного терміна.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
1	Суб'єкт злочину		Спроможність особи під час вчинення злочину усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними	А
2	Загальний суб'єкт злочину		Фізична осудна особа, котра вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа	Б
3	Спеціальний суб'єкт злочину		Нездатність особи в момент вчинення передбаченого КК суспільно небезпечного діяння усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, зумовлена розладом її психічної діяльності	В
4	Осудність		Фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до КК може наставати кримінальна відповідальність	Г
5	Неосудність		Нездатність особи під час вчинення злочину повною мірою усвідомлювати свої дії чи бездіяльність та (або) керувати ними через наявний у неї психічний розлад	Д
6	Обмежена осудність		Суб'єкт злочину, наділений загальними обов'язковими ознаками настання кримінальної відповідальності	Е

2. Знайдіть у КК по п'ять статей, де передбачена відповідальність загального і спеціального суб'єкта.

3. Порівняйте поняття «суб'єкт злочину» й «особа злочинця». З'ясуйте, для вирішення яких кримінально-правових питань мають юридичне значення дані про особу злочинця. Знайдіть відповідні норми у КК.

4. Вкажіть критерії законодавчого віднесення злочинів до тих, відповідальність за які настає з чотирнадцяти років. Чи не вважаєте Ви, що перелік, встановлений у ч. 2 ст. 22 КК, надто широкий? Якщо так, то які види злочинів можна виключити?

5. Заповніть *схему 17*.
6. Складіть схеми:
 - критерії й ознаки неосудності;
 - обмежена осудність, її критерії та ознаки.
7. Розв'яжіть задачі.

Задача 1

Під час розслідування фактів заниження об'єктів оподаткування в товаристві з обмеженою відповідальністю «Старт» було встановлено, що в результаті незаконних дій керівника підприємства протягом 2014 року до державного бюджету фактично не надійшло податків на загальну суму, що в тисячу разів перевищувала неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Чи може юридична особа бути суб'єктом злочину за вітчизняним кримінальним правом? Ознайомтеся з розділом XIV¹ Загальної частини КК. Хто нестиме відповідальність за ухилення від сплати податків (ч. 1 ст. 212 КК)?

Задача 2

Свиридова, матір малолітньої дитини, систематично використовувала її для заняття жебрацтвом.

Ознайомтеся зі ст. 150¹ КК. Чи може бути Свиридова суб'єктом цього злочину? Хто такий спеціальний суб'єкт злочину? У чому полягає практичний зміст цього поняття?

Задача 3

Петришин, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, аби не лишати свій автомобіль біля ресторану, передав керування ним своєму знайомому Шумку, але не знав, що той за рішенням суду позбавлений права керувати транспортним засобом. Останній, здійснюючи обгін, виїхав на смугу руху зустрічного транспорту, де зіткнувся з автомобілем марки «Форд». Унаслідок зіткнення водій «Форда» помер у лікарні, а Петришин і Шумко зазнали тяжких тілесних ушкоджень.

Варіант. Петришин знав, що Шумко позбавлений права керувати транспортним засобом, однак умовив його сісти за кермо.

Ознайомтеся зі змістом ст. 286 КК. Визначте, хто є суб'єктом цього злочину та підлягає кримінальній відповідальності в кожному випадку.

Задача 4

15-річні Аврамов і Биков і 13-річний Горенко розпили пляшку горілки в міському парку відпочинку й почали бешкетувати, чіп-

лятися до відпочивальників, бити ліхтарі, псувати огорожі. На вимогу Олова припинити такі дії вони відповіли нецензурною лайкою, а потім побили його.

Ознайомтеся зі змістом ст. 296 КК «Хуліганство» та встановіть, чи є Аврамов, Биков і Горенко суб'єктами цього злочину.

Задача 5

14-річний Васюков, бажаючи помститися однокласнику Петрову за образи й постійні знущання, звернувся до свого 16-річного брата з проханням допомогти йому побити Петрова після уроків. Під час бійки брати Васюкови завдали Петрову середньої тяжкості тілесні ушкодження. Своєю чергою, Петров завдав 14-річному Васюкову легкі тілесні ушкодження.

Ознайомтеся зі статтями 122 і 125 КК. Чи є брати Васюкови суб'єктами злочину? Чи підлягає кримінальній відповідальності Петров?

Задача 6

Повнолітній Савко разом зі своїм братом у день 14-річчя останнього вчинили крадіжку чужого майна. Дії повнолітнього Савка суд кваліфікував за ч. 1 ст. 185 КК, а його брат був визнаний таким, що не підлягає кримінальній відповідальності у зв'язку з відсутністю складу злочину.

Чи правомірним є непритягнення меншого Савка до кримінальної відповідальності? Відповідь поясніть.

Задача 7

Шведко, керуючи транспортним засобом у стані наркотичного сп'яніння, здійснив наїзд на пішохода, чим спричинив йому тяжкі тілесні ушкодження. Адвокат Шведка стверджував, що стан сп'яніння позбавив його підзахисного можливості усвідомлювати свої дії та керувати ними, у зв'язку з чим просив суд визнати його неосудним і не притягати до кримінальної відповідальності.

Яке рішення має прийняти суд? Як стан сп'яніння впливає на кримінальну відповідальність особи? Чи може стан алкогольного або наркотичного сп'яніння бути підставою для визнання особи неосудною?

8. Підготуйте доповідь за обраною темою:

- ✓ Кримінальна відповідальність юридичних осіб: міжнародний досвід.
- ✓ Вплив віку на кримінальну відповідальність особи.

- ✓ Вирішення питання про вік суб'єкта злочину у кримінальному законодавстві зарубіжних країн.
- ✓ Формула неосудності за кримінальним законодавством різних країн.
- ✓ Правове закріплення інституту обмеженої осудності у КК України та кримінальному законодавстві інших країн.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть правильні відповіді.

До ознак загального суб'єкта злочину не належить:

- а) осудна особа;
- б) службова особа;
- в) фізична особа;
- г) юридична особа;
- д) особа, яка досягла визначеного КК віку;
- е) обмежено осудна особа;
- є) громадянин України.

2. Вкажіть правильні відповіді.

Не є спеціальним суб'єктом злочину:

- а) 45-річний громадянин України, який вчинив державну зраду (ст. 111 КК);
- б) 15-річна матір, яка вбила свою новонароджену дитину (ст. 117 КК);
- в) 23-річний підприємець, котрий вчинив вбивство на замовлення (п. 11 ч. 2 ст. 115 КК);
- г) 27-річний депутат, який зловживав владою (ч. 1 ст. 364 КК);
- д) 30-річний військовослужбовець, котрий вчинив зґвалтування (ч. 1 ст. 152 КК).

3. Вкажіть правильну відповідь.

За загальним правилом, кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося:

- а) чотирнадцять років;
- б) п'ятнадцять років;
- в) шістнадцять років;
- г) вісімнадцять років.

4. Вкажіть неправильні відповіді.

Знижена вікова межа для притягнення особи до кримінальної відповідальності складає:

- а) одинадцять років;

- б) тринадцять років;
- в) чотирнадцять років;
- г) шістнадцять років.

5. Вкажіть правильну відповідь.

Існують такі критерії неосудності:

- а) юридичний і психологічний;
- б) медичний та юридичний;
- в) медичний і біологічний;
- г) медичний, біологічний, юридичний.

6. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Медичний (біологічний) критерій неосудності пов'язаний з наявністю в особи одного з чотирьох визначених у законі різновидів хворобливого розладу психічної діяльності:

- а) _____;
- б) _____;
- в) _____;
- г) іншого хворобливого стану психіки.

7. Вкажіть правильну відповідь.

Юридичний (психологічний) критерій неосудності охоплює ознаки:

- а) моральну й інтелектуальну;
- б) вольову та матеріальну;
- в) інтелектуальну та вольову;
- г) матеріальну і моральну.

8. Вкажіть неправильні відповіді.

Юридичний критерій обмеженої осудності характеризується:

- а) нездатністю особи під час вчинення посягання усвідомлювати свої дії чи бездіяльність;
- б) неспроможністю особи керувати своїм діянням;
- в) нездатністю особи під час вчинення злочину повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність);
- г) зниженою здатністю особи у повному обсязі керувати своїм діянням;
- д) наявністю в особи під час вчинення суспільно небезпечного діяння психічного розладу.

Контрольні запитання

1. Хто визнається суб'єктом злочину? Які існують види суб'єктів злочину?
2. У чому полягає диференційований підхід до встановлення віку кримінальної відповідальності у законодавстві України?
3. Як визначається поняття осудності та що таке неосудність? Якою є формула неосудності? Якими є правові наслідки визнання особи неосудною?
4. Що включає в себе категорія обмеженої осудності? Чи підлягає кримінальній відповідальності особа, визнана обмежено осудною?
5. Як вирішується питання відповідальності за злочини, вчинені у стані сп'яніння?

Тема 9. Суб'єктивна сторона злочину

Ця тема допоможе засвоїти останній, четвертий обов'язковий елемент складу злочину — суб'єктивну сторону злочину.

Основні питання

1. Поняття і значення суб'єктивної сторони злочину.
2. Поняття та форми вини.
3. Умисел і його види.
4. Необережність та її види.
5. Змішана (складна, подвійна) форма вини.
6. Мотив і мета злочину. Емоційний стан.
7. Помилка та її значення для кримінальної відповідальності.

Опрацювавши матеріал цієї теми, Ви маєте ЗНАТИ:

- поняття і значення суб'єктивної сторони злочину;
- визначення вини та її форм;
- поняття і види умислу;
- сутність необережності, її види;
- поняття складної (подвійної, змішаної) форми вини;
- визначення мотиву, мети злочину та емоційного стану як факультативних ознак суб'єктивної сторони злочину;
- поняття та види помилок у кримінальному праві,

а також УМІТИ:

- орієнтуватися у формах і видах вини;
- відмежовувати прямий умисел від непрямого, злочинну самовпевненість від непрямого умислу, злочинну недбалість від інших видів вини та випадку (казусу);
- застосовувати положення щодо змішаної (складної, подвійної) форми вини;
- вирізняти мотив, мету й емоційний стан у складі конкретного злочину;
- вирішувати питання про кримінальну відповідальність особи, яка припустилася помилки.

Перелік ключових понять

Суб'єктивна сторона злочину; вина; умисел; прямий умисел; непрямий умисел; необережність; злочинна самовпевненість; злочинна недбалість; подвійна (складна, змішана) форма вини; мотив злочину; мета злочину; емоційний стан особи, яка вчинила злочин; помилка у кримінально-правовому розумінні.

Рекомендована література до теми

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.

2. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. — 216 с.
3. *Борисов В.І.* Необережність і її види. — Х: ЮІ, 1991. — 23 с.
4. *Бурдін В.* Зміст вини: проблема співвідношення інтелектуальних та вольових аспектів // Вісник Львівського університету. Серія юридична. — 2012. — Вип. 56. — С. 355—365.
5. *Васильківська І.П.* Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.
6. *Вереша Р.В.* Поняття вини як елемент змісту кримінального права України. — К.: Атіка, 2005. — 224 с.
7. *Вереша Р.В.* Проблеми вини в теорії кримінального права. — К.: Атіка, 2005. — 464 с.
8. *Вереша Р.В.* Суб'єктивні елементи підстави кримінальної відповідальності. — К.: Атіка, 2006. — 740 с.
9. *Дазель П.С., Котов Д.П.* Субъективная сторона преступления и ее установление. — Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1974. — 243 с.
10. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.
11. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, О.О. Дудоров та ін. — К.: Атіка, 2009. — 408 с.
12. *Ломако В.А.* Зміст умислу і його види. — Х: ЮІ, 1991. — 16 с.
13. *Матишевський П.С.* Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.
14. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. — К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. — Т. 1. — 964 с.
15. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К.: Юридична думка, 2012. — 1316 с.
16. Практика судів України з кримінальних справ (2008—2011) / За заг. ред. В.Я. Тація. — Х.: Одіссей, 2011. — 568 с.
17. *Савченко А.В.* Мотив і мотивація злочину. — К.: Атіка, 2002. — 144 с.
18. *Ситковская О.Д.* Аффект: криминально-психологическое исследование. — М.: Юрлитинформ, 2001. — 240 с.
19. *Тарарухин С.А.* Установление мотива и квалификация преступления. — К.: Вища школа, 1977. — 151 с.
20. *Рарог А.И.* Квалификация преступлений по субъективным признакам. — СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. — 304 с.
21. *Рарог А.И.* Субъективная сторона преступления и квалификация преступлений. — М.: Профобразование, 2002. — 134 с.
22. *Хавронюк М.* Деякі проблеми встановлення вини // Підприємництво, господарство і право. — 2003. — № 2. — С. 79—86.

23. Хавронюк М. Злочини зі складною виною у Кримінальному кодексі України // Підприємництво, господарство і право. — 2003. — № 3. — С. 9—17.

24. Якушин В.А. Ошибка и ее уголовно-правовое значение. — Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1988. — 128 с.

Завдання до теми

1. Для кожного терміна, наведеного у другому стовпчику таблиці, доберіть відповідне тлумачення з четвертого стовпчика (тлумачення для кожного поняття може бути лише одне). Зазначте літеру, що позначає правильне тлумачення (з п'ятого стовпчика), у третьому стовпчику навпроти відповідного терміна.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
1	Суб'єктивна сторона злочину		Психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності	А
2	Вина		Стан психіки винної особи, її переживання в момент вчинення посягання	Б
3	Ступінь вини		Вид вини, за якого особа передбачає можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння, але легковажно розраховує на їх відвернення	В
4	Умисел		Різновид вини, за якого особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачає його суспільно небезпечні наслідки і бажає їх настання	Г
5	Прямий умисел		Уявлення винного про результат, якого він прагне досягти	Д
6	Непрямий умисел		Неправильне уявлення особи про юридичне значення чи фактичний зміст своєї поведінки	Е

Продовження табл.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
7	Необережність		Різновид вини, за якого особа не передбачає можливості настання суспільно небезпечних наслідків своєї дії або бездіяльності, хоча повинна була і могла їх передбачити	Є
8	Злочинна самовпевненість		Неоднакове психічне ставлення особи у формі умислу та необережності щодо діяння і наслідків	Ж
9	Злочинна недбалість		Форма вини, за якої особа передбачає можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння, але легковажно розраховує на їх відвернення або не передбачає можливості настання таких наслідків, хоча повинна була і могла їх передбачити	З
10	Випадок (казус)		Кількісна категорія, що відображає тяжкість провини особи у вчиненні конкретного злочину	И
11	Змішана (складна, подвійна) форма вини		Форма вини, за якої особа усвідомлює суспільно небезпечний характер своєї дії (бездії), передбачає її суспільно небезпечні наслідки і бажає настання таких наслідків або свідомо їх припускає	І
12	Мотив злочину		Вид вини, за якого особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачає його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажає, але свідомо припускає їх настання	Ї
13	Мета злочину		Усвідомлена спонука, якою керується винний, вчиняючи злочин	Й

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
14	Емоційний стан особи, яка вчинила злочин		Внутрішні процеси, що відбуваються у психіці осудної особи під час вчинення нею злочинної дії чи бездіяльності	К
15	Помилка у кримінально-правовому розумінні		Заподіяння шкоди без вини, коли діяння особи призвели до суспільно небезпечних наслідків, але особа не повинна була і (або) не могла їх передбачити	Л

2. Ознайомтеся зі складами злочинів проти життя та здоров'я особи (розділ II Особливої частини КК). Встановіть, які з цих злочинів характеризуються:

- умисною формою вини;
- необережною формою вини;
- змішаною (подвійною) формою вини.

3. Назвіть статті КК, які передбачають мотив і мету як обов'язкові ознаки суб'єктивної сторони конкретного складу злочину.

4. Складіть схему «*Форми і види вини*».

5. Заповніть схеми 18—20.

6. Розгадайте кросворд 2.

7. Розв'яжіть задачі.

Задача 1

Аби помститися Кир'янову, Сапун вирішив спалити його будинок. Дочекавшись, коли Кир'янов і його дружина підуть на роботу, Сапун облив будинок у кількох місцях бензином і підпалив його. Разом з будинком згоріла літня мати Кир'янова, яка через параліч, що розвинувся внаслідок перенесеного інсульту, не могла пересуватися. Слідством було встановлено, що Сапун знав про перебування Кир'янової в будинку. Але жодних заходів з її врятування він не здійснив, оскільки боявся викриття. У судовому засіданні Сапун заявив, що смерті Кир'янової він не бажав і шкодує про те, що сталося.

Який у даному випадку зміст суб'єктивної сторони злочину? Встановіть форму і вид вини Сапуна до підпалу будинку та смерті Кир'янової.

Задача 2

Зверев, аби не допустити проникнення на свій город сторонніх осіб, оточив його дротом, який підключив до електромережі з напругою 220 вольт. 10-річний Антонов підійшов до дроту, котрий у цей час був під напругою, доторкнувся до нього рукою і був смертельно травмований електрострумом.

Який злочин — умисний чи необережний — вчинив Зверев? Визначте інтелектуальний і вольовий моменти його вини.

Задача 3

Собко та Корж, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, почали мірятися силою і боротися. Намагаючись повалити на підлогу Собка, Корж поставив йому підніжку й штовхнув. Не втримавши рівновагу, Собко впав, ударився головою, внаслідок чого отримав середньої тяжкості тілесні ушкодження.

Визначте форму і вид вини Коржа.

Задача 4

Логов на свій день народження запросив друзів на пікнік до Древланського природного заповідника, що на території Житомирської області. На його прохання Риков допоміг принести мангал і все необхідне для приготування шашлику. Порушивши правила розведення вогню в лісовій місцевості, вони спричинили пожежу, яка пошкодила велику територію лісових масивів, а також призвела до тяжких наслідків у формі масової загибелі тварин.

Проаналізуйте суб'єктивну сторону вчиненого посягання. Ознайомтеся зі ст. 245 КК. Чи підлягають кримінальній відповідальності Логов, Риков та інші гості, присутні на святі?

Задача 5

14-річний Гаврилов, вважаючи, що кримінальна відповідальність настає з шістнадцяти років, викрав із сумки вчительки гаманець, в якому було п'ятсот гривень.

До якого різновиду помилок можна віднести дану ситуацію? Чи впливає ця помилка на вину і відповідальність Гаврилова?

Задача 6

Тимченко, дізнавшись про зраду дружини, вирішив отруїти її, щоби помститися. Для цього він придбав шурячу отруту, яку додав до чаю та їжі. В результаті отруєння померла сусідка Тимченків, котра того дня несподівано завітала до них у гості і яку дру-

жина пригостила отруєним чаєм, сама при цьому випивши кави. Тимченка в цей час вдома не було.

Чи підлягає Тимченко кримінальній відповідальності за смерть сусідки? Яка помилка мала місце цього разу?

Задача 7

Конашевич, дізнавшись, що Жук залицяється до його дружини й переслідує її, вирішив вистежити його після роботи й побити. Отримавши удар кулаком по голові, Жук упав і знепритомнів. Вважаючи, що той мертвий, Конашевич, аби приховати сліди злочину, прив'язав до тіла Жука шматок арматури і кинув його в річку. Результати розтину тіла потерпілого показали, що смерть настала внаслідок потрапляння води до легенів.

Про який різновид помилки йдеться у даному випадку та як вона вплине на вину і відповідальність Конашевича?

Задача 8

Ликов вирішив отруїти дружину з метою отримання спадщини. Для цього він назбирав отруйних грибів і приготував вечерю, якою пригостив дружину. Після вечері Ликов, бажаючи позлостатися, розповів жінці про свій злочинний намір. Шкода здоров'ю дружини не настала, оскільки Ликов помилився щодо отруйності грибів.

Визначте вид помилки та її вплив на кваліфікацію.

8. Підготуйте доповідь за обраною темою:

- ✓ Критерії поділу вини на форми і види у КК України та кримінальному законодавстві інших країн.
- ✓ Змішана (складна) форма вини та її значення для кваліфікації.
- ✓ Випадок (казус) у кримінальному праві.
- ✓ Помилка та її вплив на кримінальну відповідальність.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть правильну відповідь.

Суб'єктивна сторона злочину являє собою:

- а) сукупність ознак, що характеризують зовнішній вияв злочину;
- б) сукупність встановлених у кримінальному законі ознак, котрі визначають певне суспільно небезпечне діяння як злочин;
- в) внутрішню сторону суспільно небезпечного діяння;
- г) сукупність ознак, що характеризують суб'єкта злочину.

2. Вкажіть неправильні відповіді.

Важливе значення суб'єктивної сторони злочину полягає в такому:

- а) суб'єктивна сторона дозволяє розмежувати тотожні за об'єктивними ознаками злочини;
- б) за її ознаками можна відрізнити злочинне діяння від незлочинного;
- в) суб'єктивна сторона дозволяє розкрити соціальну сутність злочину;
- г) суб'єктивна сторона є провідним критерієм класифікації злочинів і побудови системи Особливої частини КК;
- д) ознаки суб'єктивної сторони впливають на призначення покарання.

3. Вкажіть неправильні відповіді.

До складу суб'єктивної сторони злочину входять такі ознаки:

- а) діяння (дія чи бездіяльність);
- б) предмет злочину;
- в) мета злочину;
- г) місце і час вчинення злочину;
- д) мотив злочину;
- е) умисел та необережність;
- є) вина.

4. Вкажіть правильну відповідь.

Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони будь-якого складу злочину є:

- а) предмет злочину;
- б) суспільно небезпечне діяння;
- в) мотив злочину;
- г) мета злочину;
- д) вина.

5. Вкажіть правильну відповідь.

Розрізняють такі форми вини:

- а) пряма і непряма;
- б) умисел та необережність;
- в) злочинна самовпевненість, злочинна недбалість;
- г) дія та бездіяльність.

6. Вкажіть правильну відповідь.

КК поділяє умисел на:

- а) злочинну самовпевненість і злочинну недбалість;

- б) прямий і непрямий;
- в) визначений і невизначений;
- г) заздалегідь обдуманий і раптовий.

7. Вкажіть неправильні відповіді.

Інтелектуальні ознаки прямого умислу полягають в:

- а) усвідомленні особою суспільно небезпечного характеру свого діяння;
- б) передбаченні можливості настання шкідливих наслідків;
- в) передбаченні особою суспільно небезпечних наслідків своєї дії чи бездіяльності;
- г) свідомому припущенні настання шкідливих наслідків діяння;
- д) бажанні настання суспільно небезпечних наслідків.

8. Вкажіть правильну відповідь.

Вольова ознака прямого умислу характеризується:

- а) передбаченням суспільно небезпечних наслідків діяння;
- б) бажанням настання шкідливих наслідків;
- в) байдужим ставленням до наслідків;
- г) розрахунком на відвернення злочинних наслідків.

9. Вкажіть правильні відповіді.

Зміст непрямого умислу розкривають такі елементи:

- а) усвідомлення суспільно небезпечного характеру дії чи бездіяльності;
- б) передбачення злочинних наслідків;
- в) передбачення можливості настання суспільно небезпечних наслідків;
- г) бажання настання шкідливих наслідків;
- д) свідоме припущення настання суспільно небезпечних наслідків.

10. Вкажіть правильну відповідь.

В основу поділу умислу на заздалегідь обдуманий і такий, що виник раптово, покладено:

- а) ступінь конкретизації бажаних наслідків;
- б) час формування;
- в) спрямованість умислу;
- г) співвідношення інтелектуального та вольового моментів.

11. Вкажіть правильну відповідь.

Афектований умисел є різновидом:

- а) прямого умислу;

- б) непрямого умислу;
- в) неконкретизованого умислу;
- г) раптового умислу.

12. Вкажіть правильну відповідь.

Залежно від спрямованості і ступеня конкретизації бажаних наслідків умисел поділяють на:

- а) заздалегідь обдуманий і раптовий;
- б) прямий та евентуальний;
- в) визначений і невизначений;
- г) раптовий та афектований.

13. Вкажіть правильну відповідь.

Неконкретизований умисел характеризується тим, що:

- а) особа бажає досягти одного з кількох індивідуально визначених суспільно небезпечних наслідків;
- б) винний бажає настання не одного, а двох чи більше визначених наслідків;
- в) особа передбачає суспільно небезпечні наслідки лише в загальних рисах, а не в індивідуально визначеному вигляді;
- г) винний байдуже ставиться до наслідків.

14. Вкажіть правильну відповідь.

Простий та альтернативний умисел є різновидами:

- а) визначеного (конкретизованого) умислу;
- б) невизначеного (неконкретизованого) умислу;
- в) прямого умислу;
- г) непрямого умислу;
- д) заздалегідь обдуманого умислу.

15. Вкажіть правильну відповідь.

Закон називає два види необережності:

- а) проста, складна;
- б) самовпевненість і злочинна недбалість;
- в) злочинна самовпевненість і злочинна недбалість;
- г) злочинна самовпевненість, злочинна легковажність.

16. Вкажіть правильну відповідь.

Інтелектуальний момент злочинної самовпевненості складає:

- а) передбачення шкідливих наслідків;
- б) передбачення можливості настання суспільно небезпечних наслідків;

- в) непередбачення можливості настання шкідливих наслідків;
- г) легковажний розрахунок на відвернення суспільно небезпечних наслідків.

17. Вкажіть правильну відповідь.

Вольовий момент злочинної самовпевненості характеризується тим, що:

- а) особа усвідомлює суспільно небезпечний характер своєї дії чи бездіяльності;
- б) винний передбачає можливість настання негативних наслідків діяння;
- в) суб'єкт не бажає, але свідомо допускає настання шкідливих наслідків;
- г) винний легковажно розраховує на відвернення суспільно небезпечних наслідків.

18. Вкажіть неправильні відповіді.

Злочинна недбалість виявляється в:

- а) усвідомленні суспільно небезпечного характеру дії чи бездіяльності;
- б) передбаченні можливості настання шкідливих наслідків;
- в) непередбаченні можливості настання негативних наслідків;
- г) легковажному розрахунку на відвернення небезпечних наслідків;
- д) можливості передбачення настання шкідливих наслідків;
- е) обов'язку конкретної особи передбачити можливість настання шкідливих наслідків.

19. Вкажіть правильну відповідь.

Казус (випадок) являє собою:

- а) заподіяння шкоди внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин;
- б) вчинення злочину під впливом фізичного або психічного примусу;
- в) невинувате заподіяння шкоди;
- г) вчинення малозначного діяння.

20. Вкажіть правильну відповідь.

Внутрішнє спонукання особи, що викликало в неї рішучість вчинити злочин, — це:

- а) мотив злочину;
- б) мета злочину;

- в) вина;
- г) стан афекту.

21. Вкажіть правильну відповідь.

Помилки у кримінальному праві поділяють на групи:

- а) юридичні і психологічні;
- б) об'єктивні та суб'єктивні;
- в) юридичні, фактичні;
- г) юридичні, фактичні, змішані.

22. Вкажіть правильну відповідь.

Помилка в юридичних ознаках виключає кримінальну відповідальність особи, якщо вона:

- а) вчинила діяння, помилково вважаючи його незлочинним, тоді як воно заборонено КК;
- б) припустилася помилки щодо кваліфікації вчиненого нею злочину;
- в) помилково вважала свої дії (бездіяльність) злочином, хоча КК їх такими не визнає;
- г) помилилася відносно розміру покарання за вчинений нею злочин.

23. Вкажіть неправильні відповіді.

3-поміж фактичних помилок виокремлюють:

- а) помилку щодо кваліфікації діяння;
- б) помилку в знаряддях і засобах вчинення злочину;
- в) неправильне уявлення суб'єкта про вид та розмір покарання;
- г) помилку відносно розвитку причинного зв'язку;
- д) хибне уявлення особи про злочинність чи незлочинність свого діяння;
- е) помилку в характері вчиненого діяння;
- є) помилку щодо суспільно небезпечних наслідків.

24. Вкажіть правильну відповідь.

У разі, коли винний мав намір позбавити життя суддю, а вбив іншу особу, має місце:

- а) помилка в об'єкті;
- б) помилка в предметі;
- в) помилка в особі потерпілого;
- г) помилка в розвитку причинного зв'язку.

Контрольні запитання

1. Що являє собою суб'єктивна сторона злочину? Які ознаки її утворюють?
2. Яке законодавче визначення поняття вини? Які форми і види вини закріплює КК? Якими ознаками вони характеризуються та як головним чином розмежовуються між собою?
3. У чому полягає казус (випадок) і якими є його правові наслідки?
4. Чим характеризується змішана (подвійна або складна) форма вини?
5. У чому суть мети і мотиву злочину? Які емоції людини можуть мати кримінально-правове значення?
6. Що таке помилка у кримінальному праві та на які різновиди вона поділяється? Як вирішується питання про кримінальну відповідальність особи, що припустилася юридичної (фактичної) помилки?

Тема 10. Стадії вчинення злочину

Ознайомлення з цією темою дасть змогу скласти уявлення про відповідальність за злочинну діяльність на різних етапах (стадіях) розвитку суспільно небезпечного і протиправного посягання.

Основні питання

1. Поняття та види стадій вчинення злочину.
2. Закінчений і незакінчений злочин.
3. Готування до злочину.
4. Замах на злочин.
5. Кримінальна відповідальність за незакінчений злочин.
6. Добровільна відмова від доведення злочину до кінця.

Вивчивши матеріал цієї теми, Ви маєте ЗНАТИ:

- поняття та види стадій вчинення умисного злочину;
- визначення закінченого і незакінченого злочину;
- поняття готування до злочину;
- сутність замаху на злочин і його види;
- підстави кримінальної відповідальності за незакінчений злочин;
- ознаки добровільної відмови від доведення злочину до кінця,

а також УМІТИ:

- встановлювати момент закінчення у злочинах із різною законодавчою конструкцією складу;
- розрізнити готування до злочину і вияв умислу, готування до злочину і замах на злочин;
- кваліфікувати незакінчений злочин;
- відмежовувати добровільну відмову від дійового (діяльного) каяття.

Перелік ключових понять

Стадії вчинення злочину, закінчений злочин, незакінчений злочин, готування до злочину, замах на злочин, закінчений замах на злочин, незакінчений замах на злочин, добровільна відмова від доведення злочину до кінця.

Рекомендована література до теми

1. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. — 212 с.
2. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності. — К.: Атіка, 2004. — 296 с.
3. Васильківська І.П. Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.

4. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.

5. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, О.О. Дудоров та ін. — К.: Атіка, 2009. — 408 с.

6. *Матишевський П.С.* Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.

7. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. — К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. — Т. 1. — 964 с.

8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К.: Юридична думка, 2012. — 1316 с.

9. Практика судів України з кримінальних справ (2008—2011) / За заг. ред. В.Я. Тація. — Х.: Одиссей, 2011. — 568 с.

10. *Тихий В.П.* Стадії вчинення злочину: Конспект лекцій. — Х.: Національна юрид. акад. України, 1996. — 30 с.

Завдання до теми

1. Для кожного терміна, наведеного у другому стовпчику таблиці, доберіть відповідне тлумачення з четвертого стовпчика (тлумачення для кожного поняття може бути лише одне). Зазначте літеру, що позначає правильне тлумачення (з п'ятого стовпчика), у третьому стовпчику навпроти відповідного терміна.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
1	Стадії вчинення злочину		Різновид замаху, за якого особа виконала всі дії, які вважала необхідними для доведення злочину до кінця, але злочин не було закінчено з причин, які не залежали від її волі	А
2	Закінчений злочин		Окремі етапи розвитку злочинного діяння, котрі різняться між собою характером дій (бездіяльності), моментом їх припинення, обсягом реалізації умислу і ступенем суспільної небезпечності	Б
3	Незакінчений злочин		Умисне створення умов для вчинення злочину	В

Закінчення табл.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
4	Готування до злочину		Остаточне припинення особою за своєю волею готування до злочину або замаху на злочин, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця	Г
5	Замах на злочин		Діяння, яке містить усі ознаки складу злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК	Д
6	Закінчений замах на злочин		Вчинення особою з прямим умислом дії (бездії), безпосередньо спрямованої на вчинення злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі	Е
7	Незакінчений замах на злочин		Умисне суспільно небезпечне діяння, яке не має всіх ознак злочину, передбаченого диспозицією статті Особливої частини КК, оскільки злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від волі винного	Є
8	Добровільна відмова від доведення злочину до кінця		Дії особи зазвичай уже після вчинення злочину, котрі засвідчують щире засудження нею вчиненого суспільно небезпечного діяння та прагнення зменшити його негативні наслідки	Ж
9	Дійове (діяльне) каяття		Замах, за якого особа з причин, що не залежали від її волі, не вчинила всіх дій, які вважала необхідними для доведення злочину до кінця	З

2. Користуючись текстом КК, наведіть по два приклади злочинів, які визнаються закінченими з моменту настання вказаних у диспозиції статті Особливої частини КК наслідків, і злочинів, момент закінчення яких пов'язаний із вчиненням самого діяння, незалежно від настання наслідків.

3. Наведіть конкретні приклади закінченого замаху на злочин, незакінченого замаху на злочин, замаху на непридатний об'єкт і замаху із непридатними засобами.

4. Заповніть *схеми 21, 22*.

5. З'ясуйте, якою має бути формула кваліфікації:

- закінченого злочину — державної зради;
- готування до викрадення людини;
- закінченого замаху на грабіж, вчиненого у великих розмірах;
- незакінченого замаху на знищення майна шляхом підпалу;
- замаху на вбивство працівника правоохоронного органу;
- підроблення документів службовою особою з метою їх подальшого використання для заволодіння чужим майном.

6. Складіть таблицю «*Порівняння добровільної відмови від доведення злочину до кінця і дійового (діяльного) каяття при вчиненні злочину*».

7. Розв'яжіть задачі.

Задача 1

Бродський, бажаючи помститися судді місцевого суду Андрушенку за те, що він засудив його сина до позбавлення волі, вистрелив у суддю, але не влучив.

Варіант. Бродський влучив у суддю; Андрушенко зазнав тяжких тілесних ушкоджень і після тривалого лікування одужав.

Визначте стадію вчинення злочину і ступінь її завершеності. Ознайомтеся зі статтями 377 і 379 КК і коментарем до них. Як мають бути кваліфіковані дії Бродського?

Задача 2

Громадянин Осіпов, незадоволений політикою Президента України через невиконання передвиборних обіцянок, вирішив його вбити. Дізнавшись про присутність Президента на урочистостях з приводу відкриття нового стадіону, Осіпов намагався проникнути до службового приміщення стадіону зі зброєю, однак був затриманий працівниками охорони.

Яка стадія вчинення злочину в діях Осіпова?

Задача 3.

Бабій хотів викрасти антикваріат з квартири колекціонера Сомова, коли той поїде на дачу. Однак проникнувши у житло Сомова, Бабій не зміг вчасно вимкнути сигналізацію, через що був затриманий працівниками міліції на місці вчинення злочину.

Визначте стадію вчинення злочину. У чому суть різниці між готуванням до злочину і замахом на злочин?

Задача 4

Власенко зупинив Зотову в темному провулку і, застосувавши насильство, яке не є небезпечним для життя і здоров'я, відібрав у неї прикраси і сумочку. Прикраси виявилися дешевою біжутерією, а в сумочці грошей не було.

Чи підлягає Власенко кримінальній відповідальності? Як у науці кримінального права називається ситуація, описана в задачі, і які її кримінально-правові наслідки?

Варіант. Власенко зажадав, аби Зотова віддала прикраси і сумочку, погрожуючи їй ножем.

Чи можна вважати, що Власенко цього разу вчинив закінчений злочин? Ознайомтеся зі ст. 187 КК та коментарем до неї. Як мають бути кваліфіковані дії Власенка?

Задача 5

Притула вирішив пограбувати банк і втекти з грошима за кордон. Він розробив детальний план нападу на банк і втечі з коштами. Аби виїхати з України, спеціально придбав туристичну путівку до Європи; у ніч перед нападом сховав сумку зі змінним одягом біля приміщення банку. Однак прийшовши у визначений для пограбування час до банку, Притула побачив озброєних інкасаторів, які заходили в банк, злякався і передумав вчиняти злочин.

Визначте, чи є в діях Притули ознаки добровільної відмови від вчинення злочину? Назвіть стадію вчинення злочину.

Задача 6

Платонова вирішила позбутися своєї тяжко хворої матері. З цією метою вона підсипала в їжу жінки повільно діючу отруту для гризунів. Страждання потерпілої сильно вплинули на Платонову, вона викликала швидку допомогу і повідомила лікарю, чому стан матері погіршився.

Чи можна вважати Платонову такою, що добровільно відмовилася від доведення злочину до кінця? Якою має бути правова оцінка її дій?

Задача 7

Студенти Куліков і Знаков, з огляду на те, що до отримання стипендії залишався ще тиждень, а їжа та гроші вже скінчились, вирішили викрасти з місцевої крамниці продукти харчування.

Вночі вони відмичкою відкрили замок і набрали продуктів на загальну суму 300 грн. Через докори сумління, щойно отримавши стипендію, Куліков і Знаков підкинули конверт із грошима продавцю з написом «відшкодування за зниклі продукти».

Чи можна вважати такі дії Кулікова і Знакова добровільною відмовою від злочину? Відповідь поясніть.

8. Підготуйте доповідь за обраною темою:

- ✓ Види стадій злочину за КК України та кримінальним законодавством зарубіжних країн.
- ✓ Проблеми кваліфікації незакінченого злочину.
- ✓ Основні проблеми караності незакінченого злочину та їх вирішення у КК України.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть неправильні відповіді.

Певні стадії вчинення злочинного діяння можуть бути у злочинах:

- а) необережних;
- б) як умисних, так і необережних;
- в) вчинених з прямим умислом;
- г) вчинених як з прямим, так і з непрямым умислом.

2. Вкажіть правильні відповіді.

Розрізняють такі стадії вчинення злочину:

- а) закінчений злочин;
- б) виникнення наміру вчинити злочин;
- в) готування до злочину;
- г) вияв умислу;
- д) замах на злочин;
- е) погроза вчинити злочин;
- є) добровільна відмова.

3. Вкажіть правильну відповідь.

Закінченим злочином визнається:

- а) діяння, що містить всі ознаки злочину;
- б) діяння, котре вміщує всі ознаки складу конкретного злочину;
- в) діяння, яке пройшло всі три стадії вчинення злочину;
- г) діяння, в результаті якого настали суспільно небезпечні наслідки.

4. Вкажіть правильну відповідь.

Різновидами незакінченого злочину є:

- а) погроза вчинити злочин і замах на злочин;
- б) погроза вчинити злочин, готування до злочину, замах на злочин;
- в) готування до злочину, замах на злочин, добровільна відмова від злочину;
- г) готування до злочину та замах на злочин.

5. Вкажіть правильні відповіді.

До конкретних видів готування до злочину не належить:

- а) підшукування співучасників;
- б) заява особи про намір вчинити злочин;
- в) пристосування засобів чи знарядь для вчинення злочину;
- г) усунення перешкод;
- д) початок дій, вказаних у диспозиції статті Особливої частини КК;
- е) змова на вчинення злочину;
- є) інше умисне створення умов для вчинення злочину.

6. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Ознаками замаху на злочин є:

- а) діяння безпосередньо спрямоване на вчинення злочину;
- б) _____;
- в) _____;
- г) _____.

7. Вкажіть правильну відповідь.

КК поділяє замах на злочин на:

- а) закінчений та незакінчений;
- б) придатний і непридатний;
- в) замах на непридатний об'єкт і замах із непридатними засобами;
- г) невдалий і перерваний.

8. Вкажіть правильну відповідь.

Замах на вчинення злочину є закінченим, якщо:

- а) особа створила всі умови для подальшого вчинення злочинного діяння;
- б) винний встиг виконати всі необхідні дії для завершення злочину;
- в) суб'єкт виконав усі дії, які вважав за необхідне для доведення злочину до кінця, але злочин не було закінчено з незалежних від його волі причин;

г) особа не завершила злочин унаслідок добровільної відмови від нього.

9. Вкажіть правильні відповіді.

Різновидами непридатного замаху є:

- а) замах на непридатний предмет;
- б) замах на непридатний об'єкт;
- в) замах із непридатними засобами;
- г) невдалий замах.

10. Вкажіть неправильні відповіді.

Кримінальна відповідальність виключається, якщо мав місце:

- а) замах з абсолютно непридатними засобами;
- б) замах з відносно непридатними засобами;
- в) замах з нікчемними засобами;
- г) замах на непридатний об'єкт.

11. Вкажіть правильну відповідь.

Не тягне за собою кримінальної відповідальності:

- а) готування до будь-якого злочину;
- б) готування до злочину невеликої тяжкості;
- в) готування до злочину невеликої або середньої тяжкості;
- г) дійове каяття.

12. Вкажіть правильні відповіді.

Добровільність відмови від вчинення злочину засвідчують такі обставини:

- а) шире каяття і повідомлення про вчинене органам влади;
- б) усвідомлення особою можливості доведення злочину до кінця;
- в) припинення особою злочинної діяльності з не залежних від її волі причин;
- г) засудження суб'єктом вчиненого злочину і прагнення відшкодувати завдані збитки;
- д) остаточне припинення особою з власної волі злочинної діяльності.

13. Вкажіть правильну відповідь.

Кримінальна відповідальність при добровільній відмові від доведення злочину до кінця:

- а) повністю виключається;
- б) виключається, якщо фактично вчинене особою діяння не містить складу іншого злочину;

- в) виключається, якщо мотиви добровільної відмови не пов'язані зі страхом перед відповідальністю;
- г) ні, не виключається.

14. Вкажіть неправильні відповіді.

Діяльне каяття при вчиненні злочину може виявлятися:

- а) у відшкодуванні завданих збитків;
- б) в усуненні заподіяної шкоди;
- в) лише в утриманні від продовження злочину;
- г) у сприянні розкриттю злочину;
- д) у пасивному засудженні особою своїх дій.

Контрольні запитання

1. Що таке стадії вчинення злочину? Які стадії можливі при вчиненні умисного злочину?

2. У чому полягає закінчений злочин? Коли настає момент закінчення злочинів з матеріальним, формальним та усіченим складом? Як можна визначити поняття незакінченого злочину?

3. Що означає готування до злочину і чим воно відрізняється від виявлення умислу?

4. Яке законодавче визначення замаху на злочин? На які види поділяється замах на злочин?

5. Якою є підстава кримінальної відповідальності за незакінченого злочину? Як відбувається кваліфікація готування і замаху?

6. Що таке добровільна відмова від злочину, які її ознаки та чим вона відрізняється від дійового (діяльного) каяття? Якими є правові наслідки добровільної відмови та діяльного каяття?

Тема 11. Співучасть у злочині

Ця тема допоможе опанувати поняття спільної злочинної діяльності, зрозуміти підвищену суспільну небезпечність цього кримінально-правового явища.

Основні питання

1. Поняття й ознаки співучасті у злочині.
2. Види співучасників.
3. Форми співучасті.
4. Кримінальна відповідальність співучасників. Екссес виконавця.
5. Добровільна відмова співучасників від вчинення злочину.
6. Причетність до злочину.

Вивчивши матеріал цієї теми, Ви маєте ЗНАТИ:

- формулювання поняття співучасті у злочині;
- види співучасників;
- форми співучасті;
- підстави і межі кримінальної відповідальності співучасників;
- поняття та види екссесу виконавця;
- особливості добровільної відмови співучасників від вчинення злочину;
- поняття та види причетності до злочину,

а також УМІТИ:

- розкривати об'єктивні і суб'єктивні ознаки співучасті;
- розрізняти види та форми співучасті;
- кваліфікувати діяння співучасників, у тому числі при екссесі виконавця;
- відмежовувати співучасть від причетності до злочину.

Перелік ключових понять

Співучасть у злочині, виконавець (співвиконавець) злочину, організатор злочину, підбурювач, пособник, форми співучасті, група осіб, група осіб за попередньою змовою, організована група, злочинна організація, екссес виконавця, причетність до злочину.

Рекомендована література до теми

1. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. — 212 с.
2. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями: Постанова ПВСУ від 23 грудня 2005 р. № 13 // Вісник Верховного Суду України. — 2006. — № 1. — С. 2—6.
3. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності. — К.: Атіка, 2004. — 296 с.

4. Бурчак Ф.Г. Соучастие: социальные, криминологические и правовые проблемы. — К.: Вища школа, 1986. — 208 с.
5. Васильківська І.П. Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.
6. Гришаев П.И., Кригер Г.А. Соучастие по советскому уголовному праву. — М.: Госюриздат, 1959. — 255 с.
7. Гуторова Н.А. Соучастие в преступлении по уголовному праву Украины. — Х.: ООО «Рубикон П», 1997. — 101 с.
8. Єфремов С.О. Причинний зв'язок як об'єктивна ознака співучасті у злочині // Альманах кримінального права: 36. статей. — К.: Правова єдність, 2009. — Вип. 1. — С. 224—248.
9. Кваша О.О. Організатор злочину. Кримінально-правове та криминологічне дослідження. — К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2003. — 216 с.
10. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.
11. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, О.О. Дудоров та ін. — К.: Атіка, 2009. — 408 с.
12. Матишевський П.С. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.
13. Мочкош Я. Форми співучасті у кримінальному праві України: проблемні питання // Право України. — 2006. — № 3. — С. 113—116.
14. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. — К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. — Т. 1. — 964 с.
15. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К.: Юридична думка, 2012. — 1316 с.
16. Новицький Г.В. Поняття і форми співучасті у злочині за кримінальним правом України. — К.: Вища школа, 2001. — 96 с.
17. Практика судів України з кримінальних справ (2008—2011) / За заг. ред. В.Я. Тація. — Х.: Одиссей, 2011. — 568 с.
18. Тельнов П.Ф. Ответственность за соучастие в преступлении. — М.: Юрид. лит., 1974. — 208 с.
19. Туркевич І.К. Оцінка окремих положень Кримінального кодексу України з позицій криминолога // Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. 25—26 жовт. 2001 р. — К.—Х.: Юрінком Інтер, 2002. — С. 228—231.
20. Ус О.В. Відповідальність за підбурювання до злочину. — Х.: Право, 2008. — 60 с.
21. Фесенко Є.В. Форми вчинення злочину за співучасті: проблемні питання // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. — 2009. — № 3. — С. 95—99.
22. Хавронюк М., Мельник М. Ознаки і поняття організованої групи та злочинної організації // Право України. — 2000. — № 4. — С. 59—64.

Завдання до теми

1. Для кожного терміна, наведеного у другому стовпчику таблиці, доберіть відповідне тлумачення з четвертого стовпчика (тлумачення для кожного поняття може бути лише одне). Зазначте літеру, що позначає правильне тлумачення (з п'ятого стовпчика), у третьому стовпчику навпроти відповідного терміна.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
1	Співучасть у злочині		Кілька виконавців, які утворили групу для спільного, без попередньої змови між собою вчинення злочину	А
2	Виконавець (співвиконавець) злочину		Два або більше суб'єктів злочину, які заздалегідь домовилися про спільне вчинення злочину	Б
3	Організатор злочину		Стійке ієрархічне об'єднання п'яти і більше суб'єктів злочину, члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільного вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів	В
4	Підбурювач		Особа, котра організувала вчинення злочину або керувала його вчиненням	Г
5	Пособник		Особа, яка у співучасті з іншими суб'єктами злочину безпосередньо або шляхом використання інших осіб, що не є суб'єктами злочину, вчинила передбачене КК суспільно небезпечне діяння	Д
6	Форми співучасті		Умисна спільна участь кількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину	Е
7	Проста співучасть		Умисна дія чи бездія, що пов'язана із вчиненням злочину іншою особою, але не є співучастю в ньому через відсутність об'єктивної й суб'єктивної спільності зі злочинною діяльністю такої особи	Є

Закінчення табл.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
8	Складна співучасть		Вчинення виконавцем більш тяжкого, ніж було домовлено з іншими співучасниками, або зовсім іншого злочину	Ж
9	Група осіб		Особа, яка сприяла вчиненню злочину іншими співучасниками, а також особа, яка заздалегідь обіцяла сприяти приховуванню злочину	З
10	Група осіб за попередньою змовою		Співучасник, який схилив інших учасників злочину до вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК	И
11	Організована група		Об'єднання співучасників, що різняться між собою характером виконуваних ролей та стійкістю суб'єктивних зв'язків	І
12	Злочинна організація		Стійке об'єднання трьох і більше суб'єктів, які заздалегідь зорганізувалися для вчинення цього та іншого (інших) злочинів	Ї
13	Експес виконавця		Співвиконавство (співвинність), коли всі співучасники є виконавцями об'єктивної сторони злочину	Й
14	Причетність до злочину		Співучасть, яка передбачає вчинення кожним з учасників злочину різних за характером та юридичною оцінкою дій (бездіяльності)	К

2. Заповніть схеми 23—25.

3. Розгадайте кросворд 3.

4. Розв'яжіть задачі.

Задача 1

Після чергової сварки Маркова вирішила позбутися свого чоловіка. Для виконання задуманого вона найняла Іванченка. Пізно ввечері Маркова привела його до себе на квартиру, пригостила

горілкою та показала кімнату, де спав її чоловік. Іванченко вбив Маркова, завдавши йому більше десяти ударів ножем. За це він отримав від Маркової значну грошову винагороду.

Проаналізуйте ознаки співучасті стосовно даної ситуації. Як слід кваліфікувати дії Маркової та Іванченка? Чи має значення для кваліфікації різниця у мотивах цих осіб?

Задача 2

Рябченка і Сухова затримали за крадіжку будівельних матеріалів та інструменту з подвір'я приватного будинку загальною вартістю 7 тис. грн. Під час слідства було встановлено, що Сухов хворіє на шизофренію. Дії Рябченка суд кваліфікував за ч. 2 ст. 185 КК як крадіжку, вчинену за попередньою змовою групою осіб.

Чи підлягає рішення суду скасуванню у зв'язку з неправильним застосуванням норм матеріального права?

Задача 3

У нічному клубі між громадянами Мірко та Волошко виникла суперечка; для подальшого з'ясування стосунків вони вийшли на подвір'я. Свідками цієї ситуації були друзі з компанії Волошка. Бажаючи допомогти, вони також вийшли на подвір'я і приєдналися до вже розпочатої бійки. Разом вони завдали Мірку тяжких тілесних ушкоджень.

Чи є в діях Волошка та його друзів ознаки співучасті? У разі позитивної відповіді визначте форму і вид співучасті. Як кваліфікувати вчинене?

Задача 4

Громадянин Приходько запропонував громадянину Ломову вполювати рись звичайну, ссавця з роду рисі, який занесений до Червоної книги України, попередньо пообіцявши винагороду за цю тварину. Ломов погодився, крім того, підмовив до полювання свого 18-річного племінника, громадянина Собова. Вночі Ломов і Собоє вирушили до природного заповідника «Горгани», розташованого в Івано-Франківській області. Перебуваючи на території заповідника, вони розпочали полювання на тварину, але були затримані охороною заповідника.

Ознайомтеся зі ст. 248 КК «Незаконне полювання» і постановою ПВСУ «Про судову практику у справах про злочин та інші правопорушення проти довкілля» від 10 грудня 2004 р. № 17. Чи підлягають громадяни Ломов, Приходько і Собоє кримінальній

відповідальності за цією статтею? Кваліфікуйте дії названих осіб, виходячи з форми співучасті і видів співучасників злочину.

Задача 5

Дізнавшись, що громадянка Клименко виграла у лотерею 1 млн грн, Федько підмовив своїх друзів Козака і Мовчана викрасти її чоловіка та вимагати викуп за його звільнення. Аби реалізувати задумане, вони розробили детальний план, згідно з яким Козак мав забезпечити місце для тримання заручника, а Мовчан — знайти міліцейську форму і транспорт для перевезення заручника.

Увечері Федько і Мовчан у формі працівників міліції прийшли до квартири Клименків й інсценували арешт останнього. Після того, як злочинці доправили заручника до приміського будинку Козака, вони зателефонували дружині потерпілого і почали вимагати викуп, погрожуючи смертю чоловіка.

Вкажіть форму і види співучасті. Який різновид пособництва мав місце? Кваліфікуйте вчинене кожним співучасником.

Задача 6

Бакаєв і ще п'ятеро осіб створили ієрархічну озброєну групу. Протягом року вони нападали на банки та ювелірні магазини.

Чи можна визнати таку групу злочинною організацією? Порівняйте ознаки організованої групи і злочинної організації.

Задача 7

Капустін одержав повістку про призов на строкову військову службу. За порадою знайомого під час проходження медичного огляду він симулював психічну хворобу.

Ознайомтеся зі ст. 335 КК. Чи є знайомий Капустіна співучасником ухилення від призову на строкову військову службу? Які особливості кримінальної відповідальності співучасників у злочинах із спеціальним суб'єктом?

Задача 8

Уночі в гаражі громадяни Рибкін, Донченко і Щур разом розпивали алкогольні напої. Коли в них скінчилися алкоголь та їжа, вони вирішили відправити Донченка роздобути ще горілки. На зауваження Донченка, що в нього немає грошей, Рибкін і Щур відповіли, що зараз його черга «навідатися до сусіднього магазину», та дали йому дублікат ключа від аварійного виходу. Проникнувши до крамниці, Донченко викрав чотири пляшки горілки, ковбасу і хліб загальною вартістю 390 грн.

Якою має бути кримінально-правова оцінка дій Рибкіна, Донченка й Щура? Визначте форми та види співучасті. Чи можна вважати названих осіб співучасниками крадіжки у випадку, коли замість дублікату ключа Рибкін і Щур дали Донченку гроші на горілку і продукти, проте останній вирішив гроші привласнити; розбив скло, проник до приміщення зачиненої крамниці і викрав звідти алкогольні напої й продукти харчування на суму 390 грн? Чи можливе у такому разі застосування норми про експрес виконавця?

Задача 9

Григоренко підмовив Євсеєнка і Любченка вчинити крадіжку будівельних матеріалів зі складу. Носов пообіцяв надати в розпорядження Євсеєнка і Любченка автомашину, однак в останню мить, злякавшись відповідальності, відмовився це зробити.

Про які форми співучасті та види співучасників ідеться в задачі? Чи можна вважати, що Носов добровільно відмовився від вчинення злочину? Як у такому разі будуть кваліфікуватися дії інших співучасників?

Задача 10

Силін випадково став свідком того, як його сусід Чортенко в парку бив Єремєєва. З великими труднощами йому вдалося відтягти Чортенка від Єремєєва та відвести сусіда додому. Наступного дня Силін дізнався, що Єремєєв від одержаних ушкоджень помер. Про те, що сталося, Силін нікому не сказав.

Дайте правову оцінку діям Силіна. Який вид причетності до злочину тут має місце? Чи є такі дії кримінально караними? Знайдіть у КК статті, які регламентують кримінальну відповідальність за причетність до вчинення злочину.

Задача 11

Налов і Лосов у стані наркотичного сп'яніння гуляли біля Адміністрації президента України. Раптом Налов побачив перед собою Будинок з химерами по вул. Банковій. Йому здалося, що кам'яні химери з будинку хочуть на нього напасти. Намагаючись відігнати від себе примари, Налов почав жбурляти спочатку власне взуття, а потім каміння з клумби у будинок, чим заподіяв шкоду у значних розмірах. Лосов хоч і намагався заспокоїти Налова, переконуючи, що у нього теж були подібні галюцинації, однак пошкодження будинку не відвернув.

Чи підлягає Лосов кримінальній відповідальності? Відповідь обґрунтуйте з позицій вчення про співучасть та причетність до злочину.

5. Підготуйте доповідь за обраною темою:

- ✓ Інститут співучасті у кримінальному праві України і зарубіжних країн.
- ✓ Об'єктивні та суб'єктивні ознаки співучасті за вітчизняним кримінальним правом.
- ✓ Проблеми класифікації форм співучасті у вчиненні умисного злочину.
- ✓ Злочинна організація як форма співучасті.
- ✓ Кримінальна відповідальність співучасників за кримінальним правом України.
- ✓ Співучасть і причетність до злочину.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть неправильні відповіді.

Об'єктивна сторона співучасті у злочині характеризується:

- а) участю у злочині двох або більше осіб;
- б) навмисним характером діяльності співучасників;
- в) спільністю мотивів і мети;
- г) взаємною обізнаністю співучасників про злочинну діяльність кожного з них;
- д) спільністю дій (бездіяльності) співучасників у вчиненні злочину.

2. Вкажіть правильну відповідь.

Співучасть можлива:

- а) лише в умисних злочинах;
- б) тільки в необережних злочинах;
- б) як в умисних, так і в необережних злочинах.

3. Вкажіть правильні відповіді.

КК називає такі види співучасників:

- а) виконавець;
- б) ініціатор;
- в) підбурювач;
- г) підмовник;
- д) пособник;
- е) організатор;
- є) керівник.

4. Вкажіть правильну відповідь.

У випадках, коли співучасник використовує для виконання об'єктивної сторони злочину інших осіб, котрі відповідно до за-

кону не підлягають кримінальній відповідальності за вчинене, має місце:

- а) підбурювання;
- б) пособництво;
- в) співвиконавство;
- г) посереднє (опосередковане) виконання злочину.

5. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Організатором злочину є особа, котра вчинила принаймі одну з таких дій:

- а) організувала вчинення злочину (злочинів);
- б) _____;
- в) _____;
- г) _____;
- д) забезпечувала фінансування організованої групи чи злочинної організації;
- е) _____.

6. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Підбурювачем є особа, яка _____, _____, _____, _____ або іншим чином _____ іншого співучасника до вчинення злочину.

7. Вкажіть правильну відповідь.

Розрізняють пособництво:

- а) фізичне і психічне;
- б) фізичне та інтелектуальне;
- в) інтелектуальне й психічне;
- г) фізичне, інтелектуальне, психічне.

8. Вкажіть неправильні відповіді.

Фізичне пособництво виявляється:

- а) у наданні засобів чи знарядь вчинення злочину;
- б) у висловленій заздалегідь обіцянці приховати злочин;
- в) в усуненні перешкод до вчинення злочину;
- г) у реальному сприянні приховуванню злочину;
- д) у наданні поради, вказівок щодо вчинення злочину.

9. Вкажіть правильні відповіді.

Існують такі форми співучасті:

- а) співвиконавство;
- б) причетність до злочину;

- в) злочинна група;
- г) організована злочинність;
- д) злочинне співтовариство;
- е) організована група;
- є) злочинна організація.

10. Вкажіть правильну відповідь.

За простої форми співучасті:

- а) злочин вчиняється не більше, ніж двома особами;
- б) усі співучасники є виконавцями злочину;
- в) у вчиненні злочину беруть участь не всі визначені у ст. 27 КК види співучасників;
- г) злочин вчиняється лише двома різновидами співучасників, визначених законом.

11. Вкажіть правильну відповідь.

Складну форму співучасті характеризує:

- а) розподіл ролей між виконавцями (співвиконавцями) злочину;
- б) розподіл ролей між співучасниками злочину;
- в) наявність попередньої змови співучасників про вчинення злочину;
- г) участь у вчиненні злочину не менше трьох визначених у ст. 27 КК видів співучасників.

12. Вкажіть неправильні відповіді.

Характерними рисами організованої групи є:

- а) наявність трьох і більше учасників;
- б) стійкість об'єднання;
- в) ієрархічність;
- г) наявність єдиного плану з розподілом функцій учасників;
- д) спрямованість на вчинення тяжких злочинів;
- е) спрямованість на вчинення більш як двох злочинів;
- є) обізнаність всіх учасників об'єднання із планом дій.

13. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Злочин визнається вчиненим злочинною організацією, якщо він скоєний _____ об'єднанням кількох осіб (_____), члени якого або _____ за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою _____ учасниками цієї організації, або _____ чи _____ злочинної діяльності інших осіб, або _____ як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп.

14. Вкажіть правильну відповідь.

Ексцес виконавця має місце, коли:

- а) виконавець вчиняє незакінчений злочин;
- б) виконавець добровільно відмовляється від доведення злочину до кінця;
- в) виконавець вчиняє діяння, яке не охоплювалося умислом інших учасників злочину;
- г) виконавець вчиняє злочин менш тяжкий, ніж той, що був задуманий співучасниками.

15. Вкажіть правильну відповідь.

Ексцес виконавця поділяється на:

- а) прямий і непрямий;
- б) якісний і кількісний;
- в) об'єктивний і суб'єктивний;
- г) простий, складний.

16. Вкажіть правильну відповідь.

У бездіяльності може виявлятися добровільна відмова від злочину:

- а) організатора;
- б) підбурювача;
- в) пособника;
- г) усіх зазначених.

17. Вкажіть неправильні відповіді.

Окремими видами причетності до злочину є:

- а) заздалегідь не обіцяне приховування злочину;
- б) не обіцяне заздалегідь придбання чи збут майна, здобутого злочинним шляхом;
- в) пособництво у злочині;
- г) заздалегідь обіцяне повідомлення про злочин;
- д) заздалегідь не обіцяне потурання злочину;
- е) усе вказане.

18. Вкажіть правильні відповіді.

Приховування злочину виявляється у:

- а) придбанні майна, здобутого злочинним шляхом;
- б) приховуванні знарядь і засобів вчинення злочину;
- в) переховуванні злочинця;
- г) недонесенні про злочин;
- д) приховуванні здобутих злочинним шляхом предметів.

19. Вкажіть правильну відповідь.

Невиконання особою покладених на неї обов'язків із запобігання чи припинення злочину — це:

- а) причетність до злочину;
- б) приховування злочину;
- в) неповідомлення про злочин;
- г) потурання вчиненню злочину.

Контрольні запитання

1. Що таке співучасть у злочині та які її об'єктивні й суб'єктивні ознаки?

2. Кого закон визнає виконавцем (співвиконавцем), організатором, підбурювачем та пособником злочину? Які критерії покладено в основу поділу співучасті на форми? У чому полягає суть окремих форм співучасті?

3. Як відбувається кваліфікація дій співучасників? Коли співучасники в одному злочині несуть відповідальність за різними статтями КК? Які особливості відповідальності організаторів та учасників організованої групи чи злочинної організації?

4. У чому полягає специфіка добровільної відмови співучасників?

5. Що означає причетність до злочину та на які види вона поділяється?

Тема 12. Множинність злочинів

Ознайомлення з цією темою дасть можливість скласти належне уявлення про багатоманітність злочинної діяльності, що може проявитися у вчиненні не лише одного, але й кількох злочинів — бути множинною.

Основні питання

1. Поняття множинності злочинів. Одиничний злочин як структурний елемент множинності злочинів.
2. Повторність злочинів.
3. Сукупність злочинів.
4. Рецидив злочинів.
5. Правові наслідки повторності, сукупності та рецидиву злочинів.

Вивчивши цей матеріал, Ви маєте ЗНАТИ:

- визначення множинності злочинів та одиничного злочину як структурної частини множинності;
- сутність повторності злочинів;
- поняття та види сукупності злочинів;
- формулювання рецидиву злочинів;
- кримінально-правові наслідки видів множинності злочинів,

а також УМІТИ:

- розпізнавати окремі види одиничних злочинів;
- характеризувати повторність злочинів, відмежовувати її від одиничного продовжуваного злочину;
- відрізняти сукупність злочинів від конкуренції кримінально-правових норм та складених злочинів;
- вирізняти рецидив злочинів з-поміж інших видів (форм) множинності;
- грамотно застосовувати норми щодо повторності, сукупності і рецидиву злочинів при кваліфікації злочинів, призначенні покарання, вирішенні питання про звільнення від кримінальної відповідальності та покарання.

Перелік ключових понять

Множинність злочинів, одиничний злочин, продовжуваний злочин, триваючий злочин, складений злочин, повторність злочинів, сукупність злочинів, рецидив злочинів.

Рекомендована література до теми

1. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. — 212 с.
2. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки: Постанова ПВСУ від 4 червня 2010 р. № 7 // Вісник Верховного Суду України. — 2010. — № 7. — С. 6—10.

3. *Бажанов М.И.* Множественность преступлений по уголовному праву Украины. — Х.: Право, 2000. — 128 с.
4. *Васильківська І.П.* Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.
5. *Зелінський А.Ф.* Рецидив преступлений: Структура, связи, прогнозирование. — Х.: Вища школа, 1980. — 152 с.
6. *Зінченко І.О., Тютюгін В.І.* Множинність злочинів: поняття, види, призначення покарання. — Х.: Фінн, 2008. — 336 с.
7. *Кривошеин П.К.* Повторность в советском уголовном праве (теоретические и практические проблемы). — К.: Вища школа, 1990. — 159 с.
8. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.
9. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, О.О. Дудоров та ін. — К.: Атіка, 2009. — 408 с.
10. *Малков В.П.* Множественность преступлений и ее формы по советскому уголовному праву. — Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1982. — 172 с.
11. *Матишевський П.С.* Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.
12. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. — К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. — Т. 1. — 964 с.
13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К.: Юридична думка, 2012. — 1316 с.
14. Практика судів України з кримінальних справ (2008—2011) / За заг. ред. В.Я. Тація. — Х.: Одісей, 2011. — 568 с.

Завдання до теми

1. Для кожного терміна, наведеного у другому стовпчику таблиці, доберіть відповідне тлумачення з четвертого стовпчика (тлумачення для кожного поняття може бути лише одне). Зазначте літеру, що позначає правильне тлумачення (з п'ятого стовпчика), у третьому стовпчику навпроти відповідного терміна.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
1	Множинність злочинів		Передбачення певного діяння двома або більше кримінально-правовими нормами одночасно	А
2	Одиничний злочин		Одиничний злочин, що характеризується безперервним здійсненням протягом певного проміжку часу протиправного посягання	Б
3	Продовжуваний злочин		Передбачене КК суспільно небезпечне діяння, яке містить ознаки єдиного складу злочину	В
4	Триваючий злочин		Злочин, що складається з двох або більше вчинених у різний час тождесних (однакових) діянь, об'єднаних єдиним злочинним наміром	Г
5	Складений злочин		Вчинення особою двох чи більше злочинів, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини КК, за жоден з яких її не було засуджено	Д
6	Повторність злочинів		Вчинення особою одноособово чи у співучасті кількох самостійних злочинів, кожен з яких має кримінально-правове значення	Е
7	Сукупність злочинів		Вчинення двох або більше злочинів, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК	Є
8	Конкуренція кримінально-правових норм		Вчинення нового умисного злочину особою, яка має судимість за умисний злочин	Ж
9	Рецидив злочинів		Злочин, який складається з кількох діянь, кожне з яких передбачене в інших статтях КК як самостійне посягання	З

2. Знайдіть у КК по дві статті, що містять прості одиничні злочини, злочини, що вміщують кілька альтернативних дій, злочини з двома чи більше альтернативними наслідками та злочини,

котрі кваліфікуються за наслідками. Користуючись текстом КК, наведіть конкретні приклади триваючих і складених злочинів.

3. Здійсніть порівняльну характеристику:

- множинності злочинів та одиничного злочину;
- ідеальної сукупності і складених злочинів;
- реальної сукупності й повторності злочинів;
- повторності та рецидиву.

4. Заповніть *схеми 26, 27*.

5. Розгадайте *кросворд 4*.

6. Розв'яжіть задачі.

Задача 1

Черкасов за вчинення шахрайства (ч. 1 ст. 190 КК) був звільнений від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим. Через місяць він знову вчинив шахрайство.

Чи має місце в такому випадку множинність злочинів?

Задача 2

Гуменюк придбав наркотичні засоби (вчинив злочин, передбачений ст. 309 КК), а наступного дня незаконно ввів їх в організм іншої особи проти її волі (ст. 314 КК).

Чи можливе в даному разі застосування такої кваліфікуючої ознаки як повторність (ч. 2 ст. 314 КК)? У чому суть повторності однорідних злочинів?

Задача 3

Захарченко проник у сусідський гараж і викрав звідти акумулятор від машини. Наступного дня він виніс з гаража два колеса. Суд кваліфікував дії Захарченка як повторний злочин.

Чи обґрунтоване рішення суду? Яка різниця між повторністю злочинів та продовжуваним злочином?

Задача 4

Хілько з метою вбивства Тихонова вночі підпалив його будинок і замкнув ззовні двері, аби останній не зміг врятуватися. У результаті пожежі загинули Тихонов і його дружина.

Чи вбачається у вчиненому Хільком сукупність злочинів? У разі позитивної відповіді визначте її вид. Кваліфікуйте ситуацію. Чи зміниться кримінально-правова оцінка дій Хілька, якщо достовірно встановлено, що винний планував вчинити злочин у період відрядження дружини Тихонова і не знав про її присутність у будинку у ніч пожежі?

Задача 5

Інспектор фіскальної служби Гриць, виявивши під час перевірки ТОВ «Воля» порушення вимог податкового законодавства, запропонував директору товариства скласти акт без зазначення відповідних порушень за винагороду в сумі 5 тис. доларів США, на що той погодився. Гриця було затримано під час одержання ним обумовленої суми незаконної грошової винагороди.

Ознайомтеся зі змістом статей 364 і 368 КК. Чи мала місце в діях Гриця множинність злочинів? Яка різниця між ідеальною сукупністю злочинів та конкуренцією кримінально-правових норм?

Задача 6

Самсонова, раніше судимого за умисне вбивство (ч. 1 ст. 115 КК), знову було засуджено за порушення правил безпеки дорожнього руху, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 286 КК).

Чи є в діях Самсонова рецидив злочинів? Відповідь поясніть.

Задача 7

Коробов відбув покарання за крадіжку, але до погашення судимості був затриманий разом з Яковенком і Ляшком під час розбійного нападу на ТОВ «Чайка». Також слідством встановлено, що до відбуття покарання за крадіжку та до постановлення попереднього вироку суду Коробов разом з Ляшком незаконно заволоділи транспортним засобом Жукова, на якому здійснили наїзд на пішохода, чим завдали йому середньої тяжкості тілесні ушкодження.

Які форми множинності злочинів мали місце в діях суб'єктів?

Задача 8

Прохоров, засуджений за статтями 121 (умисне тяжке тілесне ушкодження) і 187 (розбій) КК, був затриманий при спробі втечі з виправної колонії. Намагаючись утекти, він завдав двом охоронцям тяжкі тілесні ушкодження та заволодів зброєю одного з них.

Ознайомтеся зі ст. 393 КК та коментарем до неї. Скільки злочинів вчинив Прохоров? Про які форми множинності можна говорити стосовно даної ситуації? Визначте види рецидиву і пов'язані з ними правові наслідки.

7. Підготуйте доповідь за обраною темою:

- ✓ Одиначні злочини: поняття, види, проблеми кваліфікації.
- ✓ Множинність злочинів та її відмінність від складних одиначних злочинів.

✓ Повторність, сукупність і рецидив злочинів: співвідношення понять.

✓ Поняття й правові наслідки повторності, сукупності та рецидиву злочинів.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть правильні відповіді.

Серед видів (форм) множинності немає.

- а) повторності злочинів;
- б) неодноразовості злочинів;
- в) систематичності злочинів;
- г) злочинного промислу;
- д) рецидиву злочинів;
- е) сукупності злочинів.

2. Вкажіть правильну відповідь.

Структурними елементами множинності є:

- а) повторність, сукупність і рецидив;
- б) лише прості злочини;
- в) тільки закінчені злочини;
- г) одиничні злочини.

3. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Розрізняють такі види складного одиничного злочину:

- а) продовжувані;
- б) триваючі;
- в) _____;
- г) _____;
- д) _____.

4. Вкажіть правильну відповідь.

Складені злочини характеризуються наявністю у своєму складі:

- а) двох або більше альтернативних дій;
- б) кількох альтернативних наслідків;
- в) двох наслідків, що настають послідовно;
- г) кількох діянь, кожне з яких за умови окремого вчинення становило би самостійний злочин.

5. Вкажіть правильні відповіді.

Існує повторність:

- а) однорідних злочинів;

- б) умисних злочинів;
- в) тяжких та особливо тяжких злочинів;
- г) тотожних злочинів.

6. Вкажіть правильну відповідь.

Спеціальна повторність має місце:

- а) при повторному вчиненні особою тотожного або однорідного злочину;
- б) при вчиненні винним за деякий час будь-якого злочину;
- в) при повторному вчиненні особою будь-якого умисного злочину;
- г) лише при вчиненні суб'єктом у різний час однакових злочинів.

7. Вкажіть правильну відповідь.

У випадку, коли особа вчинила необережне вбивство, передбачене ст. 119 КК, після шахрайства з фінансовими ресурсами (ст. 222 КК), можна говорити про:

- а) спеціальну повторність;
- б) загальну повторність;
- в) фактичну повторність;
- г) рецидив злочинів.

8. Вкажіть неправильні відповіді.

Повторність злочинів відсутня, якщо:

- а) особа була засуджена за раніше вчинений нею злочин;
- б) одного разу злочин був вчинений особою одноособово, іншого — у співучасті;
- в) за раніше вчинений злочин особу було звільнено від кримінальної відповідальності;
- г) один із вчинених злочинів був незакінченим;
- д) судимість за вчинений раніше злочин було погашено або знято.

9. Вкажіть правильні відповіді.

До ознак сукупності злочинів не належить:

- а) особа вчиняє два або більше злочинів;
- б) усі вчинені злочини є умисними;
- в) вчинені злочини кваліфікуються за різними статтями Особливої частини КК;
- г) особа на момент вчинення нового злочину має судимість за попередній злочин;
- д) за жоден з учинених злочинів особа не була засуджена.

10. Вкажіть неправильні відповіді.

Сукупність злочинів поділяється на реальну та ідеальну:

- а) у законодавстві про кримінальну відповідальність;
- б) в науці кримінального права;
- в) у кримінальному процесі;
- г) на практиці.

11. Вкажіть правильну відповідь.

У випадках, коли суб'єкт вчиняє кілька злочинів одним діянням, має місце:

- а) реальна сукупність;
- б) ідеальна сукупність;
- в) складений злочин;
- г) конкуренція кримінально-правових норм.

12. Вкажіть правильну відповідь.

При конкуренції загальної і спеціальної кримінально-правових норм застосовується:

- а) загальна норма, яка описує головні ознаки злочинного посягання;
- б) спеціальна норма, котра найповніше відображає специфіку даного злочину;
- в) і загальна, і спеціальна норми за правилами ідеальної сукупності.

13. Вкажіть правильну відповідь.

Рецидив пов'язаний з повторним вчиненням:

- а) лише умисних злочинів;
- б) як умисних злочинів, так і необережних;
- в) тільки закінчених злочинів;
- г) винятково тяжких та особливо тяжких злочинів.

14. Вкажіть правильну відповідь.

У випадку, коли особа, маючи судимість за бандитизм (ст. 257 КК), вчиняє розбій (ч. 2 ст. 187 КК), має місце:

- а) багаторазовий рецидив;
- б) складний рецидив;
- в) загальний рецидив;
- г) спеціальний рецидив.

15. Вкажіть правильну відповідь.

Критерієм поділу рецидиву злочинів на простий і складний є:

- а) характер злочинів;

- б) кількість судимостей;
- в) кількість злочинів, що утворюють рецидив;
- г) ступінь суспільної небезпечності.

16. Вкажіть правильну відповідь.

У разі, коли особа, засуджена до позбавлення волі, вчиняє новий злочин, за який вона теж засуджується до позбавлення волі, говорять про:

- а) особливо небезпечний рецидив;
- б) пенітенціарний рецидив;
- в) спеціальний рецидив;
- г) рецидив тяжких та особливо тяжких злочинів.

Контрольні запитання

1. У чому полягає множинність злочинів та якими ознаками вона характеризується?

2. Що являють собою одиничні злочини і на які види вони поділяються?

3. Коли має місце повторність злочинів? Якими є різновиди повторності злочинів?

4. У чому полягає сукупність злочинів? На які види поділяє сукупність злочинів наука кримінального права та що означає кожен з цих видів?

5. Яким є законодавче визначення рецидиву? Чим рецидив злочинів відрізняється від інших видів множинності?

6. Якими є кримінально-правові наслідки множинності злочинів?

Тема 13. Обставини, що виключають злочинність діяння

Ця тема допоможе краще розібратися в юридичній природі обставин, котрі виключають злочинність діяння, — ситуаціях, коли поведінка особи ззовні нагадує злочин, але у певних випадках є правомірною і суспільно корисною.

Основні питання

1. Поняття та види обставин, що виключають злочинність діяння.
2. Необхідна оборона. Відповідальність за шкоду, заподіяну в стані уявної оборони.
3. Затримання особи, що вчинила злочин.
4. Крайня необхідність.
5. Фізичний або психічний примус.
6. Виконання наказу або розпорядження.
7. Діяння, пов'язане з ризиком.
8. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації.

Опрацювавши матеріал цієї теми, Ви маєте ЗНАТИ:

- поняття і види обставин, що виключають злочинність діяння;
- визначення необхідної та уявної оборони;
- поняття та умови правомірності затримання особи, котра вчинила злочин;
- визначення й умови правомірності крайньої необхідності;
- правові наслідки фізичного або психічного примусу;
- підставу виключення кримінальної відповідальності за заподіяну шкоду при виконанні наказу або розпорядження;
- умови правомірності виправданого ризику;
- сутність виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації як обставини, котра виключає злочинність діяння,

а також УМІТИ:

- виокремлювати умови правомірності необхідної оборони, кваліфікувати експес оборони;
- відмежовувати необхідну оборону від уявної оборони та розбиратися в питанні відповідальності за шкоду, заподіяну в стані уявної оборони;
- кваліфікувати перевищення меж, необхідних для затримання злочинця;
- здійснювати юридичну оцінку заподіяння шкоди у стані крайньої необхідності;
- визначати фізичний або психічний примус;
- застосовувати положення про виконання наказу або розпорядження;
- здійснювати правову оцінку діяння особи, вчиненого за умов ризику, що заподіяло шкоду правоохоронюваним інтересам;
- встановлювати умови правомірності заподіяння шкоди при виконанні спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації.

Перелік ключових понять

Обставини, що виключають злочинність діяння; необхідна оборона; уявна оборона; затримання особи, яка вчинила злочин; крайня необхідність; не-

переборний фізичний примус; переборний фізичний примус; психічний примус; виконання законного наказу або розпорядження; виправданий ризик; виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації, пов'язане з вимушеним заподіянням шкоди.

Рекомендована література до теми

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. — 212 с.
3. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 4. — Ст. 20.
4. Про Службу безпеки: Закон України від 25 березня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 27. — Ст. 382.
5. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 22. — Ст. 303.
6. Про судову практику у справах про необхідну оборону: Постанова ПВСУ від 26 квітня 2002 р. № 1 // Вісник Верховного Суду України. — 2002. — № 3. — С. 16—19.
7. Баулин Ю.В. Обстоятельства, исключающие преступность деяния. — Х.: Основа, 1991. — 360 с.
8. Баулин Ю.В. Право граждан на задержание преступника. — Х.: Вища школа, 1986. — 157 с.
9. Васильківська І.П. Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.
10. Гусар Л.В. Поняття інституту необхідної оборони в кримінальному праві України // Науковий вісник Чернівецького університету. — 2010. — Вип. 525. Правознавство. — С. 100—104.
11. Дячук С.І. Виконання наказу чи розпорядження у кримінальному праві (основні поняття, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства). — К.: Атіка, 2001. — 176 с.
12. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.
13. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, О.О. Дудоров та ін. — К.: Атіка, 2009. — 408 с.
14. Матишевський П.С. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.
15. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. — К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. — Т. 1. — 964 с.

16. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К.: Юридична думка, 2012. — 1316 с.

17. Орловський Б.М. Проблеми кримінально-правового регулювання перевищення меж необхідної оборони // Вісник Академії адвокатури України. — 2011. — № 2 (21). — С. 107—112.

18. Осадчий В. Співвідношення права на застосування вогнепальної зброї, спеціальних засобів, заходів фізичного впливу та права на необхідну оборону, затримання злочинця в діяльності правоохоронних органів // Право України. — 1998. — № 1. — С. 69—74.

19. Підкоритова Л. Кваліфікація перевищення меж заподіяння шкоди злочинцю при його затриманні // Право України. — 1999. — № 8. — С. 65—67.

20. Практика судів України з кримінальних справ (2008—2011) / За заг. ред. В.Я. Тація. — Х.: Одиссей, 2011. — 568 с.

21. Тишкевич И.С. Условия и пределы необходимой обороны. — М.: Юрид. лит., 1969. — 192 с.

22. Якімець Т. Розвиток інституту крайньої необхідності в українському кримінальному праві // Право України. — 2007. — № 9. — С. 113—117.

23. Якубович М.И. Учение о необходимой обороне в советском уголовном праве. — М.: Высшая школа, 1967.

Завдання до теми

1. Для кожного терміна, наведеного у другому стовпчику таблиці, доберіть відповідне тлумачення з четвертого стовпчика (тлумачення для кожного поняття може бути лише одне). Зазначте літеру, що позначає правильне тлумачення (з п'ятого стовпчика), у третьому стовпчику навпроти відповідного терміна.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
1	Обставини, що виключають злочинність діяння		Умисне заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам, якщо така шкода є більш значною, ніж відвернена шкода	А
2	Необхідна оборона		Погроза застосувати до особи чи її рідних фізичне насильство або заподіяти шкоду іншим її правоохоронюваним інтересам з метою змусити цю особу вчинити злочин	Б

Продовження табл.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
3	Перевищення меж необхідної оборони (експес оборони)		Стан, за якого особа правомірно заподіює шкоду правоохоронюваним інтересам, аби усунути загрожуючу небезпеку, якщо її в даній обстановці не можна було усунути іншими засобами	В
4	Уявна оборона		Умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту	Г
5	Затримання особи, яка вчинила злочин		Дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, суспільства чи держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання	Д
6	Крайня необхідність		Зовнішньо схожі зі злочинами суспільно корисні (соціально прийнятні) та правомірні діяння, які вчинені за наявності певних підстав і виключають кримінальну відповідальність особи за завдану шкоду	Е
7	Перевищення меж (експес) крайньої необхідності		Діяння, яке заподіяло шкоду правоохоронюваним інтересам, вчинене для досягнення значної суспільно корисної мети, якої іншим чином не можна було досягти в даній обстановці, і вжиті особою заходи давали їй підстави обґрунтовано розраховувати на відвернення шкоди правоохоронюваним інтересам	Є
8	Фізичний примус		Дії потерпілого та інших осіб безпосередньо після вчинення посягання, спрямовані на затримання особи, котра вчинила злочин, і доставлення її відповідним органам влади	Ж

Закінчення табл.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
9	Психічний примус		Заподіяння шкоди за таких обставин, коли реального суспільно небезпечного посягання не було, і особа, неправильно оцінюючи дії потерпілого, лише помилково припускала наявність такого посягання	З
10	Виправданий ризик		Примушування особи до вчинення суспільно небезпечного діяння шляхом застосування до неї фізичного впливу	И

2. Здійсніть порівняльну характеристику:

— дій із затримання особи, яка вчинила злочин, і дій, вчинених у стані необхідної оборони;

— крайньої необхідності й необхідної оборони.

3. Складіть схеми:

— правова оцінка заподіяння шкоди у стані уявної оборони;

— правові наслідки фізичного або психічного примусу;

— юридична оцінка діяння особи при виконанні наказу або розпорядження.

4. Наведіть приклади необхідної оборони, ексцесу оборони, уявної оборони, крайньої необхідності, ексцесу крайньої необхідності, фізичного та психічного примусу, діяння, пов'язаного з ризиком.

5. Знайдіть у Конституції України норми, що стосуються:

— права на необхідну оборону;

— виконання наказу або розпорядження;

— діяння, пов'язаного з ризиком.

6. Заповніть *схеми* 28—32.

7. Розв'яжіть задачі.

Задача 1

Троє підлітків — 13-річні Борисенко і Симоненко і 15-річний Шевчук — вирішили вчинити напад з метою заволодіння мобіль-

ним телефоном і грошима Котова, котрий пізно ввечері повертався додому.

Йдучи за Котовим від станції метро до будинку, де той мешкав, неповнолітні несподівано напали на нього, збили з ніг і почали бити. Котов, співробітник міліції, зумів дістати табельну зброю й вистрелити у нападників. У результаті Шевчук був убитий, а двоє інших підлітків отримали поранення різного ступеня тяжкості.

Чи можлива необхідна оборона від дій малолітніх осіб? Якщо так, то чи не порушено умови її правомірності?

Задача 2

Повертаючись пізно ввечері з роботи додому, Антонов став свідком того, як двоє чоловіків чіплялися до 20-річної Соколової, а остання голосно кликала на допомогу. З метою захисту Соколової Антонов заподіяв нападникам тяжких тілесних ушкоджень, внаслідок чого один із них помер у лікарні.

Чи можна вважати, що Антонов діяв у стані необхідної оборони? Які інтереси — лише власні чи, можливо, й інші — вправі захищати особа від протиправних посягань? Чи має місце у цьому разі перевищення меж необхідної оборони? Відповідь поясніть.

Задача 3

Галкін, побачивши на своєму подвір'ї сторонню особу, Самохіна, який намагався викрасти газонокосарку, нишком підкрався до нього і вдарив по голові. Самохін знепритомнів. Галкін викликав «швидку» й міліцію та повідомив про вчинене. Унаслідок удару Самохіну було заподіяно середньої тяжкості тілесне ушкодження.

Чи є в діях Галкіна ексцес оборони? Чи підлягає він кримінальній відповідальності?

Задача 4

П'яний Огірко, перебуваючи в торговому залі супермаркету «Фора», з'ясовував стосунки з дружиною, супроводжуючи це нецензурною лайкою і погрозами заподіяння шкоди її життю та здоров'ю. Охоронець Мельник звернувся до Огірка з вимогою припинити порушення громадського порядку, однак той не звернув на нього уваги. Тоді Мельник почав виштовхувати Огірка з

магазину та, долаючи опір останнього, спричинив йому тяжкі тілесні ушкодження.

Оцініть правомірність дій Мельника та вирішіть питання про його відповідальність.

Задача 5

Стаття 116 КК передбачає відповідальність за умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання.

Схарактеризуйте відміну цього злочину від убивства з перевищенням меж необхідної оборони, коли винна особа теж перебувала у стані фізіологічного афекту. Якою може бути правова оцінка дій особи у другому випадку?

Задача 6

Охоронець платної стоянки автомобілів, побачивши, що за кермо автомобіля, який був на стоянці, сів не його власник, а інший чоловік, підбіг до автомобіля і спробував витягти цього чоловіка з салону, вважаючи, що той збирається викрасти автомобіль. Чоловік почав опиратися. Тоді охоронець ударив його кілька разів по голові, заподіявши середньої тяжкості тілесні ушкодження. При розслідуванні справи було встановлено, що потерпілий був товаришем власника автомобіля, мав доручення на управління цим автомобілем і з дозволу власника мав намір здійснити поїздку.

Кваліфікуйте ситуацію. Що таке уявна оборона? Які є варіанти кримінально-правової оцінки заподіяння шкоди при уявній обороні? Порівняйте уявну та необхідну оборону.

Задача 7

Працюючи охоронцем м'ясокомбінату, Петросян близько другої години ночі побачив на території охоронюваного ним об'єкта двох невідомих. Намагаючись затримати їх, Петросян зажадав, аби вони зупинилися, а за деякий час зробив попереджувальний постріл угору. Невідомі побігли у бік паркану, який оточував територію м'ясокомбінату. Тоді Петросян двічі вистрелив у їх напрямку, в результаті чого одного з невідомих осіб було вбито, а іншого легко поранено.

Чи були у даному разі підстави для затримання особи, яка вчинила злочин? Чи правомірні дії охоронця? Чи можливе заподіяння смерті затримуваній особі? Якщо так, то чи не суперечить це цілям затримання?

Задача 8

Водій маршрутного автобусу Храмов з метою порятунку пасажирів та уникнення зіткнення з вантажним автомобілем КамАЗ, який раптово виїхав на смугу зустрічного руху, скерував свій транспортний засіб у кювет. Унаслідок таких дій автобус перекинувся на лівий бік, троє пасажирів отримали тілесні ушкодження середньої тяжкості, одинадцять не постраждали.

Чи виключається якою-небудь обставиною злочинність діяння Храмова?

Задача 9

Водій автомобіля для відвернення наїзду на пішохода, який раптово вибіг на проїжджу частину перед машиною, різко повернув праворуч. Унаслідок цього керований ним автомобіль виїхав на смугу руху зустрічного транспорту, й відбулося зіткнення з автобусом, що рухався назустріч. У результаті загинув водій автобуса.

З'ясуйте, чи було тут перевищення меж крайньої необхідності. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 10

Косицький і Везир вирішили пограбувати оптовий склад. Щоб їм не заважав сторож, вони, погрожуючи розправою, зв'язали його та закрили в кімнаті для відпочинку.

З якою обставиною, що виключає злочинність діяння, пов'язана ця ситуація?

Задача 11

Судді місцевого суду Красковій увечері зателефонували невідомі особи і зажадали винести виправдувальний вирок у справі Книша, що перебувала в провадженні Краскової. У разі невиконання вимог невідомі погрожували викрасти її неповнолітнього сина. Суддя, серйозно побоюючись погрози злочинців, постановила завідомо неправосудний вирок.

Яким був характер примусу у цьому випадку? Як має вирішуватися питання про кримінальну відповідальність Краскової за постановлення завідомо неправосудного вироку?

Задача 12

Власюк виконував спеціальне завдання у складі злочинної організації. Аби не бути викритим, він узяв участь у вчиненні шахрайства (ч. 4 ст. 190 КК). Згідно з положеннями ст. 12 КК цей злочин віднесений до категорії особливо тяжких.

Чи підпадає діяння Власюка під дію ч. 1 ст. 43 КК «Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації»? Відповідь поясніть.

8. Підготуйте доповідь за обраною темою:

- ✓ Проблеми класифікації обставин, що виключають злочинність діяння, у науці кримінального права.
- ✓ Перспективи вдосконалення законодавства щодо обставин, які виключають злочинність діяння.
- ✓ Юридичне закріплення права на необхідну оборону у КК України та кримінальному законодавстві інших країн.
- ✓ Спричинення шкоди при затриманні особи, що вчинила злочин: проблемні питання.
- ✓ Правові підстави застосування зброї працівниками органів внутрішніх справ при необхідній обороні та затриманні злочинця.
- ✓ Інститут крайньої необхідності у вітчизняному і зарубіжному кримінальному законодавстві.
- ✓ Питання кваліфікації фізичного чи психічного примусу, виконання наказу або розпорядження й діяння, пов'язаного з ризиком.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть правильні відповіді.

Серед передбачених розділом VIII Загальної частини КК обставин, які виключають злочинність діяння, немає:

- а) крайньої необхідності;
- б) непереборної сили;
- в) згоди потерпілого;
- г) затримання злочинця;
- д) виправданого ризику;
- е) виконання законного наказу;
- є) здійснення свого права;
- ж) необхідної оборони;
- з) виконання приписів закону.

2. Вкажіть неправильні відповіді.

До умов правомірності необхідної оборони, які характеризують посягання, належать:

- а) наявність посягання;
- б) суспільна небезпечність посягання;
- в) відповідність захисту небезпечності посягання;
- г) дійсність посягання;
- д) заподіяння шкоди особі, яка вчиняє посягання.

3. Вкажіть правильні відповіді.

В умовах правомірності необхідної оборони, що належать до захисту, немає:

- а) захисту інтересів особи, суспільства, держави;
- б) заподіяння шкоди лише нападникові;
- в) дійсності посягання;
- г) можливості заподіяння шкоди третім особам;
- д) положення, що заподіяна шкода є необхідною і достатньою для відвернення чи припинення посягання.

4. Вкажіть неправильні відповіді.

Правомірним вважається застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів незалежно від тяжкості шкоди, заподіяної тому, хто посягає, якщо воно здійснене:

- а) для захисту від нападу озброєної особи;
- б) для захисту членів своєї сім'ї чи близьких родичів;
- в) для захисту від нападу групи осіб;
- г) для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення;
- д) для захисту від нападу психічно хворої особи.

5. Вкажіть правильну відповідь.

Дії, пов'язані із заподіянням шкоди особою, яка помилково оцінювала поведінку іншої особи як посягання, коли у реальній дійсності такого посягання не було, охоплюються поняттям:

- а) ексцесу оборони;
- б) уявної оборони;
- в) нездоланної сили;
- г) невиправданого ризику.

6. Вкажіть неправильні відповіді.

До умов правомірності затримання особи, що вчинила злочин, належать:

- а) затримання злочинця здійснюється безпосередньо після вчинення посягання;
- б) затримання провадиться для доставлення особи відповідним органам влади;
- в) затримання здійснюється для припинення чи відвернення суспільно небезпечного посягання;
- г) шкода, заподіяна затримуваній особі, є вимушеною і необхідною для її затримання;
- д) усе зазначене.

7. Вкажіть правильні відповіді.

Серед ознак перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, немає:

- а) умисного заподіяння затримуваній особі тяжкої шкоди;
- б) нанесення злочинцю фізичної шкоди після його затримання;
- в) положення, що завдана при затриманні шкода є більшою, ніж заподіяна злочинцем шкода;
- г) положення, згідно з яким шкода явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці затримання.

8. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

До умов правомірності крайньої необхідності, які належать до безпеки, зараховують:

- а) небезпека є наявною;
- б) _____;
- в) _____.

9. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Умовами правомірності крайньої необхідності, що характеризують дії з усунення небезпеки, є:

- а) вчинені у стані крайньої необхідності дії спрямовуються на захист законних інтересів громадян, суспільних і державних інтересів;
- б) _____;
- в) _____;
- г) _____.

10. Вкажіть правильні відповіді.

До ознак перевищення меж крайньої необхідності не належить:

- а) шкода, завдана правоохоронюваним інтересам, є тяжкою;
- б) заподіяна шкода є більш значною, ніж шкода відвернена;
- в) шкода завдається третім особам;
- г) створена загроза заподіяння шкоди життю або здоров'ю людини;
- д) шкода заподіюється умисно.

11. Вкажіть неправильні відповіді.

Умовою виключення злочинності діяння у разі заподіяння шкоди під впливом фізичного або психічного примусу називають:

- а) психічний примус;
- б) непереборний фізичний примус;
- в) переборний фізичний примус;
- г) усе зазначене.

12. Вкажіть правильну відповідь.

Умовою визнання правомірності діяння особи, спрямованого на виконання наказу або розпорядження, якщо воно заподіяло шкоду правоохоронюваним інтересам, є:

- а) прихованість злочинного характеру наказу чи розпорядження;
- б) віддання наказу (розпорядження) відповідною особою в належному порядку;
- в) віддання наказу військовим командиром своєму підлеглому;
- г) законність наказу (розпорядження).

13. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

До умов правомірності виправданого ризику відносять:

- а) ризиковане діяння вчинялося для досягнення значної суспільно корисної мети;
- б) _____;
- в) _____.

14. Вкажіть неправильні відповіді.

Ризик не визнається виправданим:

- а) якщо він завідомо створював загрозу для життя інших людей;
- б) коли він спричинив аварію;

- в) якщо він створював небезпеку правоохоронюваним інтересам;
- г) коли він завідомо створював загрозу екологічної катастрофи;
- д) усе зазначене.

15. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Умовами правомірності заподіяння шкоди при виконанні спеціального завдання є:

- а) заподіяння шкоди є вимушеним;
- б) _____;
- в) _____.

16. Вкажіть правильні відповіді.

Особа, котра виконувала спеціальне завдання у складі організованої групи чи злочинної організації, підлягає кримінальній відповідальності:

- а) за вчинення умисного особливо тяжкого злочину, поєднаного з насильством над потерпілим;
- б) за вчинення умисного тяжкого злочину, пов'язаного зі спричиненням тяжкого тілесного ушкодження потерпілому;
- в) за вчинення будь-якого тяжкого або особливо тяжкого злочину;
- г) за вчинення умисного тяжкого чи особливо тяжкого злочину.

Контрольні запитання

1. Що являють собою обставини, котрі виключають злочинність діяння? Яке значення вони мають?

2. У чому полягає необхідна оборона? Що означає експес оборони та як він кваліфікується? Чи виключається кримінальна відповідальність при уявній обороні?

3. У чому полягає суть затримання особи, що вчинила злочин, як обставини, котра виключає злочинність діяння? Якими є умови правомірності такого затримання? Коли має місце перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця?

4. Яке законодавче визначення крайньої необхідності та які умови правомірності заподіяння шкоди у стані крайньої необхід-

ності? Як здійснюється кримінально-правова оцінка діяння особи при перевищенні меж крайньої необхідності?

5. Якою є суть фізичного та психічного примусу? Якими є умови правомірності заподіяння шкоди за непереборного фізичного примусу?

6. Що є підставою виключення кримінальної відповідальності за заподіяну шкоду при виконанні наказу або розпорядження? Якою буде юридична оцінка діяння особи, вчиненого з метою виконання явно злочинного наказу (розпорядження)?

7. Чим характеризується виправданий ризик як обставина, що виключає злочинність діяння?

8. Якими є умови правомірності заподіяння шкоди при виконанні особою спеціального завдання у складі організованої групи чи злочинної організації? В яких випадках особа, котра виконує спеціальне завдання, нестиме кримінальну відповідальність? Які особливості призначення покарання такій особі?

Тема 14. Звільнення від кримінальної відповідальності

Опанування цієї теми дасть можливість студентам ознайомитися з випадками, коли держава відмовляється від застосування до особи, котра вчинила злочин, репресивних заходів кримінально-правового характеру, тобто має місце звільнення від кримінальної відповідальності.

Основні питання

1. Поняття та види звільнення від кримінальної відповідальності.
2. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям.
3. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим.
4. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки.
5. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки.
6. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.

Вивчивши цей матеріал, Ви маєте ЗНАТИ:

- сутність звільнення від кримінальної відповідальності та його види;
- умови та підстави звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям та у зв'язку з примиренням винного з потерпілим;
- умови та порядок передачі особи на поруки у зв'язку із звільненням від кримінальної відповідальності;
- умови й підстави звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки;
- сутність звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності,

а також УМІТИ:

- відмежовувати звільнення від кримінальної відповідальності від випадків, коли така відповідальність неможлива (при малозначності діяння, у разі недосягнення особою віку кримінальної відповідальності тощо), а також від звільнення від покарання та його відбування;
- характеризувати звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям та у зв'язку з примиренням винного з потерпілим;
- встановлювати сприятливі і несприятливі правові наслідки передачі особи на поруки;
- розрізняти звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з втраченою дією (бездією) суспільної небезпечності і декриміналізацію діяння;
- правильно застосовувати положення щодо давності притягнення до кримінальної відповідальності.

Перелік ключових понять

Звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, звільнення від кримінальної

відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.

Рекоменована література до теми

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. — 212 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // Офіційний вісник України. — 2012. — № 37. — Ст. 1370.
4. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності: Постанова ПВСУ від 23 грудня 2005 р. № 12 // Вісник Верховного Суду України. — 2006. — № 2. — С. 13—16.
5. Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів: Постанова ПВСУ від 2 липня 2004 р. № 13 // Вісник Верховного Суду України. — 2004. — № 8. — С. 6—10.
6. Про практику застосування судами законодавства, що регулює закриття кримінальних справ: Верховний Суд України; Узагальнення судової практики від 20 лютого 2004 р. // Вісник Верховного Суду України. — 2004. — № 2. — С. 27—32.
7. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності. — К.: Атіка, 2004. — 296 с.
8. Васильківська І.П. Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.
9. Головки Л.В. Альтернативы уголовному преследованию в современном праве. — СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. — 544 с.
10. Губська О.А. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності // Адвокат. — 2008. — № 3. — С. 22—25.
11. Егоров В.С. Теоретические вопросы освобождения от уголовной ответственности. — М.: МПСИ, 2002. — 279 с.
12. Житний О.О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям. — Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. — 152 с.
13. Келина С.Г. Теоретические вопросы освобождения от уголовной ответственности. — М.: Наука, 1974. — 232 с.
14. Клименко В. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (проблемні питання) // Підприємництво, господарство і право. — 2005. — № 12. — С. 145—150.

15. *Ковиміди О.* Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з закінченням строків давності // *Юридична Україна*. — 2004. — № 6. — С. 60-65.

16. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.

17. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, О.О. Дудоров та ін. — К.: Атіка, 2009. — 408 с.

18. *Матишевський П.С.* Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.

19. *Навроцький В.О.* Про співвідношення положень кримінального та кримінально-процесуального законодавства, які регламентують підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності // *Альманах кримінального права: Зб. статей*. — К.: Правова єдність, 2009. — Вип. 1. — С. 391—400.

20. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. — К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. — Т. 1. — 964 с.

21. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К.: Юридична думка, 2012. — 1316 с.

22. Практика судів України з кримінальних справ (2008—2011) / За заг. ред. В.Я. Тація. — Х.: Одиссей, 2011. — 568 с.

23. *Сенаторов Н.В.* Освобождение от уголовной ответственности в связи с примирением виновного с потерпевшим (статья 46 Уголовного кодекса Украины) // *Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення: Матер. міжнар. наук.-практ. конф.* 25—26 жовт. 2001 р. — К.—Х.: Юрінком Інтер, 2002. — С. 80—82.

24. *Скибицкий В.В.* Освобождение от уголовной ответственности и отбывания наказания. — К.: Наукова думка, 1987. — 183 с.

25. *Усатий Г.О.* Кримінально-правовий компроміс. — К.: Атіка, 2001. — 128 с.

26. *Хрусова Л.* Застосування кримінального законодавства про звільнення від кримінальної відповідальності // *Вісник прокуратури*. — 2007. — № 6. — С. 52—58.

Завдання до теми

1. На підставі аналізу норм Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК) розкрийте порядок звільнення від кримінальної відповідальності.

2. Складіть таблицю-порівняння звільнення від кримінальної відповідальності з іншими кримінально-правовими інститутами

та явищами (звільненням від покарання та його відбування, обставинами, які виключають злочинність діяння, добровільною відмовою при незакінченому злочині та ін.).

3. Назвіть загальні різновиди звільнення від кримінальної відповідальності. Чим вони відрізняються від спеціальних? Наведіть приклади спеціального звільнення від кримінальної відповідальності.

4. Поділіть загальні види звільнення від кримінальної відповідальності на групи залежно від того, обов'язковим чи факультативним є відповідне звільнення, й за можливістю поставити перед особою, звільненою від кримінальної відповідальності, якінебудь вимоги.

5. Складіть схему видів звільнення від кримінальної відповідальності.

6. Заповніть *схеми 33—38*.

7. Розв'яжіть задачі.

Задача 1

Заруба вчинив хуліганство і кілька крадіжок. Усвідомивши свою негідну поведінку, він змінив спосіб життя, став чесно працювати, покинув пити, одружився. Через два роки після вчинення злочинів Заруба, бажаючи повністю виправдатися, з'явився у відділ внутрішніх справ і розповів про своє минуле.

Чи є в даному випадку підстави для звільнення Заруби від кримінальної відповідальності?

Задача 2

19-річний Паляниця вперше вчинив крадіжку зі складу магазину. Наступного дня через докори сумління він з'явився до правоохоронних органів, щиро покавсяся і повернув викрадене майно.

Чи може бути Паляниця звільнений від кримінальної відповідальності?

Задача 3

Після звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим останній, не задовольнившись відшкодуванням заподіяної йому шкоди, передумав миритися і написав заяву про притягнення винного до кримінальної відповідальності.

Яке рішення має бути прийнято? Чи обумовлюється даний різновид звільнення від кримінальної відповідальності виконанням будь-яких дій після судового рішення?

Задача 4

Сторож заводу «Маяк» Шутько під час своєї зміни викрав зі складу підприємства прилади і техніку загальною вартістю 1 тис. 500 грн. Коли про зникнення майна стало відомо, Шутько щиро покався і повернув частину викраденого, що залишилася в нього, загальною вартістю 800 грн, а решту вартості майна добровільно відшкодував у грошовому еквіваленті.

Ознайомтеся зі статтями 185 і 191 КК. Чи може суд звільнити Шутька від кримінальної відповідальності за даних обставин? Якщо так, то який різновид звільнення можна (необхідно) застосувати? Які умови цього звільнення?

Задача 5

Агафонов вчинив незаконну порубку дерев у заповіднику (ст. 246 КК). Деревину він хотів використати як дрова для опалення свого будинку.

На час кримінального провадження у заповіднику сталася пожежа й значна частина лісу біля місця незаконної порубки була знищена вогнем.

Чи може бути ця обставина підставою для звільнення Агафопова від кримінальної відповідальності?

Задача 6

Громадянка Розумна подала до правоохоронних органів заяву про зґвалтування її громадянином Волковим. Однак через місяць Розумна і Волков примірилися та подали заяву до органів РАЦСу про реєстрацію шлюбу.

Чи можливе у такому разі звільнення Волкова від кримінальної відповідальності? Відповідь поясніть.

Задача 7

У 2012 році громадянин Грицяк був затриманий під час вчинення крадіжки з проникненням у житло (ч. 3 ст. 185 КК). Слідство встановило, що 2000 року Грицяк вчинив крадіжку (ч. 1 ст. 185 КК), а 2004 — був співучасником розбійного нападу (ч. 2 ст. 187 КК).

Вирішіть питання про строки давності притягнення до кримінальної відповідальності. З'ясуйте, чи може бути Грицяк звільнений від кримінальної відповідальності за злочини, вчинені 2000 та 2004 р., у зв'язку із закінченням строків давності, якщо слідству стало відомо про них у 2012 році.

Задача 8

2001 року Серeda, керуючи транспортним засобом у нетверезому стані, здійснив наїзд на пішохода, внаслідок чого останній помер дорогою до лікарні (ч. 2 ст. 286 КК). Аби уникнути відповідальності, Серeda виїхав за кордон, у зв'язку з чим його було оголошено в розшук. У 2012 році Серeda був затриманий працівниками правоохоронних органів.

Чи можливе застосування давності притягнення до кримінальної відповідальності?

Задача 9

Киренко вчинив розбій (ч. 1 ст. 187 КК), але затриманий не був. За рік після цього Киренко вчинив новий злочин — хуліганство (ч. 1 ст. 296 КК).

Коли за цих умов закінчиться перебіг давності? У яких випадках строки давності перериваються? Як у такому разі обчислюється давність?

8. Підготуйте доповідь за обраною темою:

- ✓ Інститут звільнення від кримінальної відповідальності у праві України та інших європейських держав: порівняльний аспект.
- ✓ Звільнення від кримінальної відповідальності: співвідношення з видами злочинів.
- ✓ Кримінально-правові та процесуальні елементи звільнення від кримінальної відповідальності.
- ✓ Проблеми систематизації окремих різновидів звільнення від кримінальної відповідальності у кримінально-правовій доктрині.
- ✓ Проблеми визначення загальних підстав звільнення від кримінальної відповідальності в науці кримінального права.
- ✓ Загальна характеристика спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності, передбачених у нормах Особливої частини КК.
- ✓ Дійове каяття як підстава звільнення від кримінальної відповідальності й обставина, що пом'якшує покарання.
- ✓ Перспективи вдосконалення законодавства щодо звільнення від кримінальної відповідальності.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть правильну відповідь.

Під звільненням від кримінальної відповідальності розуміють:

- а) здійснюване компетентними державними органами відсторонення особи від відповідальності за відсутності в її діянні складу злочину;
- б) відмову відповідних органів держави від застосування до особи кримінально-правових заходів за наявності обставин, що виключають злочинність діяння;
- в) визнання особи невинуватою у вчиненні злочину;
- г) відмову держави від засудження особи, яка вчинила злочин, і застосування до неї установлених законом за вчинення даного злочину обмежень прав і свобод.

2. Вкажіть неправильні відповіді.

Суб'єктом звільнення від кримінальної відповідальності у передбачених КК випадках є:

- а) суд;
- б) органи досудового розслідування;
- в) прокурор;
- г) усі перелічені.

3. Вкажіть правильну відповідь.

Звільнення від кримінальної відповідальності класифікується на факультативне (дискреційне, необов'язкове) та обов'язкове (імперативне):

- а) залежно від того, правом чи обов'язком суду є відповідне звільнення;
- б) за тим, чи ставиться таке звільнення в залежність від подальшої поведінки особи;
- в) залежно від правового акта, на підставі якого здійснюється звільнення;
- г) за тим, якою частиною КК передбачено конкретне звільнення.

4. Вкажіть правильну відповідь.

За можливістю покладення на особу, звільнену від кримінальної відповідальності, певних обов'язків виокремлюють звільнення:

- а) загальне і спеціальне;
- б) безумовне та умовне;
- в) обов'язкове, факультативне;
- г) умовне, безумовне і змішане.

5. Вкажіть правильну відповідь.

У випадку, коли особа звільняється від кримінальної відповідальності остаточно і безповоротно, має місце:

- а) загальне звільнення;
- б) обов'язкове звільнення;
- в) безумовне звільнення;
- г) дискреційне звільнення.

6. Вкажіть правильну відповідь.

Залежно від того, нормами якої частини КК регламентуються випадки звільнення від кримінальної відповідальності, вони поділяються на:

- а) загальні й особливі;
- б) загальні і спеціальні;
- в) спеціальні та особливі;
- г) загальні, особливі, змішані.

7. Вкажіть неправильні відповіді.

Підставою звільнення від кримінальної відповідальності може бути:

- а) відсутність у діянні особи складу злочину;
- б) закінчення строків давності;
- в) застосування заходів адміністративної відповідальності;
- г) зміна обстановки;
- д) примирення з потерпілим;
- е) декриміналізація діяння;
- є) дійове каяття.

8. Вкажіть правильні відповіді.

Умовами звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям є:

- а) вчинення будь-якого злочину вперше;
- б) вчинення злочину невеликої тяжкості вперше;
- в) вчинення вперше необережного злочину середньої тяжкості;
- г) вчинення злочину середньої тяжкості вперше;
- д) відсутність у вчиненому ознак складу корупційного злочину.

9. Вкажіть неправильні відповіді.

Дійове каяття як підстава передбаченого ст. 45 КК звільнення від кримінальної відповідальності включає:

- а) щире розкаяння;

- б) примирення з потерпілим;
- в) повне відшкодування завданих збитків;
- г) активне сприяння розкриттю злочину;
- д) усе вказане.

10. Вкажіть правильні відповіді.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим має місце за сукупності таких обставин:

- а) особа вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості вперше, крім корупційних злочинів;
- б) суб'єкт вперше вчинив злочин невеликої або необережний злочин середньої тяжкості, за винятком корупційного злочину;
- в) винний щиро покавсяся;
- г) суб'єкт усунув заподіяну шкоду;
- д) винна особа примирилася з потерпілим.

11. Вкажіть правильну відповідь.

До умов звільнення від кримінальної відповідальності з передачею на поруки належить:

- а) вчинення злочину невеликої або середньої тяжкості вперше, крім корупційного злочину;
- б) вчинення вперше будь-якого злочину;
- в) вчинення злочину невеликої або необережного злочину середньої тяжкості вперше, за винятком корупційних злочинів;
- г) вчинення вперше злочину невеликої, середньої тяжкості або необережного тяжкого злочину.

12. Вкажіть правильну відповідь.

Підставою звільнення від кримінальної відповідальності з передачею на поруки називають:

- а) примирення винного з потерпілим;
- б) відшкодування завданих збитків;
- в) усунення заподіяної шкоди;
- г) щире розкаяння винної особи;
- д) добровільне з'явленням із зізнанням;
- е) усе вказане.

13. Вкажіть правильну відповідь.

Процесуальною умовою звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки є:

- а) прохання винної особи, викладене в письмовій формі;

- б) клопотання батьків або близьких родичів винного;
- в) рішення слідчого, прокурора чи суду;
- г) клопотання колективу підприємства, установи, організації.

14. Вкажіть правильну відповідь.

Термін дії поручительства колективу в разі застосування звільнення від кримінальної відповідальності, передбаченого ст. 47 КК, становить:

- а) шість місяців;
- б) один рік;
- в) два роки;
- г) три роки.

15. Вкажіть неправильні відповіді.

У випадку передачі особи на поруки на неї покладаються такі обов'язки:

- а) самовільно не залишати роботу;
- б) не пиячити, не вживати наркотики;
- в) не ухилятися від заходів виховного характеру;
- г) не порушувати трудову дисципліну;
- д) не бешкетувати;
- е) не вчиняти правопорушень;
- є) не порушувати громадського порядку;
- ж) виправдати довіру колективу.

16. Вкажіть правильні відповіді.

Підставу звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки утворюють:

- а) втрата діянням суспільної небезпечності;
- б) виключення дії (бездіяльності) з кола кримінально караних;
- в) перебування особи в місцях позбавлення волі за вчинення іншого злочину;
- г) втрата особою суспільної небезпечності;
- д) доведення особою факту свого виправлення;
- е) перехід від воєнного часу до мирного;
- є) ліквідація підприємства.

17. Вкажіть правильну відповідь.

Щоб особу можна було звільнити від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки, необхідно, щоб така зміна обстановки відбулася на час:

- а) досудового розслідування;

- б) розгляду справи в суді;
- в) ухвалення вироку;
- г) кримінального провадження.

18. Вкажіть правильні відповіді.

Умовами застосування інституту давності притягнення до кримінальної відповідальності є:

- а) закінчення зазначених у законі строків;
- б) невчинення протягом визначених у КК строків будь-якого нового злочину;
- в) невчинення впродовж передбачених законом строків нового злочину певного ступеня тяжкості;
- г) неухилення особи від слідства та суду;
- д) неухилення особи від відбування покарання.

19. Вкажіть неправильні відповіді.

Закон встановлює такі диференційовані строки давності притягнення до кримінальної відповідальності:

- а) один рік;
- б) два роки;
- в) три роки;
- г) п'ять років;
- д) сім років;
- е) десять років;
- є) п'ятнадцять років;
- ж) двадцять п'ять років.

20. Вкажіть правильну відповідь.

При вчиненні злочину невеликої тяжкості, за який передбачене покарання менш суворе, ніж обмеження волі, строк давності становить:

- а) один рік;
- б) два роки;
- в) три роки;
- г) п'ять років.

21. Вкажіть правильну відповідь.

Особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею злочину невеликої тяжкості, за який передбачене покарання у виді обмеження або позбавлення волі, і до дня набрання вироком законної сили минуло:

- а) два роки;

- б) три роки;
- в) чотири роки;
- г) п'ять років.

22. Вкажіть правильну відповідь.

У разі вчинення злочину середньої тяжкості строк давності становить:

- а) п'ять років;
- б) шість років;
- в) сім років;
- г) десять років.

23. Вкажіть правильну відповідь.

За вчинення тяжкого злочину встановлено строк давності:

- а) сім років;
- б) вісім років;
- в) десять років;
- г) п'ятнадцять років.

24. Вкажіть правильну відповідь.

У випадку вчинення особливо тяжкого злочину особа буде звільнена від кримінальної відповідальності після спливу:

- а) десяти років;
- б) п'ятнадцяти років;
- в) двадцяти п'яти років;
- г) до особливо тяжких злочинів давність не застосовується.

25. Вкажіть правильну відповідь.

Загальний строк давності притягнення до кримінальної відповідальності для осіб, які ухилялися від слідства або суду, становить:

- а) десять років;
- б) п'ятнадцять років;
- в) двадцять п'ять років;
- г) такий строк законом не визначено.

26. Вкажіть неправильні відповіді.

Перебіг строків давності притягнення до кримінальної відповідальності розпочинається:

- а) з дня з'явлення особи із зізнанням або її затримання;
- б) з часу настання суспільно небезпечних наслідків;
- в) з дня вчинення злочину;
- г) із початку кримінального провадження.

27. Вкажіть правильну відповідь.

Кінцевим моментом спливу строків давності є:

- а) ухвалення обвинувального вироку;
- б) проголошення обвинувального вироку;
- в) день набрання обвинувальним вирокom законної сили;
- г) початок судового розгляду справи.

28. Вкажіть правильну відповідь.

У разі ухилення винного від слідства або суду перебіг давності притягнення до кримінальної відповідальності:

- а) переривається і починається спочатку з моменту затримання суб'єкта або його з'явлення із зізнанням;
- б) зупиняється і відновлюється з дня з'явлення винного із зізнанням або його затримання;
- в) зупиняється і з моменту затримання особи або з'явлення із зізнанням строк давності подвоюється;
- г) не переривається і не зупиняється.

29. Вкажіть неправильні відповіді.

Перебіг давності переривається, якщо до закінчення строків давності особа вчинила новий злочин:

- а) невеликої тяжкості;
- б) середньої тяжкості;
- в) тяжкий;
- г) особливо тяжкий;
- д) усі зазначені.

30. Вкажіть правильну відповідь.

У випадку, коли перебіг давності переривався:

- а) особа звільняється від кримінальної відповідальності по закінченні загального п'ятнадцятирічного строку;
- б) сплив строків починається з дня вчинення нового злочину послідовно;
- в) обчислення давності починається спочатку одночасно, паралельно й окремо за кожний злочин;
- г) давність не застосовується.

31. Вкажіть правильну відповідь.

Питання про застосування давності вирішується на розсуд суду:

- а) коли особа умисно вчинила особливо тяжкий злочин;
- б) у разі вчинення суб'єктом тяжкого або особливо тяжкого злочину, поєднаного з насильством над потерпілим;

- в) якщо винний вчинив особливо тяжкий злочин, за який відповідно до закону може бути призначено довічне позбавлення волі;
- г) у випадку вчинення злочину проти миру і безпеки людства.

32. Вкажіть правильні відповіді.

Давність притягнення до кримінальної відповідальності не застосовується:

- а) якщо було вчинено злочини проти миру та безпеки людства, передбачені у статтях 437—439 і ч. 1 ст. 442 КК;
- б) у випадку вчинення будь-якого злочину проти миру і безпеки людства;
- в) коли було вчинено особливо тяжкий злочин, санкція якого передбачає довічне позбавлення волі;
- г) у разі вчинення злочину проти основ національної безпеки України.

Контрольні запитання

1. У чому полягає суть звільнення від кримінальної відповідальності? Який порядок такого звільнення?
2. Як класифікуються передбачені КК випадки звільнення від кримінальної відповідальності?
3. Наявність яких чинників потрібна для звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям?
4. За яких умов можливе застосування звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим? У чому суть правової підстави такого звільнення?
5. Якими є умови та підстави звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки? Що означає умовний характер цього різновиду звільнення? Які сприятливі і несприятливі наслідки передачі особи на поруки?
6. Якими чинниками зумовлюється можливість застосування звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки?
7. У чому полягає давність притягнення до кримінальної відповідальності? Яке значення має цей кримінально-правовий інститут? Як обчислюється давність?

Тема 15. Покарання та його види

Ця тема допоможе опанувати поняття, яке є одним із центральних кримінально-правових інститутів і разом зі злочином утворює фундамент кримінального права — категорію «покарання».

Основні питання

1. Поняття та ознаки покарання.
2. Мета покарання.
3. Поняття і значення системи покарань. Класифікація покарань.
4. Основні покарання.
5. Додаткові покарання.
6. Покарання, що можуть застосовуватися як основні і як додаткові.

Вивчивши матеріал цієї теми, Ви маєте ЗНАТИ:

- сутність покарання як однієї з ключових категорій кримінального права;
- мету покарання за КК;
- систему і види покарань;
- визначення основних, додаткових покарань й таких, котрі можуть застосовуватися і як основні, і як додаткові,

а також УМІТИ:

- виокремлювати ознаки покарання та визначати його місце з-поміж форм реалізації кримінальної відповідальності і заходів державного примусу;
- орієнтуватися в теоріях щодо мети покарання;
- класифікувати покарання за різними критеріями;
- характеризувати окремі різновиди покарань.

Перелік ключових понять

Покарання; мета покарання; система покарань; основні покарання; додаткові покарання; покарання, які можуть призначатися і як основні, і як додаткові; штраф; позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; громадські роботи; виправні роботи; службові обмеження для військовослужбовців; конфіскація майна; арешт; обмеження волі; тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; позбавлення волі на певний строк; довічне позбавлення волі.

Рекомендована література до теми

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. — 212 с.
3. Кримінально-виконавчий кодекс України // Україна. Кодекси. — К.: Велес, 2007. — 64 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // Офіційний вісник України. — 2012. — № 37. — Ст. 1370.

5. Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова ПВСУ від 24 жовтня 2003 р. № 7 // Вісник Верховного Суду України. — 2003. — № 6. — С. 14—20.

6. Про практику призначення військовослужбовцям покарання у вигляді тримання в дисциплінарному батальйоні: Постанова ПВСУ від 28 грудня 1996 р. № 15 // Вісник Верховного Суду України. — 2004. — № 2. — С. 11—13.

7. *Ахтирська Н.М., Марчук Ф.М.* Громадські роботи як вид кримінального покарання та засіб превенції // Вісник Верховного Суду України. — 2007. — № 7. — С. 43—48.

8. *Багрий-Шахматов Л.В.* Уголовная ответственность и наказание. — Минск: Выш. шк., 1976. — 384 с.

9. *Богатирьов І.* Покарання у виді обмеження волі: кримінально-виконавча характеристика // Вісник прокуратури. — 2008. — № 9. — С. 82—89.

10. *Богатирьов І.* Поняття кримінальних покарань, альтернативних позбавленню волі (теоретично-прикладний аспект) // Юридична Україна. — 2004. — № 3. — С. 72—76.

11. *Богатирьов І.Г.* Теорія і практика виконання кримінально-виконавчою інспекцією покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. — К.: Атіка, 2005. — 312 с.

12. *Васильківська І.П.* Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.

13. Впровадження альтернативних видів кримінальних покарань в Україні / За ред. О.В. Беци. — К.: МП Леся, 2003. — 116 с.

14. *Гуторова Н., Шаповалова О.* Конфіскація майна за кримінальним правом України: проблеми та перспективи // Право України. — 2010. — № 9. — С. 56—65.

15. *Карпец И.И.* Наказание. Социальные, правовые и криминологические проблемы. — М.: Юрид. лит., 1973. — 287 с.

16. *Книженко О.О.* Виправлення як мета покарання та її вплив на кримінально-правові санкції // Часопис Київського університету права. — 2011. — № 3. — С. 253—256.

17. *Козирева В.* Конфіскація майна: теорія і практика застосування // Право України. — 2006. — № 1. — С. 98—102.

18. *Козирева В.* Кримінальні покарання майнового характеру: сутність, мета, практика застосування // Підприємництво, господарство і право. — 2006. — № 4. — С. 140—144.

19. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.

20. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, О.О. Дудоров та ін. — К.: Атіка, 2009. — 408 с.

21. Кулинич С., Скорбач О. Обмеження волі як покарання, пов'язане з обмеженням особистої свободи без ізоляції від суспільства // Вісник прокуратури. — 2007. — № 6. — С. 67—70.

22. Матишевський П.С. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.

23. Митрофанов І. Актуальні проблеми системи покарань // Юридична Україна. — 2011. — № 6. — С. 113—118.

24. Мостепанюк Л.О. Відбування довічного позбавлення волі в Україні та за кордоном: проблеми і перспективи // Підприємництво, господарство і право. — 2004. — № 5. — С. 121—125.

25. Мостепанюк Л.О. Довічне позбавлення волі: історія і сучасність // Підприємництво, господарство і право. — 2004. — № 8. — С. 131—133.

26. Музика А.А., Горох О.П. Система покарань та її підсистеми за Кримінальним кодексом України // Альманах кримінального права: 36 статей. — К.: Правова єдність, 2009. — Вип. 1. — С. 368—390.

27. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. — К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. — Т. 1. — 964 с.

28. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К.: Юридична думка, 2012. — 1316 с.

29. Ной И.С. Вопросы теории наказания в советском уголовном праве. — Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1962. — 156 с.

30. Ной И.С. Сущность и функции наказания в советском государстве: Политико-юридическое исследование. — Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1973. — 192 с.

31. Полубинская С.В. Цели уголовного наказания. — М.: Наука, 1990. — 142 с.

32. Пономаренко Ю.А. Виды наказаний по уголовному праву Украины. — Х.: Изд-во «ФИНН», 2009. — 344 с.

33. Практика судів України з кримінальних справ (2008—2011) / За заг. ред. В.Я. Тація. — Х.: Одиссей, 2011. — 568 с.

34. Соцький Ю. Позбавлення волі в системі кримінальних покарань України (історичний, правовий та соціальний аспекти) // Право України. — 2003. — № 9. — С. 118—120.

35. Сташис В. Роль та значення покарання у системі запобігання злочинності // Право України. — 2011. — № 9. — С. 167—173.

36. Тютюгин В.И. Лишение права занимать определенные должности как вид наказания по советскому уголовному праву. — Х.: Вища школа, 1982. — 145 с.

37. Фролова Е.Г. Понятие наказания, его цели и система в советском уголовном праве. — Донецк: Изд-во Донец. ун-та, 1991. — 127 с.

38. Фролова О.Г. Злочинність і система кримінальних покарань (соціальні, правові та кримінологічні проблеми й шляхи їх вирішення за

допомогою логіко-математичних методів). — К.: «АртЕк», 1997. — 208 с.

39. *Хавронюк М.І.* Нові види покарання: чи потрібно їх передбачати у Кримінальному кодексі України? // Альманах кримінального права: 36. статей. — К.: Правова єдність, 2009. — Вип. 1. — С. 401—414.

40. *Шаргородский М.Д.* Наказание, его цели и эффективность. — Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1973. — 160 с.

41. *Шинальський О.* Мета покарання у контексті сучасної теорії кримінального права // Вісник прокуратури. — 2003. — № 8. — С. 44—49.

Завдання до теми

1. Для кожного терміна, наведеного у другому стовпчику таблиці, доберіть відповідне тлумачення з четвертого стовпчика (тлумачення для кожного поняття може бути лише одне). Зазначте літеру, що позначає правильне тлумачення (з п'ятого стовпчика), у третьому стовпчику навпроти відповідного терміна.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
1	Покарання		Ізоляція засудженого та поміщення його на визначений у вирокі строк до кримінально-виконавчої установи закритого типу	А
2	Мета покарання		Вплив покарання на винного таким чином, що він був позбавлений або значно обмежений у можливості знову вчиняти злочини	Б
3	Кара		Безстрокове поміщення засудженого до кримінально-виконавчої установи закритого типу	В
4	Виправлення засуджених		Кінцевий результат, якого прагне досягнути держава застосуванням до особи покарання	Г
5	Приватна (спеціальна) превенція		Вплив призначеного конкретній особі покарання на інших осіб, для того, аби утримати їх від вчинення злочинів	Д
6	Загальна (генеральна) превенція		Досягнення таких змін в особистості винного, коли у нього з'являються риси та установки, які б утримували його від вчинення злочинів	Е

Продовження табл.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
7	Система покарань		Покарання, котрі самостійно не застосовуються, а можуть призначатися лише на додаток до основних	Є
8	Основні покарання		Близьке за своїм змістом до виправних робіт покарання, яке застосовується до засуджених військовослужбовців	Ж
9	Додаткові покарання		Покарання, які застосовуються лише самостійно й не можуть приєднуватися до інших покарань	З
10	Покарання, які можуть призначатися і як основні, і як додаткові		Встановлений у законі про кримінальну відповідальність та обов'язковий для суду вичерпний перелік видів покарань, що розташовані за ступенем їх тяжкості	И
11	Штраф		Примусове безоплатне вилучення у власність держави майна, що належить засудженому на праві власності	І
12	Позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу		Заборона засудженому на вказаний у вирокі строк обіймати конкретно визначені судом посади на підприємствах, в установах чи організаціях або займатися певною діяльністю	Ї
13	Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю		Захід примусу, що призначається від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає у передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого	Й
14	Громадські роботи		Покарання, яке застосовується до особи за місцем роботи на вказаний у вирокі строк з утриманням у дохід держави визначеного судом відсотка її заробітку	К
15	Виправні роботи		Виконання засудженим у вільний від роботи або навчання час безоплатних суспільно корисних робіт	Л

Закінчення табл.

№	Термін	Правильна відповідь	Тлумачення	Код
1	2	3	4	5
16	Службові обмеження для військово-службовців		Перебування особи у кримінально-виконавчих установах відкритого типу без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за нею нагляду та з обов'язковим залученням до праці	М
17	Конфіскація майна		Грошове стягнення, що накладається судом у випадках і розмірі, встановлених в Особливій частині КК	Н
18	Арешт		Примусове поміщення засудженого до особливої військової частини — дисциплінарного батальйону	О
19	Обмеження волі		Тримання засудженого в умовах ізоляції впродовж строку від одного до шести місяців	П
20	Тримання в дисциплінарному батальйоні військово-службовців		Покарання, які залежно від обставин в одних випадках можуть призначатися як самостійні, в інших — на додаток до основних	Р
21	Позбавлення волі на певний строк		Позбавлення засудженого за вироком суду матеріальних та інших переваг, які надає відповідне звання, ранг, чин, кваліфікаційний клас	С
22	Довічне позбавлення волі		Позбавлення засудженого певних прав і свобод	Т

2. Розкрийте ознаки покарання із посиланням на відповідні норми Конституції України та КК.

3. Визначте мету покарання за кримінальним правом України. Схарактеризуйте основні теорії покарання. Які положення цих теорій використано вітчизняним законодавцем при формулюванні мети покарання?

4. Згрупуйте всі покарання, що складають їх систему, відповідно до таких критеріїв:

- порядок застосування;
- характер обмежень прав і свобод засуджених;
- зв'язок з ізоляцією від суспільства;

- суб'єкт, якому може призначатися покарання;
- можливість чи неможливість визначення строку покарання;
- можливість (неможливість) призначення покарання у випадках, коли воно не передбачене санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК.

5. Заповніть *схеми 39—43*.

6. Складіть порівняльні таблиці:

- громадських і виправних робіт;
- виправних робіт і службових обмежень для військовослужбовців;
- арешту та позбавлення волі на певний строк;
- обмеження волі і позбавлення волі;
- штрафу як виду покарання та як заходу адміністративного стягнення.

7. На підставі аналізу норм Кримінально-виконавчого кодексу України (далі — КВК) розкрийте особливості виконання і відбування кожного покарання.

8. Розв'яжіть задачі.

Задача 1

Кириченка було засуджено за ч. 1 ст. 142 КК до обмеження волі на строк два роки зі штрафом у розмірі ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Адвокат Кириченка подав апеляцію, в якій просив виключити з вироку покарання у виді штрафу, оскільки в санкції ч. 1 ст. 142 КК воно передбачене як альтернативне основне і суд не мав права призначати за один злочин одночасно обидва покарання.

Чи підлягає скарга задоволенню?

Задача 2

Вироком суду Сафонова була визнана винною у вчиненні злочину, передбаченого ст. 118 КК.

Яке покарання з тих, що вказані у санкції ст. 118 КК, може бути призначене Сафоновій, ураховуючи той факт, що вона є матір'ю дворічної дитини?

Задача 3

23-річний безробітний Кутов вчинив наругу над могилою (ч. 1 ст. 297 КК).

Визначте верхню і нижню межу для кожного виду покарання, яке може призначити суд за цей злочин Кутову, беручи до уваги, що він є інвалідом другої групи за зором від народження.

Задача 4

Ректор ВНЗ Буцько, засуджений за зловживання службовим становищем, що спричинило тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 364 ст. КК), одночасно за вироком суду був позбавлений наукового ступеня доктора політичних наук і вченого звання професора.

Дайте оцінку рішенням суду щодо позбавлення Буцька наукового ступеня і вченого звання.

Задача 5

Холоденко був визнаний винним у шахрайстві, передбаченому ч. 2 ст. 190 КК. Суд призначив йому покарання у виді позбавлення волі строком на два роки і, враховуючи корисливий характер злочину, конфіскацію майна.

Чи відповідає вирок закону в частині призначення конфіскації майна?

Задача 6

Долева засуджено за ч. 1 ст. 216 КК і призначено покарання у виді штрафу в розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із розстрочкою виплати на рік. Сплативши двісті неоподатковуваних мінімумів доходів громадян штрафу, Долев почав ухилятися від подальшого виконання покарання.

Як має бути вирішене питання про відповідальність Долева?

Варіант. Долев не зміг сплатити повний розмір штрафу через відсутність коштів.

Яких заходів щодо забезпечення виконання вироку повинен вжити суд цього разу?

Задача 7

Суд засудив Хандучка за ч. 1 ст. 328 КК до позбавлення волі. Про додаткові покарання у вироку не згадувалося.

Чи є тут порушення вимог закону?

9. Підготуйте доповідь за обраною темою:

✓ Покарання як особлива форма державно-правового впливу, його роль у протидії злочинності.

✓ Спірні питання щодо мети покарання в теорії кримінального права.

✓ Проблеми ієрархії цілей покарання при застосуванні окремих видів покарань.

✓ Інститут покарання у праві країн світу.

✓ Історія і соціальна зумовленість системи покарань.

- ✓ Система покарань у вітчизняному кримінальному законодавстві: поняття, значення, тенденції розвитку.
- ✓ Система покарань за кримінальним правом України та зарубіжних країн: порівняльний аспект.
- ✓ Теоретичні проблеми класифікації покарань у кримінальному праві.
- ✓ Покарання майнового характеру: загальна характеристика і проблеми застосування.
- ✓ Теорія і практика застосування в Україні покарань, не пов'язаних з позбавленням волі.
- ✓ Покарання, альтернативні позбавленню волі: світовий досвід і перспективи його використання в Україні.
- ✓ Соціально-правові проблеми застосування позбавлення волі.
- ✓ Співвідношення смертної кари й довічного позбавлення волі.
- ✓ Додаткові види покарань: кримінально-правовий і кримінально-виконавчий аспекти.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть неправильні відповіді.

Покарання характеризується такими ознаками:

- а) примусовий захід;
- б) застосовується від імені держави за вироком суду;
- в) призначається особі, яка вчинила правопорушення;
- г) полягає в обмеженні прав і свобод засудженого;
- д) покарання (конкретні його види) передбачене в законах і підзаконних актах;
- е) тягне за собою судимість;
- є) призначається особі, визнаній винною у вчиненні злочину;
- ж) застосовується щодо самого винного чи його близьких родичів.

2. Вкажіть правильні відповіді.

Метою покарання за кримінальним правом України є:

- а) ізоляція засудженого від суспільства;
- б) кара;
- в) відплата за вчинене діяння;
- г) перевиховання злочинця;
- д) виправлення засудженого;
- е) загальна превенція;
- є) спеціальна превенція;
- ж) особлива превенція.

3. Вкажіть неправильні відповіді.

Кара за злочин полягає в:

- а) помсті чи відплаті особі за вчинений злочин;
- б) обмеженні (позбавленні) певних прав і свобод засудженого;
- в) завданні злочинцю моральних і фізичних страждань;
- г) приниженні людської гідності засудженого.

4. Вкажіть правильну відповідь.

Створення умов, які унеможливають або ускладнюють вчинення засудженим нового злочину, — це:

- а) виправлення злочинця;
- б) загальна превенція;
- в) спеціальна превенція;
- г) ізоляція засудженого.

5. Вкажіть правильну відповідь.

Система покарань у КК 2001 року побудована за принципом:

- а) спочатку йдуть основні покарання, потім — додаткові;
- б) від суворішого до менш суворого;
- в) від найменш тяжкого до найбільш тяжкого;
- г) від тих, що згадуються у санкціях статей Особливої частини КК найчастіше, до тих, які згадуються найрідше.

6. Вкажіть правильну відповідь.

Система покарань включає:

- а) шість видів покарань;
- б) десять видів покарань;
- в) дванадцять видів покарань;
- г) тринадцять видів покарань;
- д) п'ятнадцять видів покарань.

7. Вкажіть правильні відповіді.

До системи покарань, встановленої у КК, не входить:

- а) громадська догана;
- б) довічне позбавлення волі;
- в) громадські роботи;
- г) заслання;
- д) тюремне ув'язнення;
- е) арешт;
- є) штраф;
- ж) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;
- з) позбавлення батьківських прав.

8. Вкажіть неправильні відповіді.

Більш суворими, ніж виправні роботи, вважаються такі покарання:

- а) арешт;
- б) громадські роботи;
- в) штраф;
- г) обмеження волі;
- д) конфіскація майна;
- е) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

9. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Критеріями теоретичної класифікації покарань виступають:

- а) зв'язок з ізоляцією від суспільства;
- б) _____;
- в) _____;
- г) _____ тощо.

10. Вкажіть правильну відповідь.

Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців є прикладом:

- а) загального покарання;
- б) спеціального покарання;
- в) особливого покарання;
- г) змішаного покарання.

11. Вкажіть правильну відповідь.

Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю належить до покарань:

- а) строкових;
- б) безстрокових;
- в) разових.

12. Вкажіть правильну відповідь.

Конфіскація майна є покаранням:

- а) безстроковим;
- б) строковим;
- в) разовим (одномоментним).

13. Вкажіть правильну відповідь.

Критерієм законодавчої класифікації покарань виступає:

- а) характер правообмежень;

- б) зв'язок з ізоляцією від суспільства;
- в) порядок призначення покарання;
- г) суб'єкт, до якого застосовується покарання.

14. Вкажіть правильні відповіді.

Серед основних покарань немає:

- а) громадських робіт;
- б) службових обмежень для військовослужбовців;
- в) позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу;
- г) арешту;
- д) обмеження волі;
- е) позбавлення волі;
- є) конфіскації майна.

15. Вкажіть правильну відповідь.

Особу було засуджено за крадіжку (ч. 1 ст. 185 КК) до ста годин громадських робіт. Встановіть, який порядок виконання громадських робіт:

- а) засуджений у вільний від роботи час може за невелику плату виконувати вантажно-розвантажувальні роботи;
- б) винний може здійснювати сантехнічні роботи;
- в) засуджений у вільний від роботи час може безоплатно підмітати вулиці;
- г) засуджена особа працюватиме за місцем своєї роботи, а з її заробітку провадитимуться відрахування в дохід держави у встановленому вироком розмірі.

16. Вкажіть правильну відповідь.

Суд вправі застосовувати громадські роботи в межах строку:

- а) від тридцяти до ста годин;
- б) від шістдесяти до двохсот сорока годин;
- в) від шістдесяти до трьохсот двадцяти годин;
- г) від шести місяців до одного року.

17. Вкажіть правильну відповідь.

Тривалість відбування громадських робіт на день не може перевищувати:

- а) трьох годин;
- б) чотирьох годин;
- в) шести годин;
- г) восьми годин.

18. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Громадські роботи не можуть бути призначені:

- а) особам, визнаним інвалідами першої або другої групи;
- б) _____;
- в) _____;
- г) _____.

19. Вкажіть правильну відповідь.

Покарання у виді виправних робіт відбувається:

- а) у виправному центрі;
- б) у кримінально-виконавчій установі закритого типу;
- в) у місцях, визначених органами місцевого самоврядування;
- г) за місцем роботи засудженого.

20. Вкажіть правильну відповідь.

Виправні роботи призначаються на строк:

- а) від шести місяців до одного року;
- б) від одного до двох років;
- в) від шести місяців до двох років;
- г) від одного до трьох років.

21. Вкажіть правильну відповідь.

Із суми заробітку засудженого до виправних робіт щомісяця в дохід держави відраховується:

- а) від п'яти до десяти відсотків;
- б) від десяти до двадцяти відсотків;
- в) не більше двадцяти п'яти відсотків;
- г) п'ятдесят відсотків.

22. Вкажіть правильні відповіді.

Виправні роботи не можуть застосовуватися до таких категорій осіб:

- а) вагітні жінки;
- б) адвокати;
- в) жінки, які мають дітей віком до трьох років;
- г) пенсіонери;
- д) неповнолітні;
- е) військовослужбовці;
- є) працівники правоохоронних органів;
- ж) державні службовці.

23. Вкажіть правильну відповідь.

Суд може замінити виправні роботи особам, які стали непрацездатними після постановлення вироку:

- а) громадськими роботами;
- б) арештом;
- в) штрафом;
- г) будь-яким із перелічених покарань.

24. Вкажіть правильну відповідь.

Покарання у виді службового обмеження призначається:

- а) військовослужбовцям і військовозобов'язаним;
- б) військовослужбовцям, крім військовослужбовців строкової служби;
- в) усім категоріям військовослужбовців;
- г) військовослужбовцям строкової служби.

25. Вкажіть неправильні відповіді.

Службові обмеження для військовослужбовців характеризуються тим, що:

- а) винний не може бути підвищений за посадою та у військовому званні під час відбування покарання;
- б) у дохід держави із грошового забезпечення засудженого відраховується певна сума;
- в) винний позбавляється військового звання;
- г) строк покарання не зараховується в строк вислуги років для присвоєння чергового військового звання;
- д) усе зазначене.

26. Вкажіть неправильні відповіді.

Арешт як вид покарання означає:

- а) перебування особи в дисциплінарному батальйоні впродовж строку від одного до шести місяців;
- б) поміщення винного до кримінально виконавчої установи відкритого типу на строк від одного до шести місяців;
- в) перебування засудженого військовослужбовця на гауптвахті впродовж строку від одного до шести місяців;
- г) тримання засудженого в умовах ізоляції строком від одного до шести місяців.

27. Вкажіть правильні відповіді.

Арешт не призначається:

- а) вагітним жінкам;

- б) особам віком до шістнадцяти років,
- в) військовослужбовцям;
- г) особам, які досягли пенсійного віку;
- д) жінкам, котрі мають дітей віком до семи років.

28. Вкажіть правильну відповідь.

Особа була засуджена за підміну дитини (ст. 148 КК) до одного року обмеження волі. Визначте, в чому полягає відбування цього покарання:

- а) засуджений буде поміщений до кримінально-виконавчої установи закритого типу;
- б) особа перебуватиме у кримінально-виконавчій установі відкритого типу без ізоляції від суспільства;
- в) винному буде встановлено певні години, упродовж яких він не може перебувати поза домівкою;
- г) засудженій особі буде заборонено залишати житло цілодобово.

29. Вкажіть правильну відповідь.

Обмеження волі призначається судом на строк:

- а) від шести місяців до одного року;
- б) від одного до трьох років;
- в) від одного до п'яти років;
- г) від двох до п'яти років;
- д) від одного до п'ятнадцяти років.

30. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Не можуть бути засуджені до обмеження волі:

- а) неповнолітні;
- б) _____;
- в) _____;
- г) _____;
- д) _____;
- е) _____.

31. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні застосовується до:

- а) військовослужбовців строкової служби;
- б) _____;
- в) _____;
- г) _____.

д) військовослужбовців, призваних на військову службу під час мобілізації, на особливий період (крім військовослужбовців-жінок).

32. Вкажіть правильну відповідь.

Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців призначається на строк:

- а) від шести місяців до одного року;
- б) від шести місяців до двох років;
- в) від одного до двох років;
- г) від одного до трьох років;
- д) від двох до п'яти років.

33. Вкажіть правильну відповідь.

Вид основного покарання, що полягає в ізоляції засудженого та поміщенні його на визначений судом термін до кримінально-виконавчої установи закритого типу, — це:

- а) арешт;
- б) обмеження волі;
- в) позбавлення волі на певний строк;
- г) тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців.

34. Вкажіть правильну відповідь.

Позбавлення волі встановлюється на строк:

- а) від шести місяців до десяти років;
- б) від шести місяців до п'ятнадцяти років;
- в) від одного до десяти років;
- г) від одного до п'ятнадцяти років;
- д) від трьох до п'ятнадцяти років.

35. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Довічне позбавлення волі встановлюється за вчинення _____ і застосовується лише у випадках, _____, якщо суд не вважає за можливе _____.

36. Вкажіть правильні відповіді.

До довічного позбавлення волі не можуть засуджуватися:

- а) інваліди першої і другої групи;
- б) особи, котрі вчинили злочини у віці до 18 років;
- в) жінки, що були в стані вагітності під час вчинення злочину;

- г) жінки, котрі перебувають у відпустці по догляду за дитиною;
- д) вагітні на момент постановлення вироку жінки;
- е) особи віком понад 65 років;
- є) обмежень щодо кола засуджених, яким може бути призначене це покарання, немає.

37. Вкажіть неправильні відповіді.

Додатковими покараннями є:

- а) арешт;
- б) позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу;
- в) службові обмеження для військовослужбовців;
- г) штраф;
- д) громадські роботи;
- е) конфіскація майна.

38. Вкажіть неправильні відповіді:

Особа, засуджена за вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, може бути позбавлена за вироком суду:

- а) спеціального звання;
- б) рангу;
- в) наукового ступеня;
- г) кваліфікаційного класу;
- д) почесного звання;
- е) військового звання;
- є) державної нагороди.

39. Вкажіть правильні відповіді.

Конфіскація майна може бути призначена за вчинення:

- а) злочинів проти правосуддя;
- б) злочинів проти громадської безпеки;
- в) корисливих злочинів середньої тяжкості;
- г) тяжких корисливих злочинів;
- д) корисливих особливо тяжких злочинів;
- е) будь-яких корисливих злочинів;
- є) особливо тяжких насильницьких злочинів;
- ж) злочинів проти основ національної безпеки України.

40. Вкажіть правильну відповідь.

Конфіскація майна буває:

- а) загальною і спеціальною;

- б) повною та частковою;
- в) обов'язковою й факультативною;
- г) основною і додатковою.

41. Вкажіть правильну відповідь.

Примусове вилучення у засудженого предметів, що були знаряддям чи засобом вчинення злочину або одержані внаслідок його вчинення, — це:

- а) конфіскація майна;
- б) спеціальна конфіскація;
- в) оплатне вилучення предметів;
- г) штраф.

42. Вкажіть правильні відповіді.

У групі покарань, котрі можуть застосовуватися і як основні, і як додаткові, виокремлюють:

- а) службові обмеження для військовослужбовців;
- б) позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу;
- в) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;
- г) обмеження волі;
- д) конфіскацію майна;
- е) штраф.

43. Вкажіть правильну відповідь.

Покарання у виді штрафу являє собою:

- а) грошове стягнення на користь потерпілого, що накладається судом у визначених законом межах;
- б) відрахування в дохід держави певного відсотка заробітку засудженого;
- в) стягнення із засудженого в дохід держави певної грошової суми;
- г) примусове безоплатне вилучення майна засудженого у власність держави.

44. Вкажіть неправильні відповіді.

При визначенні розміру штрафу суд ураховує:

- а) наявність на утриманні винного малолітніх дітей;
- б) майновий стан суб'єкта;
- в) тяжкість вчиненого злочину;
- г) усе зазначене.

45. Вкажіть правильну відповідь.

Мінімальний розмір штрафу становить:

- а) десять неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- б) двадцять неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- в) тридцять неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- г) сто неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

46. Вкажіть правильну відповідь.

За загальним правилом, максимальною межею штрафу є:

- а) тисяча неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- б) п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- в) п'ятдесят тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- г) сто тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

47. Вкажіть неправильні відповіді.

Суд може призначити штраф із розстрочкою виплати певними частинами строком:

- а) до шести місяців;
- б) до одного року;
- в) до двох років;
- г) до трьох років;
- д) до п'яти років.

48. Вкажіть неправильні відповіді.

У разі несплати штрафу та відсутності підстав для розстрочки його виплати суд замінює несплачену суму штрафу:

- а) конфіскацією майна;
- б) виправними роботами;
- в) позбавленням волі на певний строк;
- г) обмеженням волі;
- д) громадськими роботами.

49. Вкажіть правильну відповідь.

Як основне покарання, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може бути призначене на строк:

- а) від одного до двох років;
- б) від одного до трьох років;
- в) від одного до п'яти років;
- г) від двох до п'яти років;
- д) від двох до восьми років.

50. Вкажіть правильну відповідь.

За загальним правилом, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткове покарання призначається в межах:

- а) від шести місяців до одного року;
- б) від одного до двох років;
- в) від одного до трьох років;
- г) від одного до п'яти років;
- д) від двох до п'яти років.

Контрольні запитання

1. Яким є законодавче визначення покарання та якими ознаками характеризується цей особливий захід державного примусу?
2. Що таке мета покарання? Яка мета покарання закріплена у КК?
3. У чому полягає система покарань, які її ознаки та значення?
4. Що означають загальні і спеціальні покарання? Чим характеризуються покарання строкові, безстрокові та разові?
5. У чому полягає суть основних, додаткових покарань і таких, що можуть застосовуватися і як основні, і як додаткові? Які покарання належать до кожної з цих груп? З якими правообмеженнями пов'язане застосування кожного покарання?

Тема 16. Призначення покарання

Ця тема допоможе студентам уявити весь процес призначення покарання, який має місце після того, як суд дійде висновку, що особа, котра вчинила злочин, підлягає покаранню за це.

Основні питання

1. Загальні засади призначення покарання.
2. Обставини, які пом'якшують та обтяжують покарання.
3. Призначення покарання за незакінчений злочин і за злочин, вчинений у співучасті.
4. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.
5. Призначення покарання за сукупністю злочинів.
6. Призначення покарання за сукупністю вироків.

Після вивчення цієї теми Ви маєте ЗНАТИ:

- загальні засади призначення покарання;
- пом'якшуючі та обтяжуючі покарання обставини;
- особливості призначення покарання за незакінчений злочин і за вчинений у співучасті злочин;
- підстави та способи призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом;
- порядок призначення покарання за сукупністю злочинів;
- особливості призначення покарання за сукупністю вироків,

а також УМІТИ:

- тлумачити загальні засади призначення покарання й визначати зміст обставин, які пом'якшують і обтяжують покарання, призначати покарання за наявності пом'якшуючих покарання обставин;
- виокремлювати додаткові правові орієнтири при обранні конкретної міри покарання особі, яка вчинила незакінчений злочин, та співучасникам злочину;
- правильно застосовувати положення щодо призначення більш м'якого покарання, ніж це встановлено у законі;
- призначати покарання за сукупністю злочинів і сукупністю вироків, орієнтуватися у принципах визначення остаточного покарання;
- застосовувати правила складання покарань і зарахування строку попереднього ув'язнення;
- обчислювати строки покарання.

Перелік ключових понять

Призначення покарання; загальні засади призначення покарання; обставини, що пом'якшують покарання; обставини, які обтяжують покарання.

Рекомендована література до теми

1. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. — 212 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // Офіційний вісник України. — 2012. — № 37. — Ст. 1370.
3. Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова ПВСУ від 24 жовтня 2003 р. № 7 // Вісник Верховного Суду України. — 2003. — № 6. — С. 14—20.
4. Про практику призначення військовослужбовцям покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: Постанова ПВСУ від 28 грудня 1996 р. № 15 // Вісник Верховного Суду України. — 2004. — № 2. — С. 11—13.
5. *Бажанов М. И.* Назначение наказания по советскому уголовному праву. — К.: Вища школа, 1980. — 216 с.
6. *Васильківська І.П.* Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.
7. *Іванюк Т.І.* Врахування судом обставин, які пом'якшують покарання, не передбачених Кримінальним кодексом України // Університетські наукові записки. — 2006. — № 1. — С. 234—237.
8. *Іванюк Т.І.* Обставини, що пом'якшують покарання: характерні ознаки // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права: Кримінальне право та кримінологія. — 2003. — № 2. — С. 115—120.
9. *Ігнатенко Ю.* Призначення покарання за злочини невеликої тяжкості: деякі проблемні питання застосування положень, передбачених ст. 69 КК України // Вісник прокуратури. — 2003. — № 8. — С. 50—52.
10. *Карпец И.И.* Отягчающие и смягчающие обстоятельства в советском уголовном праве. — М.: Госюриздат, 1959. — 104 с.
11. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.
12. Кримінальне право України: Загальна частина Підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, О.О. Дудоров та ін. — К.: Атіка, 2009. — 408 с.
13. *Кругликов Л.Л.* Смягчающие и отягчающие ответственность обстоятельства в уголовном праве. (Вопросы теории). — Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1985. — 164 с.
14. *Матишевський П.С.* Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.
15. *Мартинишин Г.* Правова природа сукупності вироків: поняття та кримінально-правове значення // Вісник Львівського університету. Серія юридична. — 2011. — Вип. 52. — С. 334—341.
16. *Музыка А., Горюх О.* Інститут призначення покарання: поняття і загальна характеристика // Право України. — 2011. — № 9. — С. 174—183.

17. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. — К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. — Т. 1. — 964 с.

18. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К.: Юридична думка, 2012. — 1316 с.

19. Нікіфорова Т.І. Проблеми змісту деяких обставин, які пом'якшують покарання, передбачених ч. 1 ст. 66 КК України // Форум права. — 2008. — № 3. — С. 380—387.

20. Практика судів України з кримінальних справ (2008—2011) / За заг. ред. В.Я. Тація. — Х.: Одиссей, 2011. — 568 с.

21. Становский М.Н. Назначение наказания. — СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 1999. — 480 с.

Завдання до теми

1. Розкрийте зміст кожної обставини, що пом'якшує та обтяжує покарання. Як вони впливають на призначення покарання винному?

2. Ознайомтеся з санкціями ст. 123, ч. 1 ст. 139, ст. 166, частин 2 і 3 ст. 286, ст. 380 КК. Назвіть можливі кримінально-правові наслідки застосування ст. 69 КК при призначенні покарання за ці злочини.

3. Заповніть схеми 44—48.

4. Розв'яжіть задачі.

Задача 1

За ч. 2 ст. 286 КК Горобця було засуджено до шести років позбавлення волі. Горобець був визнаний винним у тому, що він, керуючи власним автомобілем, перевищив швидкість і вчинив наїзд на Потапова. Від одержаних травм Потапов помер у лікарні.

При призначенні покарання суд в якості обставин, котрі обтяжують покарання, врахував те, що Горобець не визнав себе винним, не розкався у вчиненому і те, що раніше він позбавлявся прав на керування автомобілем за різні порушення правил дорожнього руху.

Чи допустив суд порушення вимог закону? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2

Особа вчинила передбачене ч. 1 ст. 150¹ КК використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Чи може суд цього разу врахувати як обставину, котра обтяжує покарання, той факт, що злочин був учинений стосовно малолітнього?

Задача 3

Під час чергової подружньої сварки громадянка Попова не втрималася і вдарила чоловіка пательнею по голові, внаслідок чого останній знепритомнів. Усвідомивши всю небезпечність своїх дій, вона викликала «швидку» і намагалася надати чоловікові першу допомогу. Судово-медичною експертизою шкода здоров'ю Попова була визначена як тяжке тілесне ушкодження.

Вивчіть ст. 69¹ КК. Чи є у даному випадку підстави для застосування цієї норми? У разі позитивної відповіді назвіть максимальне покарання, яке може бути призначене Поповій.

Задача 4

Акушерка Іванцова зі співчуття підмінила дитину Сомової, від якої остання відмовилася одразу після пологів, на померлу під час пологів дитину Шейко. На своє виправдання Іванцова сказала, що не хотіла, аби немовля, від якого відмовилася Сомова, потрапило до дитячого будинку, крім того, їй було дуже шкода громадянку Шейко, яка вже рік тому народила мертву дитину.

Вироком суду Іванцову було визнано винною за ст. 148 КК та, враховуючи обставини, що пом'якшують покарання, з урахуванням особи винної, призначено покарання у виді шести місяців арешту.

Який варіант призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, обрав суд? Оцініть правомірність призначення у даному випадку арешту.

Розкрийте підстави застосування ст. 69 КК.

Задача 5

Скибенко прийшов до своєї колишньої співмешканки Трофімової, щоб забрати особисті речі. У перебігу словесного конфлікту він погрожував Трофімовій убивством, з метою залякування потерпілої здавив їй шию, використовуючи як петлю мотузку. Крім того, аби позбавити Трофімову волі, він силоміць затягнув її до приміщення літньої кухні, де зв'язав руки і ноги, дістав з кишені куртки складний ніж і, розклавши його, розмахував у безпосередній близькості до обличчя потерпілої, погрожуючи її вбити. Від цих дій Скибенка Трофімова отримала легкі тілесні ушкодження.

Скибенка визнано винним у вчиненні двох злочинів і засуджено: за ч. 1 ст. 129 КК — до одного року обмеження волі; за ч. 1 ст. 146 КК — до двох років позбавлення волі.

В яких мінімальній і максимальній межах може бути визначене остаточне покарання Скибенку?

Задача 6

Особі призначено за ч. 1 ст. 122 КК покарання у виді двох років позбавлення волі, а за ч. 1 ст. 186 КК — три роки позбавлення волі.

На підставі яких принципів суд може призначити остаточне покарання за сукупністю злочинів? В яких межах має бути визначене це покарання?

Задача 7

Царик, перебуваючи у м. Ірпінь Київської області, незаконно придбав для особистого вживання наркотичний засіб — ацетилований опій. Того ж дня Царик, залишивши наркотичний засіб при собі, поїхав до Києва, де був затриманий працівниками міліції у зв'язку із вчиненням крадіжки гаманця Осіпової в маршрутному таксі. Також слідством встановлено, що двома роками раніше Царик з особистих мотивів наніс умисне тяжке тілесне ушкодження Крамаренку, що спричинило смерть потерпілого.

Визначте правила, якими має керуватися суд при призначенні покарання Царику. Ознайомтеся з санкціями ч. 1 ст. 309, ч. 1 ст. 185 і ч. 2 ст. 121 КК. Якої максимальної межі не може перевищувати остаточне покарання в разі складання найсуворіших покарань за ці злочини?

Задача 8

4 квітня 2008 року Очередька було засуджено за ч. 2 ст. 122 КК до трьох років позбавлення волі. 30 січня 2010 року він був умовно-достроково звільнений від відбування покарання. Протягом невідбутої частини покарання Очередько вчинив крадіжку, за що 20 жовтня 2010 року був засуджений за ч. 1 ст. 185 КК до двох років позбавлення волі.

За якими правилами слід призначати Очередьку остаточне покарання? Скільки становить невідбута частина покарання у даному разі? Яке мінімальне і максимальне покарання може бути призначене Очередьку?

Задача 9

Особа була засуджена за грабіж (ч. 1 ст. 186 КК) і незаконне публічне вживання наркотичних засобів (ч. 1 ст. 316 КК). За перший злочин суд призначив двісті сорок годин громадських робіт, за другий — два роки обмеження волі. Призначаючи покарання за сукупністю злочинів, суд застосував принцип повного складання призначених покарань.

Встановіть, який розмір покарання призначив суд.

5. Підготуйте доповідь за обраною темою:

- ✓ Інститут призначення покарання у європейському кримінальному законодавстві.
- ✓ Загальні засади призначення покарання за кримінальним правом країн світу.
- ✓ Наука кримінального права про юридичну природу обставин, які пом'якшують або обтяжують покарання.
- ✓ Призначення покарання за сукупністю злочинів і сукупністю вироків: спільне та відмінне.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть неправильні відповіді.

До загальних засад призначення покарання за кримінальним правом України належить:

- а) суд призначає покарання у межах санкції кримінально-правової норми;
- б) суд призначає покарання, враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину;
- в) суд призначає покарання відповідно до характеру суспільної небезпечності злочину;
- г) суд призначає покарання, враховуючи особу винного;
- д) суд призначає покарання, керуючись своєю правосвідомістю;
- е) суд призначає покарання згідно з положеннями Загальної частини КК;
- є) суд призначає покарання відповідно до міжнародно-правових норм.

2. Вкажіть правильні відповіді.

У переліку обставин, що пом'якшують покарання, визначеному ч. 1 ст. 66 КК, немає:

- а) відвернення підсудним шкідливих наслідків злочину;

- б) вчинення злочину неповнолітнім;
- в) вчинення злочину інвалідом;
- г) вчинення злочину під впливом погрози, примусу;
- д) незадовільний стан здоров'я винного;
- е) вчинення злочину з перевищенням меж необхідної оборони;
- є) надання медичної або іншої допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення злочину;
- ж) вчинення злочину внаслідок випадкового збігу обставин;
- з) вчинення злочину під впливом сильного душевного хвилювання.

3. Вкажіть неправильні відповіді.

До обставин, які обтяжують покарання, належать:

- а) рецидив злочинів;
- б) відмова підсудного давати показання;
- в) відсутність щирого каяття у вчиненому злочині;
- г) вчинення злочину у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку;
- д) надання підсудним завідомо неправдивих показань;
- е) вчинення злочину з використанням малолітнього;
- є) вчинення злочину з особливою жорстокістю;
- ж) відмова винного відшкодувати заподіяну шкоду;
- з) вчинення злочину загальнонебезпечним способом.

4. Вкажіть правильні відповіді.

При обранні конкретної міри покарання особі, яка вчинила незакінчений злочин, суд має враховувати такі специфічні обставини:

- а) загальні засади призначення покарання;
- б) ступінь здійснення злочинного наміру;
- в) причини, внаслідок яких злочин не було доведено до кінця;
- г) ступінь тяжкості вчиненого особою діяння;
- д) обставини, що пом'якшують покарання.

5. Вкажіть правильну відповідь.

За вчинення готування до злочину строк або розмір призначеного судом покарання не може перевищувати:

- а) третини максимального строку (розміру) найсуворішого виду покарання, передбаченого санкцією статті за цей злочин;

- б) половини максимального строку чи розміру найсуворішого покарання, встановленого в санкції;
- в) двох третин максимального строку (розміру) найсуворішого виду покарання, передбаченого за даний злочин;
- г) таких обмежень не існує.

6. Вкажіть правильну відповідь.

У разі засудження особи за замах на злочин строк (розмір) покарання не має бути більшим за:

- а) половину максимального строку або розміру найсуворішого покарання, встановленого у відповідній санкції;
- б) двох третин максимального строку (розміру) найсуворішого покарання, передбаченого санкцією;
- в) трьох чвертей максимального строку чи розміру найсуворішого виду покарання, передбаченого за даний злочин;
- г) таких обмежень не існує.

7. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

При призначенні покарання співучасникам злочину суд враховує:

- а) загальні засади призначення покарання;
- б) _____;
- в) _____.

8. Вкажіть правильні відповіді.

Правовими підставами призначення покарання більш м'якого, ніж це встановлено в законі, є:

- а) вчинення особливо тяжкого й тяжкого злочину;
- б) наявність кількох обставин, що пом'якшують покарання й істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину;
- в) наявність такої пом'якшуючої покарання обставини, як вчинення злочину внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин;
- г) зважаючи на особу винного.

9. Вкажіть неправильні відповіді.

КК називає такі варіанти призначення більш м'якого покарання, ніж це передбачено законом:

- а) призначення основного покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції;
- б) призначення найбільш м'якого виду основного покарання, зазначеного в санкції статті;

- в) непризначення додаткового покарання, що передбачене у відповідній санкції як обов'язкове;
- г) перехід до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного у санкції;
- д) непризначення основного покарання, встановленого санкцією.

10. Вкажіть правильні відповіді.

Серед передбачених КК принципів визначення остаточного покарання за сукупністю злочинів немає:

- а) поглинення менш суворого покарання більш суворим;
- б) основного покарання;
- в) повного складання призначених покарань;
- г) арифметичного складання призначених покарань;
- д) часткового складання призначених покарань;
- е) самостійності виконання покарань;
- є) обов'язкового підвищення покарання до певної межі;
- ж) факультативного підвищення покарання до певної межі.

11. Вкажіть правильну відповідь.

Максимальною межею, яку при складанні покарань не повинно перевищувати остаточне покарання за сукупністю злочинів (за умови, що жоден із злочинів не є умисним тяжким чи особливо тяжким), є:

- а) максимальний строк, встановлений для даного виду покарання в Загальній частині КК;
- б) максимальна межа санкції кримінально-правової норми, яка передбачає суворіше покарання;
- в) п'ятнадцять років позбавлення волі;
- г) такої межі закон не встановлює.

12. Вкажіть правильну відповідь.

У випадку, коли принаймні один із злочинів є умисним тяжким або умисним особливо тяжким, максимальний строк покарання в результаті складання покарань за сукупністю злочинів не має перевищувати:

- а) двадцяти п'яти років позбавлення волі;
- б) максимального строку найсуворішої санкції з тих, за якими засуджується винний;
- в) максимуму, встановленого для даного виду покарання в Загальній частині;
- г) максимальної межі у цьому разі закон не передбачає.

13. Вкажіть правильну відповідь.

Суд зобов'язаний застосувати принцип поглинення:

- а) якщо хоча б один із вчинених злочинів є умисним тяжким або особливо тяжким;
- б) коли обидва злочини є тяжкими чи особливо тяжкими;
- в) якщо принаймні за один із вчинених злочинів призначено довічне позбавлення волі;
- г) у жодному разі.

14. Вкажіть правильну відповідь.

У випадках, коли особа після винесення вироку, але до повного відбуття покарання вчиняє новий злочин, призначається покарання:

- а) за сукупністю злочинів;
- б) за сукупністю вироків;
- в) за правилами розірваної сукупності;
- г) така ситуація законодавчо не врегульована.

15. Вкажіть правильну відповідь.

За загальним правилом, остаточне покарання при складанні покарань за сукупністю вироків, не може перевищувати:

- б) максимальної межі, встановленої в санкції статті, яка передбачає суворіше покарання;
- а) максимального строку, визначеного для даного виду покарання в Загальній частині КК;
- в) двадцяти п'яти років позбавлення волі;
- г) відповідної межі закон не визначає.

16. Вкажіть правильну відповідь.

Загальний строк позбавлення волі при складанні покарань за сукупністю вироків у випадку, коли хоча б один із злочинів є особливо тяжким, не має перевищувати:

- а) п'ятнадцяти років;
- б) двадцяти п'яти років;
- в) тридцяти п'яти років;
- г) максимальної межі у цьому разі немає.

17. Вкажіть правильну відповідь.

При визначенні остаточного покарання за сукупністю злочинів або сукупністю вироків різні за видом покарання складаються за правилом:

- а) суворіший вид покарання переводиться у менш суворий;

- б) менш суворий вид покарання переводиться у суворіший;
- в) основні покарання різних видів у всіх випадках виконуються самостійно;
- г) ця ситуація законодавчо не врегульована.

18. Вкажіть правильні відповіді.

Не підлягають складанню з іншими видами покарань при призначенні їх за сукупністю злочинів чи вироків такі основні покарання:

- а) виправні роботи;
- б) обмеження волі;
- в) штраф;
- г) громадські роботи;
- д) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;
- е) арешт.

19. Вкажіть правильну відповідь.

У разі засудження особи до позбавлення волі попереднє ув'язнення зараховується у строк покарання:

- а) день за день;
- б) день за два;
- в) день за три;
- г) не зараховується.

20. Вкажіть правильні відповіді.

За загальним правилом, строки покарання обчислюються:

- а) у роках;
- б) у місяцях;
- в) у днях;
- г) у годинах.

Контрольні запитання

1. Коли здійснюється призначення покарання?
2. Що являють собою загальні засади призначення покарання? Які положення їх утворюють?
3. У чому полягає суть обставин, що пом'якшують чи обтяжують покарання, та яке кримінально-правове значення вони мають? Якими є особливості призначення покарання за наявності обставин, котрі пом'якшують покарання, передбачених пунктами

1, 2 ст. 66 КК, за відсутності обставин, що обтяжують покарання, і при визнанні підсудним своєї вини?

4. Які специфічні обставини має врахувати суд при призначенні покарання за незакінчений злочин і за злочин, вчинений у співучасті? Якими є законодавчі обмеження щодо строку і розміру покарання за готування до злочину та замах на злочин?

5. За яких підстав та якими способами суд може призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом?

6. Якими є стадії призначення покарання за сукупністю злочинів? В яких межах визначається остаточне покарання за сукупністю злочинів? Які правила призначення покарання за розірваної сукупності?

7. Коли має місце призначення покарання за сукупністю вироків? Якими є порядок і межі призначення покарання за сукупністю вироків?

Тема 17. Звільнення від покарання та його відбування

Опанування цього матеріалу дасть змогу студентам ознайомитися з випадками, коли особа, визнана винною обвинувальним вироком суду, повністю або частково звільняється від покарання за вчинене.

Основні питання

1. Поняття і види звільнення від покарання та його відбування.
2. Звільнення від покарання у зв'язку із втратою особою суспільної небезпечності.
3. Звільнення від відбування покарання з випробуванням. Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років.
4. Звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку.
5. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання та заміна невідбутої частини покарання більш м'яким.
6. Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років.
7. Звільнення від покарання за хворобою.
8. Звільнення від покарання на підставі закону України про амністію чи акта про помилування.

Вивчивши цю тему, Ви маєте ЗНАТИ:

- поняття і види звільнення від покарання та його відбування;
- умови й підстави звільнення від покарання у зв'язку із втратою особою суспільної небезпечності;
- сутність звільнення від відбування покарання з випробуванням та специфіку застосування такого звільнення щодо вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років;
- основні положення щодо звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку (умови, строки давності, випадки, коли перебіг давності зупиняється і переривається);
- умови та підстави умовно-дострокового звільнення від відбування покарання і заміни невідбутої частини покарання більш м'яким;
- умови й правові наслідки звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років;
- різновиди звільнення від покарання за хворобою;
- особливості звільнення від покарання на підставі закону України про амністію чи акта про помилування,

а також УМІТИ:

- встановлювати сприятливі й несприятливі правові наслідки звільнення від відбування покарання з випробуванням і звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років;
- правильно застосовувати норми щодо давності виконання обвинувального вироку;

— орієнтуватися в питаннях умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким;
— характеризувати звільнення від покарання за хворобою та звільнення від покарання на підставі закону України про амністію чи акта про помилування.

Перелік ключових понять

Звільнення від покарання та його відбування; звільнення від покарання у зв'язку із втратою особою суспільної небезпечності; звільнення від відбування покарання з випробуванням; звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років; звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку; умовно-дострокове звільнення від відбування покарання; заміна невідбутої частини покарання більш м'яким; звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років; звільнення від покарання за хворобою; амністія; помилування.

Рекомендована література до теми

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. — 212 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // Офіційний вісник України. — 2012. — № 37. — Ст. 1370.
4. Про застосування амністії в Україні: Закон України в редакції від 2 червня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 51. — Ст. 580.
5. Положення про порядок здійснення помилування: Затверджене Указом Президента України від 16 вересня 2010 р. // Офіційний вісник України. — 2010. — № 71. — Ст. 2554.
6. Про практику застосування судами законодавства про звільнення від відбуття покарання засуджених, які захворіли на тяжку хворобу: Постанова ПВСУ від 28 вересня 1973 р. № 8 // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах. — Х.: Одиссей, 2003. — С. 36—40.
7. Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова ПВСУ від 24 жовтня 2003 р. № 7 // Вісник Верховного Суду України. — 2003. — № 6. — С. 14—20.
8. Про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміну невідбутої частини покарання більш м'яким: Постанова ПВСУ від 26 квітня 2002 р. № 2 // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах. — Х.: Одиссей, 2003. — С. 61—65.
9. Берзін П.С. Систематизація різновидів інституту звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України // Митна безпека. — 2011. — № 1—2. — С. 145—150.

10. *Брынцев В.Д., Садовский К.С.* Амнистии Украины (проблемные вопросы и практика применения). — Х.: Ксилон, 2000. — 74 с.
11. *Васильківська І.П.* Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.
12. *Зельдов С.И.* Освобождение от наказания и от его отбывания. — М.: Юрид. лит., 1982. — 136 с.
13. *Ковітіді О.Ф.* Правові наслідки звільнення від покарання та його відбування за хворобою: деякі проблеми законодавчої регламентації // Вісник Верховного Суду України. — 2006. — № 12. — С. 37—40.
14. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.
15. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, О.О. Дудоров та ін. — К.: Атіка, 2009. — 408 с.
16. *Маляренко В.Т., Музика А.А.* Амністія та помилування в Україні. — К.: Атіка, 2007. — 700 с.
17. *Матишевський П.С.* Кримінальне право України: Загальна частина Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.
18. *Михлин А.С.* Проблемы досрочного освобождения от отбывания наказания. — М., 1982. — 152 с.
19. *Музика А.А., Школа С.М.* Амністія і помилування в системі сучасного українського права // Кримінальне право України. — 2006. — № 1. — С. 10—23.
20. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. — К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. — Т. 1. — 964 с.
21. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К.: Юридична думка, 2012. — 1316 с.
22. Практика судів України з кримінальних справ (2008—2011) / За заг. ред. В.Я. Тація. — Х.: Одиссей, 2011. — 568 с.
23. *Скибицкий В.В.* Освобождение от уголовной ответственности и отбывания наказания. — К.: Наукова думка, 1987. — 183 с.
24. *Тарханов И.И.* Замена наказания по советскому уголовному праву. — Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1982. — 104 с.
25. *Ткачевский Ю.М.* Давность в советском уголовном праве. — М.: Юрид. лит., 1978. — 128 с.
26. *Ткачевский Ю.М.* Замена уголовного наказания в процессе исполнения. — М.: Юрид. лит., 1982. — 136 с.
27. *Ткачевский Ю.М.* Освобождение от отбывания наказания. — М.: Юрид. лит., 1970. — 240 с.

Завдання до теми

1. На підставі аналізу положень КК і КПК розкрийте юридичну природу звільнення від покарання та його відбування.

2. Користуючись текстом КПК, опишіть процесуальний порядок застосування окремих різновидів звільнення від покарання та його відбування.

3. Поділіть всі різновиди звільнення від покарання та його відбування на умовні і безумовні, обов'язкові та факультативні.

4. Складіть схему видів звільнення від покарання та його відбування.

5. Заповніть *схеми 49-53*.

6. Здійсніть порівняльну характеристику:

— звільнення від відбування покарання з випробуванням і звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років;

— звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, котрі мають дітей віком до семи років і звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років;

— звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку й звільнення за давністю притягнення до кримінальної відповідальності;

— умовно-дострокового звільнення від відбування покарання і заміни невідбутої частини покарання більш м'яким;

— амністії та помилування.

7. Розв'яжіть задачі.

Задача 1

Іська засуджено за ст. 188 КК (викрадення шляхом демонтажу та іншим засобом електричних мереж, кабельних ліній зв'язку та їх обладнання). Законом від 15 квітня 2008 р. караність цього діяння усунена.

Чи є в даному випадку підстави для звільнення Іська від покарання?

Задача 2

Орешко порушив правила безпеки дорожнього руху під час керування транспортним засобом — не зупинившись на червоне світло світлофора, здійснив наїзд на пішохода, котрий від завданої травми помер на місці.

Прокурор висунув обвинувачення за ч. 2 ст. 286 КК і вимагав призначення покарання — шість років позбавлення волі. Своєю чергою, адвокат Орешка заявив клопотання про звільнення його підзахисного від відбування покарання з випробуванням, ураховуючи характеристики особи підсудного і пом'якшуючі покарання обставини.

Вироком суду Орешка було засуджено до шести років позбавлення волі і на підставі ст. 75 КК звільнено від відбування покарання з іспитовим строком два роки.

Дайте оцінку рішенням суду в частині звільнення від відбування покарання з випробуванням. За яких умов можливе застосування цього звільнення?

Задача 3

Буров посварився з Дороховою, яка була його співмешканкою. Під час сварки він, розмахуючи ножем, погрожував їй убивством, а потім зв'язав і затягнув до комори, де її і залишив. Унаслідок цього потерпіла отримала легкі тілесні ушкодження.

Вироком суду Бурова засуджено: за ч. 1 ст. 129 КК — до арешту на строк шість місяців, за ч. 1 ст. 146 КК — до позбавлення волі строком на три роки і за сукупністю вчинених злочинів — до трьох років позбавлення волі. На підставі ст. 75 КК до нього застосоване звільнення від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком на один рік. Вирішуючи питання про звільнення Бурова від відбування покарання, суд урахував характер і ступінь суспільної небезпечності вчинених посягань, особу винного, який визнав свою вину, сприяв розкриттю злочину, посередню характеристику за місцем проживання, а також те, що від учиненого тяжких наслідків не настало.

Оцініть правомірність звільнення Бурова від відбування покарання з випробуванням. Виходячи з умов задачі, розкрийте підставу цього звільнення.

Задача 4

Вагітна жінка чи жінка, яка має дитину віком до трьох років, засуджена за тяжкий злочин до семи років позбавлення волі.

Чи може бути така жінка звільнена від відбування покарання з випробуванням?

Задача 5

Мартиненко був засуджений за злочин середньої тяжкості до трьох років позбавлення волі. Впродовж п'яти років він ухилявся від відбування покарання.

Чи можливе в такому разі звільнення Мартиненка від відбування покарання? Які умови застосування давності виконання обвинувального вироку?

Задача 6

Вироком суду від 11 грудня 2014 року Сальникова засуджено за ст. 138 КК до двох років позбавлення волі.

Визначте календарну дату, з якої, відповідно до закону, Сальникова можна умовно-достроково звільнити від відбування покарання.

Задача 7

За умисне вбивство (ч. 1 ст. 115 КК) Семенюк була засуджена до семи років позбавлення волі. Відбувши три роки покарання, вона захворіла на психічну хворобу, яка позбавила її можливості усвідомлювати свої дії. У зв'язку з цим до Семенюк були застосовані примусові заходи медичного характеру. Пробувши два роки у психіатричній лікарні, Семенюк вилікувалася.

Яке рішення щодо Семенюк має прийняти суд після її одужання? Чи зараховується час, упродовж якого застосувалися примусові заходи медичного характеру, у строк покарання?

Задача 8

Начальник Бучанської виправної колонії звернувся до суду з поданням про звільнення від відбування покарання засудженого Петренюка як такого, що захворів на тяжку хворобу, котра перешкоджає відбувати призначене покарання. За висновком спеціальної лікарської комісії Петренюк страждає на невиліковане захворювання (туберкульоз легенів), яким захворів під час відбування покарання.

У судовому засіданні представник виправної колонії і лікар цієї колонії підтримали подання та просили його задовольнити. Однак проти задоволення подання заперечував прокурор, мотивуючи це тим, що Петренюк раніше був неодноразово судимий, засуджений цього разу за ч. 2 ст. 186 КК до п'яти років позбавлення волі, на шлях виправлення не став, про що свідчать шість стягнень і жодного заохочення за час відбування покарання. Крім того, Петренюк характеризується негативно, не бажає працювати.

Яким має бути рішення суду?

Задача 9

Ходченка засуджено за ч. 2 ст. 285 КК на п'ять років позбавлення волі з позбавленням права керувати транспортними засо-

бами строком на три роки. На підставі п. «в» ст. 1 Закону України від 12 грудня 2008 р. «Про амністію» його було звільнено від призначеного основного покарання у виді позбавлення волі строком на п'ять років.

Чи правильно застосовано амністію? Ознайомтеся з п. «з» ст. 7 Закону України від 12 грудня 2008 року «Про амністію».

8. Підготуйте доповідь за обраною темою:

✓ Інститут звільнення від покарання та його відбування у праві країн світу.

✓ Співвідношення положень кримінального і кримінального процесуального законів, які регламентують звільнення від покарання та його відбування.

✓ Питання систематизації окремих видів звільнення від покарання та його відбування.

✓ Амністія і помилування як підстави звільнення від покарання.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть правильні відповіді.

Серед різновидів звільнення від покарання та його відбування немає:

- а) умовного засудження;
- б) звільнення внаслідок втрати особою суспільної небезпечності;
- в) відстрочки виконання вироку;
- г) звільнення за давністю виконання обвинувального вироку;
- д) звільнення за хворобою;
- е) звільнення через зміну обстановки;
- є) заміни невідбутої частини покарання більш м'яким;
- ж) звільнення з випробуванням.

2. Вкажіть неправильні відповіді.

Окремі різновиди звільнення від покарання та його відбування класифікують на:

- а) основні і додаткові;
- б) обов'язкові та факультативні;
- в) повні, часткові;
- г) загальні і спеціальні;
- д) умовні та безумовні.

3. Вкажіть правильні відповіді.

Звільнення від покарання у зв'язку із втратою особою суспільної небезпечності має місце за наявності таких чинників:

- а) винний уперше вчинив злочин невеликої, середньої тяжкості або тяжкий злочин, за винятком крупційного злочину;
- б) особа вчинила будь-який, крім корупційного, злочин невеликої або середньої тяжкості;
- в) винний активно сприяв розкриттю злочину;
- г) суб'єкт відшкодував завдані збитки;
- д) особа після вчинення злочину поводитися бездоганно й сумлінно ставилася до праці;
- е) на час розгляду справи в суді особу не можна вважати суспільно небезпечною.

4. Вкажіть неправильні відповіді.

Звільнення від відбування покарання з випробуванням можливе при призначенні таких основних покарань:

- а) штрафу;
- б) громадських робіт;
- в) виправних робіт;
- г) арешту;
- д) позбавлення волі на строк не більше п'яти років;
- е) позбавлення волі строком до десяти років;
- є) обмеження волі;
- ж) тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців;
- з) службових обмежень для військовослужбовців.

5. Вкажіть правильну відповідь.

Підставою звільнення від відбування покарання з випробування є:

- а) бездоганна поведінка особи після вчинення злочин;
- б) втрата або істотне зменшення особою суспільної небезпечності;
- в) висновок суду про можливість виправлення засудженого без відбування покарання з урахуванням тяжкості злочину, особи винного та інших обставин справи;
- г) наявність у суду переконання, що винний не вчинить нового злочину.

6. Вкажіть правильну відповідь.

Тривалість іспитового строку при звільненні від відбування покарання з випробуванням становить:

- а) один рік;
- б) від одного до двох років;
- в) від одного до трьох років;
- г) на розсуд суду.

7. Вкажіть неправильні відповіді.

У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням суд може покласти на засудженого такі обов'язки:

- а) повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання, роботи або навчання;
- б) докласти зусиль до пошуку роботи або до навчання;
- в) періодично з'являтися для реєстрації в кримінально-виконавчій інспекції;
- г) попросити пробачення у потерпілого;
- д) не відвідувати місця, визначені судом;
- е) пройти курс лікування від алкоголізму;
- є) не змінювати місця проживання.

8. Вкажіть правильні відповіді.

Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років, допускається у разі призначення покарання:

- а) у виді виправних робіт;
- б) у виді обмеження волі;
- в) у виді позбавлення волі на строк до п'яти років;
- г) у виді позбавлення волі на строк не більше як десять років;
- д) у виді позбавлення волі, крім позбавлення волі на строк більше п'яти років за тяжкі та особливо тяжкі злочини.

9. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Суд направляє звільнену від відбування покарання з випробуванням жінку, якщо вона:

- а) відмовилася від дитини;
- б) _____;
- в) _____;
- г) _____;
- д) _____ або

е) систематично вчинює правопорушення, що потягли за собою адміністративні стягнення і свідчать про її небажаність стати на шлях виправлення.

10. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Умовами звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку є:

- а) вплив визначених у законі строків;
- б) _____;
- в) _____.

11. Вкажіть правильну відповідь.

Строк давності становить два роки при засудженні до покарання, менш суворого:

- а) ніж виправні роботи;
- б) ніж арешт;
- в) ніж обмеження волі;
- г) ніж позбавлення волі.

12. Вкажіть правильну відповідь.

У разі засудження особи до покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі за злочин невеликої тяжкості строк давності становить:

- а) два роки;
- б) три роки;
- в) чотири роки;
- г) п'ять років.

13. Вкажіть неправильні відповіді.

Строк давності становить п'ять років:

- а) при засудженні до позбавлення волі за злочин невеликої тяжкості;
- б) у разі засудження до позбавлення волі за злочин середньої тяжкості;
- в) у випадку засудження до позбавлення волі на строк не більше п'яти років за тяжкий злочин;
- г) при засудженні за тяжкий злочин до позбавлення волі строком не більше семи років.

14. Вкажіть правильні відповіді.

Строк давності виконання обвинувального вироку становить десять років у разі засудження до покарання у виді позбавлення волі на строк:

- а) понад п'ять років за тяжкий злочин;
- б) більше семи років за тяжкий злочин;
- в) не більше як десять років за особливо тяжкий злочин;
- г) не більше дванадцяти років за особливо тяжкий злочин.

15. Вкажіть правильну відповідь.

У разі засудження до покарання у виді позбавлення волі на строк більше десяти років за особливо тяжкий злочин особа буде звільнена від кримінальної відповідальності після закінчення:

- а) дванадцяти років;
- б) п'ятнадцяти років;
- в) двадцяти років;
- г) двадцяти п'яти років.

16. Вкажіть правильну відповідь.

Перебіг строків давності виконання обвинувального вироку починається:

- а) з дня вчинення злочину;
- б) з моменту проголошення судом вироку;
- в) з часу ухвалення обвинувального вироку;
- г) від дня набрання обвинувальним вирокom законної сили.

17. Вкажіть правильну відповідь.

У випадку, коли перебіг давності зупинявся:

- а) обчислення давності починається спочатку з моменту затримання суб'єкта;
- б) перебіг давності відновлюється з дня з'явлення засудженого для відбування покарання або від дня його затримання;
- в) обчислення давності починається з дня вчинення нового злочину;
- г) особа звільняється від відбування покарання після спливу п'ятнадцятирічного терміну.

18. Вкажіть правильну відповідь.

Перебіг давності переривається:

- а) у разі вчинення засудженим до закінчення встановлених у законі строків нового середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину;
- б) при вчиненні засудженим до спливу строків давності нового будь-якого злочину;
- в) у випадку ухилення засудженим від відбування покарання;
- г) у разі переховування особи, що вчинила злочин, від слідства або суду.

19. Вкажіть неправильні відповіді.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання застосовується до осіб, що відбувають:

- а) арешт;

- б) виправні роботи;
- в) громадські роботи;
- г) службові обмеження для військовослужбовців;
- д) обмеження волі;
- е) тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців;
- є) позбавлення волі на певний строк;
- ж) довічне позбавлення волі.

20. Вкажіть правильну відповідь.

Підставами умовно-дострокового звільнення є:

- а) неухилення особи від заходів виховного характеру і фактичне відбуття не менше половини строку призначеного судом покарання;
- б) відбуття суб'єктом не менше, як третини строку покарання й невчинення протягом цього періоду нового злочину;
- в) доведення засудженим свого виправлення сумлінною поведінкою і ставленням до праці й фактичне відбуття ним певної частини строку покарання;
- г) щире розкаяння та відбуття винним деякої частини покарання, призначеного вироком суду.

21. Вкажіть правильні відповіді.

Щоб особу можна було умовно-достроково звільнити від відбування покарання, вона має відбутися такі частини строків покарань:

- а) не менш як третину;
- б) не менше половини;
- в) не менш як дві третини;
- г) не менше трьох чвертей.

22. Вкажіть неправильні відповіді.

На особу, умовно-достроково звільнену від відбування покарання, покладається обов'язок:

- а) не пиячити, не вживати наркотики;
- б) не порушувати громадського порядку;
- в) не ухилятися від заходів виховного характеру;
- г) не вчиняти адміністративних правопорушень;
- д) не вчинити протягом невідбутої частини покарання нового злочину.

23. Вкажіть правильні відповіді.

Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким можлива за сукупності таких чинників:

- а) особа відбуває покарання у виді обмеження або позбавлення волі;
- б) засуджений відбуває арешт, обмеження чи позбавлення волі;
- в) суб'єкт відбув не менше третини строку покарання й не ухилився протягом цього часу від заходів виховного характеру;
- г) засуджений став на шлях виправлення та відбув певну частину строку призначеного покарання;
- д) особа довела своє виправлення і фактично відбула половину строку покарання.

24. Вкажіть правильні відповіді.

Замінити невідбуту частину покарання більш м'яким можна після фактичного відбуття засудженням:

- а) не менш як третину строку призначеного покарання;
- б) не менше половини строку призначеного покарання;
- в) не менш як дві третини строку призначеного покарання;
- г) не менше трьох чвертей строку призначеного покарання.

25. Вкажіть правильну відповідь.

Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, застосовується до:

- а) вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, засуджених до покарань, менш суворих, ніж обмеження волі;
- б) засуджених до обмеження або позбавлення волі жінок, які стали вагітними або народили дітей під час відбування покарання, крім засуджених до позбавлення волі на строк більше п'яти років за умисний тяжкий чи особливо тяжкий злочин;
- в) жінок, які завагітніли або народили дітей на час призначення покарання;
- г) жінок, які стали вагітними або народили дітей під час відбування покарання, незалежно від виду останнього.

26. Вкажіть правильні відповіді.

До умов звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, належить:

- а) наявність у винної сім'ї або родичів, що дали згоду на спільне з нею проживання;

- б) наявність клопотання родичів винної про передачу їм дитини на виховання;
- в) наявність у засудженої повноцінної сім'ї та бажання стати на шлях виправлення;
- г) наявність у винної можливості самостійно забезпечити належні умови для виховання дитини.

27. Вкажіть неправильні відповіді.

Після досягнення дитиною трирічного віку або в разі її смерті суд може звільнену від відбування покарання жінку, залежно від її поведінки:

- а) звільнити від покарання;
- б) замінити їй покарання більш м'яким;
- в) призначити суворіше покарання;
- г) направити для відбування покарання, призначеного за вироком;
- д) пом'якшити призначене покарання.

28. Вкажіть правильні відповіді.

Закон називає такі види звільнення від покарання за хворобою:

- а) через захворювання винного на інфекційну хворобу;
- б) у зв'язку із захворюванням особи на психічну хворобу;
- в) у разі тимчасового розладу психічної діяльності засудженого;
- г) через визнання військовослужбовців, засуджених до певних видів покарань, непридатними до військової служби за станом здоров'я;
- д) через захворювання винного на тяжку (не психічну) хворобу.

29. Вкажіть правильну відповідь.

Визнання військовослужбовця, засудженого до службових обмежень, арешту або тримання в дисциплінарному батальйоні, непридатним до військової служби за станом здоров'я, має такі наслідки:

- а) він звільняється від покарання;
- б) він звільняється зі служби;
- в) він направляється для лікування і після одужання продовжує відбувати покарання, якщо не закінчилися строки давності;
- г) жодних; ця особа направляється для відбування покарання.

30. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Амністія — це _____ або _____ звільнення від відбування покарання осіб, _____, або _____, але вирок стосовно цих осіб _____.

31. Вкажіть правильну відповідь.

Амністія оголошується:

- а) законом України;
- б) указом Президента України;
- в) постановою Верховної Ради України;
- г) постановою Кабінету Міністрів України.

32. Вкажіть правильну відповідь.

У виняткових випадках з метою припинення суспільно небезпечних групових проявів застосовується:

- а) повна амністія;
- б) часткова амністія;
- в) умовна амністія;
- г) помилування.

33. Вкажіть правильну відповідь.

Видання акта про помилування належить до компетенції:

- а) Верховної Ради України;
- б) Президента України;
- в) Комісії у питаннях помилування;
- г) Верховного Суду України.

34. Вкажіть правильну відповідь.

Помилування стосується:

- а) індивідуально визначеної особи;
- б) невизначеного кола осіб;
- в) винятково засуджених до довічного позбавлення волі.

35. Вкажіть правильну відповідь.

Актом про помилування може бути здійснена заміна засудженому призначеного судом покарання у виді довічного позбавлення волі на позбавлення волі строком не менше:

- а) двадцяти років;
- б) двадцяти п'яти років;
- в) тридцяти п'яти років;
- г) жодних обмежень не існує.

Контрольні запитання

1. Що означає звільнення від покарання та його відбування? Хто здійснює таке звільнення?
2. На які види поділяють передбачені законом випадки звільнення від покарання та його відбування?
3. Якими є умови та підстави звільнення від покарання у зв'язку із втратою особою суспільної небезпечності?
4. Що таке звільнення від відбування покарання з випробуванням та якими чинниками зумовлюється можливість застосування цього різновиду звільнення? У чому полягають сприятливі та несприятливі наслідки звільнення від відбування покарання з випробуванням? Яка специфіка звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років?
5. Що слід розуміти під давністю виконання обвинувального вироку?
6. У чому полягає суть умовно-дострокового звільнення від відбування покарання? Які умови, підстави та наслідки застосування цього інституту? За яких умов та підстав можлива заміна невідбутої частини покарання більш м'яким?
7. Якими є умови звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, котрі мають дітей віком до трьох років? У межах якого строку встановлюється це звільнення та які правові наслідки воно має?
8. На які різновиди поділяється звільнення від покарання за хворобою та чим вони характеризуються? Які наслідки має одужання осіб, звільнених від покарання або його відбування за хворобою?
9. Що таке амністія та якими є її види?
10. У чому суть помилювання і чим воно відрізняється від амністії?

Тема 18. Судимість

Ця тема ознайомить з особливим правовим станом особи, пов'язаним з її засудженням, що тягне несприятливі для винного наслідки, котрі виходять за межі покарання, — судимістю.

Основні питання

1. Поняття і правові наслідки судимості.
2. Погашення судимості.
3. Зняття судимості.

Вивчивши цей матеріал, Ви маєте ЗНАТИ:

- поняття судимості та її правові наслідки;
- суть погашення судимості;
- визначення зняття судимості як форми її припинення,

а також УМІТИ:

- розкривати правове значення судимості;
- правильно застосовувати положення про погашення судимості;
- орієнтуватися у питанні зняття судимості.

Перелік ключових понять

Судимість, погашення судимості, зняття судимості.

Рекомендована література до теми

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. — 212 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // Офіційний вісник України. — 2012. — № 37. — Ст. 1370.
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України в редакції від 12 лютого 2015 // Голос України. — 2015. — 26 лютого.
5. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2015. — № 2—3. — Ст. 12.
6. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — № 4. — Ст. 20.
7. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. // Голос України. — 2012. — 14 серпня.

8. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 39. — Ст. 383.
9. Про державну таємницю: Закон України в редакції від 21 вересня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 49. — Ст. 428.
10. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 13. — Ст. 65.
11. Про застосування амністії в Україні: Закон України в редакції від 2 червня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 51. — Ст. 580.
12. Про практику застосування судами України законодавства про погашення і зняття судимості: Постанова ПВСУ від 26 грудня 2003 р. № 16 // Вісник Верховного Суду України. — 2004. — № 2. — С. 9—11.
13. *Васильківська І.П.* Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.
14. *Голіна В.В.* Судимість. — Х.: Харків юрид., 2006. — 383 с.
15. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.
16. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, О.О. Дудоров та ін. — К.: Атіка, 2009. — 408 с.
17. *Матишевський П.С.* Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.
18. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. — К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. — Т. 1. — 964 с.
19. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К.: Юридична думка, 2012. — 1316 с.
20. *Письменський Є.О.* Інститут судимості в кримінальному праві України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2009 — 20 с.
21. Практика судів України з кримінальних справ (2008—2011) / За заг. ред. В.Я. Тація. — Х.: Одиссей, 2011. — 568 с.

Завдання до теми

1. Схарактеризуйте кримінально-правові наслідки судимості. Проілюструйте їх прикладами з КК.
2. Заповніть *схему 54*.
3. Розгадайте *кросворди 5, 6*.
4. Розв'яжіть задачі.

Задача 1

Іжаков, відбувши покарання у виді трьох років позбавлення волі за згвалтування (ч. 1 ст. 152 КК), через рік після звільнення вчинив крадіжку з проникненням у житло (ч. 3 ст. 185 КК).

Визначте, чи матиме правові наслідки в такому разі факт притягнення Іжакова до кримінальної відповідальності за згвалтування, враховуючи, що покарання за цей злочин він відбув повністю. Відповідь поясніть.

Задача 2

Антоненко має судимість за вчинення необережного злочину.

Чи може бути Антоненко зареєстрований кандидатом у народні депутати? Яке законодавче вирішення цього питання?

Задача 3

Гунька за вчинений злочин засуджено на п'ять років обмеження волі з позбавленням на два роки права займатися певною діяльністю. Відповідно до ст. 75 КК його звільнено від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком один рік. Після закінчення іспитового строку суд звільнив Гуньку від призначеного покарання у виді обмеження волі.

Чи можна вважати Гуньку таким, що не має судимості? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 4

Баришева була засуджена до семи років позбавлення волі за умисне вбивство свого чоловіка (ч. 1 ст. 115 КК).

Коли судимість Баришевої буде погашена?

Задача 5

Вироком суду від 20 листопада 2011 р. Полов був засуджений за ч. 1 ст. 265 КК до чотирьох років позбавлення волі. 23 лютого 2014 року його було достроково звільнено від відбування покарання.

Визначте момент, з якого почне обчислюватися строк погашення судимості, й назвіть календарну дату, коли судимість Полова буде вважатися погашеною.

Задача 6

8 березня 2007 року розпочався перебіг строку погашення судимості в особи, засудженої до позбавлення волі за тяжкий злочин. До закінчення строку погашення судимості ця особа вчинила новий злочин, який віднесений до категорії середньої

тяжкості. За вироком, котрий набрав законної сили 21 жовтня 2010 р. і тоді ж почав виконуватися, винний був засуджений до позбавлення волі строком на чотири роки.

Коли спливуть строки погашення судимості у цьому випадку?

Задача 7

Особа була засуджена за необережне вбивство двох осіб (ч. 2 ст. 119 КК) до позбавлення волі.

Чи можна зняти з такої особи судимість до закінчення строків погашення судимості? Якщо так, то через який мінімальний можливий термін можна ставити питання про дострокове зняття судимості? Користуючись текстом КПК, змалюйте процесуальний порядок зняття судимості. Чим зняття судимості відрізняється від її погашення?

5. Підготуйте доповідь за обраною темою:

- ✓ Судимість та її наслідки.
- ✓ Погашення і зняття судимості за законодавством України.
- ✓ Регламентація судимості в зарубіжному кримінальному законодавстві.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть правильну відповідь.

Судимість починається:

- а) з дня ухвалення обвинувального вироку;
- б) з моменту відбуття покарання;
- в) з часу вчинення злочину;
- г) з дня вступу обвинувального вироку у законну силу.

2. Вкажіть правильну відповідь.

Стан судимості втрачає своє правове значення:

- а) у разі припинення судимості;
- б) зі смертю засудженого або із захворюванням його на психічну хворобу;
- в) тоді, коли особа довела своє виправлення;
- г) після відбуття винним основного покарання.

3. Вкажіть правильну відповідь.

У випадку, коли особа, яка перебуває у стані судимості, знову вчинить злочин, вона може відчувати на собі наслідки судимості:

- а) загальноправові;

- б) цивільно-правові;
- в) кримінально-правові;
- г) процесуальні.

4. Вкажіть правильну відповідь.

Заборона особи, яка має судимість, обіймати посаду судді або прокурора, пов'язана з наслідками судимості:

- а) кримінально-правовими;
- б) цивільно-правовими;
- в) загальноправовими;
- г) процесуальними.

5. Вкажіть правильну відповідь.

Автоматичне припинення судимості через визначений законом термін за дотримання певних, встановлених КК, умов, — це:

- а) погашення судимості;
- б) зупинення судимості;
- в) звільнення від судимості;
- г) зняття судимості.

6. Вкажіть неправильні відповіді.

Судимість погашається одразу після успішного спливу іспитового строку або відбуття додаткового покарання, якщо його строк перевищує тривалість іспитового строку:

- а) при звільненні від відбування покарання з випробуванням;
- б) при звільненні від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років;
- в) при звільненні від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років;
- г) за умовно-дострокового звільнення.

7. Вкажіть правильні відповіді.

Такими, що не мають судимості, визнаються особи, які відбували покарання у виді:

- а) громадських робіт;
- б) виправних робіт;
- в) службового обмеження для військовослужбовців;
- г) тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців;
- д) арешту;
- е) позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю.

8. Вкажіть неправильні відповіді.

Строк погашення судимості складає один рік для осіб, які відбули основне покарання у виді:

- а) штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- б) громадських робіт;
- в) службового обмеження для військовослужбовців;
- г) виправних робіт;
- д) арешту;
- е) обмеження волі.
- є) позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю.

9. Вкажіть правильну відповідь.

Особи, засуджені до обмеження волі, а також за злочин невеликої тяжкості до позбавлення волі, визнаються такими, що не мають судимості, якщо з дня відбуття ними покарання минуло:

- а) два роки;
- б) три роки;
- в) чотири роки;
- г) п'ять років.

10. Вкажіть правильні відповіді.

Для осіб, які відбули позбавлення волі або основне покарання у виді штрафу за злочини середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі злочини, строк погашення судимості становить відповідно:

- а) три роки;
- б) чотири роки;
- в) п'ять років;
- г) шість років;
- д) сім років;
- е) вісім років;
- є) десять років.

11. Вкажіть правильну відповідь.

Строки погашення судимості обчислюються:

- а) з часу ухвалення обвинувального вироку;
- б) з дня набрання обвинувальним вирокom законної сили;
- в) з моменту відбуття основного покарання;
- г) з дня відбуття основного і додаткового покарання.

12. Вкажіть правильну відповідь.

Вчинення нового злочину до закінчення строку погашення судимості має такі наслідки:

- а) перебіг строку погашення судимості зупиняється;
- б) перебіг строку погашення судимості переривається і починає обчислюватися заново;
- в) строки давності подвоюються;
- г) на перебіг строку погашення судимості вчинення нового злочину не впливає.

13. Вкажіть неправильні відповіді.

Зняття судимості здійснюється:

- а) судом;
- б) Верховною Радою України;
- в) Президентом України;
- г) органами кримінально-виконавчої системи.

14. Вкажіть правильні відповіді.

Право на зняття судимості мають особи, котрі відбули покарання у виді:

- а) виправних робіт;
- б) арешту;
- в) обмеження волі;
- г) позбавлення волі.

15. Вкажіть неправильні відповіді.

Підставами зняття судимості є:

- а) неухилення винного від заходів виховного характеру;
- б) клопотання трудового колективу про зняття судимості;
- в) зразкова поведінка особи після відбуття покарання;
- г) сумлінне ставлення засудженого до праці, що доводить її виправлення;
- д) важка хвороба засудженого;
- е) вплив строків давності.

16. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Зняття судимості до закінчення строків погашення судимості не допускається у випадках засудження за злочини:

- а) _____;
- б) _____;
- в) корупційні.

17. Вкажіть правильну відповідь.

Зняття судимості допускається:

- а) після спливу не менше третини строку погашення судимості;
- б) після закінчення не менш як половини строку погашення судимості;
- в) після спливу не менше двох третин строку погашення судимості;
- г) після відбуття основного і додаткового покарання.

Контрольні запитання

1. Що таке судимість? У чому полягає доцільність застосування цього інституту? Який характер мають несприятливі наслідки судимості?
2. У чому суть погашення судимості? Якими є умови застосування цієї форми припинення судимості?
3. Від чого залежать диференційовані строки погашення судимості? Від якого моменту їх починають обчислювати?
4. Що означає зняття судимості та які особливості другої форми припинення судимості?

Тема 19. Інші заходи кримінально-правового характеру

Ознайомлення з цією темою допоможе студентам засвоїти поняття примусових заходів медичного характеру, примусового лікування та інших заходів кримінально-правового впливу, представлених розділами XIV і XIV¹ Загальної частини КК, КПК, КВК та низкою інших нормативно-правових актів.

Основні питання

1. Поняття та види примусових заходів медичного характеру.
2. Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру.
3. Примусове лікування.
4. Спеціальна конфіскація.
5. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.

Після вивчення цієї теми, Ви повинні ЗНАТИ:

- визначення примусових заходів медичного характеру, їх мету, види та осіб, яким вони можуть призначатися;
- порядок продовження, зміни і припинення застосування примусових заходів медичного характеру;
- поняття та порядок застосування примусового лікування;
- визначення і випадки застосування спеціальної конфіскації;
- коло юридичних осіб, яким можуть призначатися заходи кримінально-правового характеру; види цих заходів;
- загальні правила застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру,

а також УМІТИ:

- орієнтуватися у правовому забезпеченні інституту примусових заходів медичного характеру та примусового лікування;
- розрізняти примусові заходи медичного характеру і покарання;
- характеризувати примусове лікування, відмежовувати його від примусових заходів медичного характеру;
- відрізняти спеціальну конфіскацію від конфіскації майна як виду покарання;
- встановлювати підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру і підстави для звільнення цих осіб від застосування вказаних заходів;
- призначати юридичним особам заходи кримінально-правового характеру, у тому числі за сукупністю злочинів.

Перелік ключових понять

Примусові заходи медичного характеру, примусове лікування, спеціальна конфіскація, заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.

Рекомендована література до теми

1. Защита лиц с психическими заболеваниями и улучшение психиатрической помощи: Резолюция 46/119, принята Генеральной Ассамблеей ООН 18 февраля 1992 г. // Права человека и профессиональная ответственность врача в документах международных организаций. — К.: Изд-во «Сфера», 1999.
2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
3. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. — 212 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // Офіційний вісник України. — 2012. — № 37. — Ст. 1370.
5. Кримінально-виконавчий кодекс України // Україна. Кодекси. — К.: Велес, 2007. — 64 с.
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 4. — Ст. 19.
7. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22 лютого 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 19. — Ст. 143.
8. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 27. — Ст. 218.
9. Про протидію захворюванню на туберкульоз: Закон України в редакції від 22 березня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2012. — № 51. — Ст. 574.
10. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 6 квітня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 29. — Ст. 228.
11. Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ: Закон України в редакції від 23 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 30. — Ст. 274.
12. Перелік особливо небезпечних, небезпечних інфекційних та паразитарних хвороб людини і носійства збудників цих хвороб: Затверджений наказом МОЗ України від 19 липня 1995 р. // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. — 2000. — № 7. — С. 175—178.
13. Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування: Постанова ПВСУ від 3 червня 2005 р. № 7 // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах. — Х.: Одиссей, 2003. — С. 28—32.
14. Бурдін В. Поняття, підстави та правова природа примусового лікування // Вісник Львівського університету. Серія юридична. — 2009. — Вип. 49. — С. 207—217.

15. *Васильківська І.П.* Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.

16. *Жук І. В.* Примусові заходи медичного характеру: мета, підстави, види та порядок застосування // Іменем закону: Науковий вісник. — 2008. — № 5. — С. 184—190.

17. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.

18. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, О.О. Дудоров та ін. — К.: Атіка, 2009. — 408 с.

19. *Матишевський П.С.* Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.

20. *Музика А.А.* Примусові заходи медичного і виховного характеру. — К.: НАВСУ, 1997. — 125 с.

21. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. — К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. — Т. 1. — 964 с.

22. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К.: Юридична думка, 2012. — 1316 с.

23. *Никифоров А.С.* Юридическое лицо как субъект преступлений и уголовной ответственности. — М.: «Центр ЮрИнфоР», 2002. — 204 с.

24. *Пасека О.Ф.* Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльно-правове дослідження: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — Львів, 2010. — 20 с.

25. Практика судів України з кримінальних справ (2008—2011) / За заг. ред. В.Я. Тація. — Х.: Одиссей, 2011. — 568 с.

26. *Юношев О.В.* Примусове лікування як кримінально-правовий інститут: за і проти // Держава і право: Зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 18. — К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. — С. 292—295.

27. *Яценко А.М.* Спеціальна конфіскація: деякі аспекти застосування // Часопис Київського університету права. — 2013. — № 4. — С. 291—294.

Завдання до теми

1. Заповніть *схеми 55, 56.*

2. Спираючись на норми КПК, розкрийте порядок застосування примусових заходів медичного характеру. Встановіть, у яких випадках суд може продовжити, змінити чи припинити застосування цих заходів.

3. Знайдіть у КВК норми, які розкривають порядок застосування і виконання примусового лікування.

4. Складіть таблиці-порівняння:

- примусових заходів медичного характеру і покарання;
- примусових заходів медичного характеру та примусового лікування;
- спеціальної конфіскації і конфіскації майна як виду покарання;
- покарання і заходів кримінально-правового характеру, застосовуваних до юридичних осіб.

5. На підставі аналізу положень КК та КПК розкрийте правову природу спеціальної конфіскації і заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.

6. Розв'яжіть задачі.

Задача 1

Під час полювання Кланов з необережності вбив одного з мисливців. Доки тривало досудове розслідування через докори сумління і сильне душевне хвилювання Кланов захворів на психічну хворобу, яка позбавила його можливості усвідомлювати свої дії, що було засвідчено комісійним висновком лікарів-психіатрів.

Яке рішення щодо Кланова має прийняти суд? Чи підлягає він покаранню у разі одужання?

Задача 2

Щодо Стукова, який упродовж місяця двічі «повідомляв» про замінування столичних станцій метро «Хрещатик» і «Університет», було відкрито кримінальне провадження за ч. 2 ст. 259 КК (завідомо неправдиве повідомлення про підготовку вибуху, вчинене повторно). На стадії досудового слідства судово-психіатричної експертиза встановила, що Стуков страждає на параноїдну шизофренію, а тому щодо вчинених ним суспільно небезпечних діянь є неосудним. Погодившись із цим висновком, суд застосував до Стукова примусові заходи медичного характеру у виді госпіталізації до психіатричного закладу з посиленням нагляду. Через два роки чотири місяці в результаті проведеного лікування стан хворого значно поліпшився.

Визначте, хто приймає рішення про припинення або зміну застосування примусового заходу медичного характеру. Чи підлягає Стуков кримінальній відповідальності у разі одужання?

Задача 3

Швеця засуджено за зараження венеричною хворобою (ч. 1 ст. 133 КК) до виправних робіт. Крім того, на підставі ч. 1 ст. 96 КК до нього було застосоване примусове лікування.

Вкажіть, у яких місцях буде здійснюватися відповідне лікування.

Задача 4

Директор приватного агропромислового підприємства шахрайським способом заволодів п'ятьма об'єктами нерухомості соціальної сфери села. Пізніше він легалізував кошти¹, отримані від продажу цих об'єктів, використовуючи банківські рахунки агропромислового підприємства. У результаті підприємство отримало неправомірну вигоду у розмірі 2,5 млн грн.

Чи є у даному випадку підстави для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру? Чи нестиме у такому разі кримінальну відповідальність директор підприємства? Відповідь обґрунтуйте з посиланням на відповідні норми КК та КПК.

7. Підготуйте доповідь за обраною темою:

✓ Правове регулювання примусових заходів медичного характеру та примусового лікування як комплексного міжгалузевого інституту.

✓ Забезпечення прав людини при застосуванні примусових заходів медичного характеру.

✓ Примусові заходи медичного характеру у кримінальному законодавстві України та інших держав: порівняльний аспект.

✓ Перспективи вдосконалення законодавства щодо примусових заходів медичного характеру та примусового лікування.

✓ Проблеми запровадження інших примусових заходів кримінально-правового впливу в Україні.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть неправильні відповіді.

Складовими мети примусових заходів медичного характеру є:

- а) кара за вчинення суспільно небезпечного діяння;
- б) запобігання вчиненню особою суспільно небезпечних діянь;
- в) запобігання вчиненню злочинів іншими особами;
- г) виправлення особи;

¹ Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом — злочин, передбачений ст. 209 КК.

- д) обов'язкове лікування особи у зв'язку з психічною хворобою;
- е) обов'язкове лікування особи у зв'язку з інфекційною хворобою.

2. Вкажіть правильну відповідь.

Примусові заходи медичного характеру призначаються:

- а) судом;
- б) комісією лікарів-психіатрів;
- в) установою виконання покарання;
- г) усіма зазначеними.

3. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Примусові заходи медичного характеру застосовують до осіб:

- а) які вчинили суспільно небезпечні діяння у стані неосудності;
- б) _____;
- в) _____.

4. Вкажіть правильні відповіді.

Серед різновидів примусових заходів медичного характеру немає:

- а) надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку;
- б) невідкладної примусової амбулаторної психіатричної допомоги;
- в) психіатричного огляду;
- г) госпіталізації до психіатричного закладу із звичайним наглядом;
- д) госпіталізації до психіатричного закладу з особливим наглядом;
- е) госпіталізації до психіатричного закладу з посиленням нагляду;
- є) поміщення особи до психоневрологічного закладу.

5. Вкажіть неправильні відповіді.

Суд обирає конкретний вид примусового заходу медичного характеру, керуючись наступними критеріями:

- а) характер захворювання;
- б) систематичність вчинення суспільно небезпечних діянь у минулому;
- в) ступінь небезпечності психічно хворого для себе або інших осіб;

- г) здатність особи усвідомлювати виховно-профілактичний вплив на неї;
- д) тяжкість захворювання;
- е) тяжкість вчиненого діяння.

6. Вкажіть правильну відповідь.

До особи, яка страждає на психічні розлади і вчинила суспільно небезпечне діяння, може бути застосовано:

- а) госпіталізацію до психіатричного закладу із звичайним наглядом;
- б) госпіталізацію до психіатричного закладу з посиленням нагляду;
- в) надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку;
- г) поміщення до психоневрологічного закладу.

7. Вкажіть неправильні відповіді.

Госпіталізація до психіатричного закладу з посиленням наглядом зумовлюється:

- а) вчиненням психічно хворим суспільно небезпечного діяння, пов'язаного з посяганням на життя інших осіб;
- б) особливою небезпекою психічно хворої особи для суспільства;
- в) потребою тримання в такому типі закладу психічно хворого, який вчинив суспільно небезпечне діяння, не пов'язане з посяганням на життя інших осіб;
- г) необхідністю лікування в умовах відповідного нагляду особи, яка за своїм психічним станом не становить загрози для суспільства.

8. Вкажіть правильну відповідь.

Примусові заходи медичного характеру призначаються:

- а) строком не більше шести місяців;
- б) на строк від шести місяців до одного року;
- в) строком від шести місяців до двох років;
- г) без вказівки на тривалість застосування.

9. Вкажіть правильну відповідь.

Застосування примусових заходів медичного характеру кожного разу може бути продовжено на строк, який не перевищує:

- а) одного місяця;
- б) трьох місяців;

- в) шести місяців;
- г) одного року.

10. Вкажіть правильну відповідь.

Примусове лікування може бути застосоване:

- а) до осіб, які вчинили злочини та мають хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб;
- б) психічно хворих, котрі вчинили суспільно небезпечні діяння;
- в) осіб, які вчинили злочини у стані сп'яніння;
- г) до всіх перелічених.

11. Вкажіть неправильні відповіді.

Примусове лікування застосовується:

- а) судом;
- б) органом чи установою виконання покарання;
- в) спеціальним лікувальним закладом;
- г) комісією лікарів-психіатрів.

12. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Спеціальна конфіскація полягає у _____ за рішенням суду у власність держави _____ у випадках, визначених КК, за умови вчинення злочину, передбаченого ст. 354 та статтями 364, 364¹, 365², 368-369² розділу XVII Особливої частини КК, або _____.

13. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Спеціальна конфіскація застосовується у випадках, коли гроші, цінності та інше майно:

- а) _____;
- б) _____;
- в) _____;
- г) були підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як знаряддя чи засоби вчинення злочину.

14. Вкажіть правильні відповіді.

Спеціальна конфіскація не застосовується:

- а) у разі, коли особа не підлягає кримінальній відповідальності у зв'язку з недосягненням віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність;
- б) якщо майно згідно із законом підлягає поверненню власнику (законному володільцю);

- в) у випадку, коли майно призначене для відшкодування шкоди, завданої злочином;
- г) якщо особа не підлягає кримінальній відповідальності через неосудність.

15. Вкажіть правильну відповідь.

У випадку вчинення службовою особою юридичної особи від імені юридичної особи терористичного акту заходи кримінально-правового характеру можуть бути застосовані судом до:

- а) підприємств, установ чи організацій;
- б) державних органів;
- в) органів влади Автономної Республіки Крим;
- г) органів місцевого самоврядування;
- д) міжнародних організацій;
- е) усіх зазначених.

16. Вкажіть правильні відповіді.

Закон встановлює наступні строки давності застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру:

- а) два роки;
- б) три роки;
- в) п'ять років;
- г) сім років;
- д) десять років;
- е) п'ятнадцять років.

17. Вкажіть неправильні відповіді.

Строки давності диференційовані залежно від:

- а) того, суб'єктом приватного чи публічного права є юридична особа;
- б) виду заходу кримінально-правового характеру;
- в) того, належить чи ні злочин до корупційних;
- г) ступеню тяжкості злочину.

18. Вкажіть правильну відповідь.

Перебіг строків давності застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру розпочинається:

- а) з дня набрання вироком законної сили;
- б) з початку кримінального провадження;
- в) з дня вчинення уповноваженою особою юридичної особи визначеного КК злочину;
- г) з часу настання суспільно небезпечних наслідків.

19. Вкажіть правильну відповідь.

Кінцевим моментом спливу строків давності призначення юридичній особі заходів кримінально-правового характеру є:

- а) ухвалення обвинувального вироку;
- б) проголошення обвинувального вироку;
- в) день набрання вироком законної сили;
- г) початок судового розгляду справи.

20. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Перебіг давності застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру зупиняється, якщо її уповноважена особа, яка вчинила будь-який злочин, зазначений у ст. 96³ КК, _____ та _____; у таких випадках перебіг давності _____.

21. Вкажіть неправильні відповіді.

Перебіг давності призначення юридичній особі заходів кримінально-правового характеру переривається, якщо:

- а) уповноважена особа юридичної особи переховується від органів досудового слідства і суду;
- б) місцезнаходження службової особи юридичної особи, яка вчинила злочин, невідоме;
- в) до закінчення строків давності уповноважена особа юридичної особи повторно вчинила будь-який злочин, зазначений у ст. 96³ КК;
- г) службова особа юридичної особи до спливу строків давності повторно вчинила будь-який передбачений КК злочин.

22. Вкажіть правильні відповіді.

До юридичних осіб можуть бути застосовані такі заходи кримінально-правового характеру:

- а) попередження;
- б) штраф;
- в) конфіскація майна;
- г) заборона певної діяльності;
- д) заборона на визначений строк рекламувати діяльність, товари і послуги;
- е) ліквідація;
- є) припинення.

23. Вкажіть неправильні відповіді.

Основними заходами кримінально-правового характеру, що можуть призначатися юридичним особам, є:

- а) штраф;
- б) заборона певної діяльності;
- в) конфіскація майна;
- г) припинення;
- д) ліквідація.

24. Вкажіть правильну відповідь.

При застосуванні штрафу до юридичної особи суд виходить з:

- а) трикратного розміру незаконно одержаної неправомірної вигоди;
- б) двократного розміру незаконно одержаної неправомірної вигоди;
- в) п'ятикратного розміру незаконно одержаної неправомірної вигоди;
- г) семикратного розміру незаконно одержаної неправомірної вигоди.

25. Вкажіть неправильні відповіді.

Конфіскація майна як захід кримінально-правового характеру:

- а) застосовується судом до юридичної особи разом зі штрафом;
- б) призначається юридичній особі як самостійний захід кримінально-правового впливу;
- в) застосовується судом у разі ліквідації юридичної особи;
- г) не застосовується до юридичної особи.

26. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

При застосуванні до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру судом враховуються:

- а) _____;
- б) _____;
- в) _____;
- г) характер та розмір неправомірної вигоди, яка отримана або могла бути отримана юридичною особою;
- д) _____.

27. Вкажіть правильну відповідь.

За сукупністю злочинів в межах одного провадження суд, застосувавши до юридичної особи заходи кримінально-правового

характеру за кожен злочин окремо, визначає остаточний основний захід за принципом:

- а) повного складання призначених заходів;
- б) часткового складання призначених заходів;
- в) поглинення менш суворого заходу більш суворим;
- г) самостійності виконання призначених заходів.

Контрольні запитання

1. Що таке примусові заходи медичного характеру та до кого вони можуть бути застосовані? У чому полягає суть надання амбулаторної психіатричної допомоги у примусовому порядку, госпіталізації до психіатричного закладу зі звичайним, посиленням і суворим наглядом?
2. Якими є підстави і порядок продовження, зміни та припинення застосування примусових заходів медичного характеру?
3. Що означає примусове лікування і в яких місцях воно здійснюється?
4. У чому полягає суть спеціальної конфіскації та чим вона відрізняється від конфіскації майна як виду покарання?
5. За яких підстав та які заходи кримінально-правового характеру можуть застосовуватися до юридичних осіб? У яких випадках юридична особа звільняється від застосування до неї примусових заходів кримінально-правового впливу?
6. Якими є особливості призначення заходів кримінально-правового характеру юридичним особам?

Тема 20. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх

Ця тема допоможе краще розібратися в новелах КК 2001 р., які стосуються законодавчого закріплення специфіки кримінальної відповідальності і покарання неповнолітніх.

Основні питання

1. Особливості звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності.
2. Види покарань, які застосовуються до неповнолітніх, та особливості їх призначення.
3. Специфіка звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування.
4. Погашення і зняття судимості щодо неповнолітніх.

Вивчивши цей матеріал, Ви маєте ЗНАТИ:

- специфіку звільнення осіб у віці до вісімнадцяти років від кримінальної відповідальності;
- покарання, які можуть застосовуватися до осіб цієї групи;
- специфіку призначення покарання неповнолітнім;
- особливості звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування;
- норми, які стосуються погашення і зняття судимості щодо неповнолітніх,

а також УМІТИ:

- застосовувати норми про звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру, відрізнити примусові заходи виховного характеру від покарання;
- визначати особливості звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочин до досягнення повноліття, у зв'язку із закінченням строків давності;
- називати й характеризувати покарання, які можуть призначатися неповнолітнім;
- добре розбиратися у питанні звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру;
- застосовувати норми щодо звільнення від відбування покарання з випробуванням, звільнення від відбування покарання за давністю виконання обвинувального вироку та умовно-дострокового звільнення від відбування покарання відносно неповнолітніх;
- виокремлювати специфіку інституту судимості у застосуванні щодо розглядуваної категорії осіб.

Перелік ключових понять

Неповнолітні; примусові заходи виховного характеру.

Рекомендована література до теми

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. — 212 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // Офіційний вісник України. — 2012. — № 37. — Ст. 1370.
4. Кримінально-виконавчий кодекс України // Україна. Кодекси. — К.: Велес, 2007. — 64 с.
5. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 6. — Ст. 35.
6. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх: Постанова ПВСУ від 16 квітня 2004 р. № 5 // Вісник Верховного Суду України. — 2004. — № 5. — С. 4—8.
7. Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру: Постанова ПВСУ від 15 травня 2006 р. № 2 // Вісник Верховного Суду України. — 2006. — № 7. — С. 11—16.
8. *Бурдін В.М.* Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх. — К.: Атіка, 2004. — 240 с.
9. *Васильківська І.П.* Законодавство України про кримінальну відповідальність неповнолітніх // Вісник Академії праці і соціальних відносин ФПУ. — 2002. — № 2. — Ч. 1. — С. 61—64.
10. *Васильківська І.П.* Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. — 295 с.
11. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: Право, 2010. — 454 с.
12. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, О.О. Дудоров та ін. — К.: Атіка, 2009. — 408 с.
13. *Матишевський П.С.* Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ і факультетів. — К.: А.С.К., 2001. — 352 с.
14. *Музика А.А.* Примусові заходи медичного і виховного характеру. — К.: НАВСУ, 1997. — 125 с.
15. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. — К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. — Т. 1. — 964 с.
16. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К.: Юридична думка, 2010. — 1288 с.
17. Практика судів України з кримінальних справ (2008—2011) / За заг. ред. В.Я. Тація. — Х.: Одиссей, 2011. — 568 с.

18. Яцун О. Особливості врахування особи неповнолітнього при призначенні покарання // Підприємництво, господарство і право. — 2008. — № 11. — С. 20—25.

Завдання до теми

1. На підставі КПК з'ясуйте особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх.

2. Знайдіть у КВК норми, що стосуються особливостей відбування неповнолітніми різних видів покарань.

3. Знайдіть спільні та відмінні риси у застосуванні до неповнолітніх і дорослих осіб:

— звільнення у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності;

— штрафу, громадських і виправних робіт, арешту, позбавлення волі на певний строк;

— звільнення від відбування покарання з випробуванням;

— звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності;

— умовно-дострокового звільнення від відбування покарання;

— погашення та зняття судимості.

4. Заповніть схеми 57—61.

5. Розв'яжіть задачі.

Задача 1

13-річний Карпов вчинив крадіжку.

Які заходи кримінально-правового впливу можуть бути застосовані до Карпова?

Задача 2

Смирнова було засуджено за ч. 2 ст. 187 КК на сім років позбавлення волі з конфіскацією всього майна, яке є його власністю.

У касаційній скарзі прокурор просив змінити вирок, виключивши з нього застосування додаткової міри покарання у виді конфіскації майна, оскільки Смирнов вчинив злочин у неповнолітньому віці.

Чи підлягає скарга задоволенню?

Задача 3

Суд застосував до 16-річного Гришка, визнаного винним у вчиненні злочину, покарання у виді штрафу.

Оцініть законність призначення штрафу з огляду на те, що Гришко самостійного доходу не мав, але був власником транспортного засобу.

Задача 4

Учасниця громадського руху «Фемен» 17-річна Павлова під час урочистої промови міського голови з приводу святкування Дня міста публічно оголилася, вистрибнула на сцену і почала виголосити заклики проти забудови міського парку; її дії були кваліфіковані як хуліганство (ч. 1 ст. 296 КК).

Яке покарання Павловій може призначити суд, ураховуючи, що вона не має власного доходу? Відповідь обґрунтуйте, посилаючись на норми КК.

Задача 5

16-річний Возов був визнаний винним у вчиненні катування (ч. 1 ст. 127 КК).

Чи може суд призначити йому покарання у виді п'яти років позбавлення волі? Відповідь поясніть.

Задача 6

Неповнолітній у складі організованої групи вчинив вимагання (ч. 4 ст. 189 КК). Суд призначив йому покарання у виді позбавлення волі на десять років і шість місяців.

Чи правильне рішення суду?

Задача 7

17-річний Сірий і 20-річний Косов поверталися додому після футбольного матчу. Обурені програшем своєї команди, вони голосно лаялися, чіплялися до перехожих, перевертали й трошили смітники, псували інше комунальне майно. Продовжуючи свої хуліганські дії, Сірий і Косов жорстоко побили випадкового перехожого, який, як їм здалося, «не так» подивився на них, заподіявши смерть потерпілому.

Ознайомтеся з санкціями ч. 2 ст. 296 і ч. 2 ст. 115 КК. Встановіть, у яких межах може бути призначене остаточне покарання за сукупністю злочинів Сірому і Косову.

Задача 8

15-річний Бондар був засуджений до одного року позбавлення волі за крадіжку, вчинену за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 185 КК).

Встановіть, коли судимість Бондаря буде вважатися погашеною.

6. Підготуйте доповідь за обраною темою:

✓ Неповнолітні як особливі суб'єкти кримінально-правового впливу.

✓ Посилена кримінально-правова охорона неповнолітніх як вияв гуманізму вітчизняного кримінального закону.

✓ Законодавство України та інших держав про кримінальну відповідальність неповнолітніх: порівняльний аспект.

Тести для самоперевірки

1. Вкажіть правильну відповідь.

Неповнолітнього можна звільнити від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру, якщо він:

- а) вчинив уперше злочин невеликої або середньої тяжкості та щиро покався;
- б) вчинив злочин уперше і примирився з потерпілим;
- в) вчинив злочин невеликої тяжкості, який на час кримінального провадження втратив суспільну небезпечність;
- г) уперше вчинив злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості і його виправлення можливе без застосування покарання.

2. Вкажіть правильні відповіді.

Серед примусових заходів виховного характеру немає:

- а) штрафу;
- б) застереження;
- в) зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого;
- г) обмеження дозвілля;
- д) обмеження волі;
- е) госпіталізації до психіатричного закладу;
- є) направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків.

3. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього означає:

- а) обмеження перебування поза домівкою в певний час доби;
- б) _____;

- в) _____;
г) _____ тощо.

4. Вкажіть правильну відповідь.

Обов'язок відшкодувати заподіяні майнові збитки покладається на неповнолітнього, який досяг:

- а) п'ятнадцяти років;
- б) шістнадцяти років;
- в) сімнадцяти років;
- г) не має значення.

5. Вкажіть правильні відповіді.

Щодо неповнолітніх встановлено наступні строки давності притягнення до кримінальної відповідальності:

- а) один рік;
- б) два роки;
- в) три роки;
- г) п'ять років;
- д) сім років;
- е) десять років;
- є) дванадцять років.

6. Вкажіть неправильні відповіді.

Неповнолітнім призначаються такі види основних покарань:

- а) штраф;
- б) обмеження волі;
- в) виправні роботи;
- г) громадські роботи;
- д) позбавлення волі на певний строк;
- е) довічне позбавлення волі;
- є) арешт;
- ж) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

7. Вкажіть правильні відповіді.

Серед додаткових покарань, які можуть застосовуватися до неповнолітніх, немає:

- а) конфіскації майна;
- б) штрафу;
- в) обмеження волі;
- г) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

8. Вкажіть правильну відповідь.

Розмір штрафу щодо неповнолітніх встановлюється в межах:

- а) до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- б) до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- в) до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- г) до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

9. Вкажіть правильну відповідь.

Громадські та виправні роботи можуть бути призначені неповнолітньому:

- а) який досяг п'ятнадцятирічного віку;
- б) віком від 16 до 18 років;
- в) якому виповнилося сімнадцять років;
- г) будь-якому неповнолітньому, що вчинив злочин.

10. Вкажіть правильну відповідь.

Громадські роботи призначаються неповнолітньому на строк:

- а) від тридцяти до ста годин;
- б) від тридцяти до ста двадцяти годин;
- в) від шістдесяти до двохсот годин;
- г) від шістдесяти до двохсот сорока годин.

11. Вкажіть правильну відповідь.

Тривалість виконання громадських робіт неповнолітніми не може перевищувати:

- а) двох годин на день;
- б) трьох годин на день;
- в) чотирьох годин на день;
- г) шести годин на тиждень.

12. Вкажіть правильну відповідь.

Виправні роботи призначаються неповнолітнім у межах строку:

- а) від шести місяців до двох років;
- б) від шести місяців до одного року;
- в) від двох місяців до одного року;
- г) від двох до шести місяців.

13. Вкажіть правильну відповідь.

Із заробітку неповнолітнього, засудженого до виправних робіт, здійснюється відрахування в дохід держави в межах:

- а) від десяти до двадцяти відсотків;
- б) від десяти до п'ятнадцяти відсотків;

- в) від п'яти до десяти відсотків;
- г) від трьох до п'яти відсотків.

14. Вкажіть правильну відповідь.

Арешт призначається неповнолітньому у віці:

- а) від 14 до 15 років;
- б) від 14 до 16 років;
- в) від 15 до 16 років;
- г) від 16 до 18 років;
- д) від 17 до 18 років.

15. Вкажіть правильну відповідь.

Неповнолітні відбувають покарання у виді арешту впродовж строку:

- а) від п'ятнадцяти до тридцяти діб;
- б) від п'ятнадцяти до сорока п'яти діб;
- в) від одного до трьох місяців;
- г) від одного до шести місяців.

16. Вкажіть правильну відповідь.

За загальним правилом, позбавлення волі на певний строк застосовується до неповнолітніх у межах терміну:

- а) від шести місяців до десяти років;
- б) від одного до десяти років;
- в) від одного до дванадцяти років;
- г) від одного до п'ятнадцяти років.

17. Вкажіть правильну відповідь.

За особливо тяжкі злочини, поєднані з умисним позбавленням життя людини, неповнолітні можуть засуджуватися:

- а) до десяти років позбавлення волі;
- б) до дванадцяти років позбавлення волі;
- в) до дванадцяти років і шести місяців позбавлення волі;
- г) до п'ятнадцяти років позбавлення волі.

18. Вкажіть правильну відповідь.

За вчинений неповнолітнім повторно злочин невеликої тяжкості строк позбавлення волі не може перевищувати:

- а) одного року;
- б) одного року шести місяців;
- в) двох років;
- г) трьох років.

19. Вкажіть правильні відповіді.

Покарання у виді позбавлення волі у разі вчинення неповнолітнім злочину середньої тяжкості, тяжкого та особливо тяжкого злочину призначається на строк відповідно:

- а) не більш як два роки;
- б) не більше чотирьох років;
- в) не більш як шість років;
- г) не більше семи років;
- д) не більш як десять років;
- е) не більше дванадцяти років.

20. Вкажіть правильну відповідь.

Позбавлення волі на певний строк не може бути призначене неповнолітньому:

- а) який вперше учинив злочин невеликої або середньої тяжкості;
- б) котрий вчинив злочин невеликої тяжкості вперше;
- в) який щиро розкався та активно сприяв розкриттю злочину;
- г) котрий після вчинення злочину бездоганно поведився.

21. Вкажіть неправильні відповіді.

Засуджені до позбавлення волі неповнолітні відбувають це покарання:

- а) у кримінально-виконавчих установах;
- б) у виправних центрах;
- в) у спеціальних навчально-виховних установах для дітей;
- г) у спеціальних виховних установах.

22. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Призначаючи покарання неповнолітньому, суд, крім обставин, передбачених статтями 65-67 КК, повинен враховувати:

- а) _____;
- б) _____;
- в) _____ та інші особливості особи неповнолітнього.

23. Вкажіть правильну відповідь.

При призначенні покарання неповнолітньому за сукупністю злочинів або вироків остаточне покарання у виді позбавлення волі не може перевищувати:

- а) десяти років;
- б) п'ятнадцяти років;

- в) двадцяти років;
- г) максимальної межі закон не встановлює.

24. Вкажіть неправильні відповіді.

Неповнолітній може бути звільнений від відбування покарання з випробуванням у разі засудження його до покарання у виді:

- а) виправних робіт;
- б) громадських робіт;
- в) позбавлення волі на певний строк;
- г) арешту.

25. Вкажіть правильну відповідь.

Іспитовий строк при звільненні від відбування покарання з випробуванням неповнолітнього становить:

- а) шість місяців;
- б) один рік;
- в) від одного до двох років;
- г) від одного до трьох років.

26. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру можливе за сукупності таких чинників:

- а) неповнолітній вчинив _____;
- б) унаслідок _____ винний на момент постановлення вироку не потребує призначення покарання.

27. Вкажіть правильні відповіді.

Серед установлених для неповнолітніх строків давності виконання обвинувального вироку немає такого:

- а) два роки;
- б) три роки;
- в) п'ять років;
- г) шість років;
- д) сім років;
- е) десять років;
- є) одинадцять років.

28. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване до осіб, які вчинили злочин у віці до вісімнадцяти років і відбувають покарання у виді _____, коли засуджений довів своє виправлення _____ і _____.

29. Вкажіть правильні відповіді.

Особу, яка вчинила злочин до повноліття, може бути умовно-достроково звільнено від відбування покарання після фактичного відбуття нею таких частин призначеного строку покарання:

- а) не менш як третини;
- б) не менше трьох чвертей;
- в) не менш як дві третини;
- г) не менше половини.

30. Вкажіть правильну відповідь.

Одразу після виконання покарання такими, що не мають судимості, визнаються неповнолітні:

- а) засуджені до позбавлення волі за злочин невеликої тяжкості;
- б) лише ті з них, хто виконав покарання у виді штрафу;
- в) засуджені до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі;
- г) тільки засуджені до штрафу та громадських робіт.

31. Вкажіть неправильні відповіді.

Для осіб, котрі вчинили злочин до досягнення ними вісімнадцятирічного віку, встановлено такі строки погашення судимості:

- а) шість місяців;
- б) один рік;
- в) два роки;
- г) три роки;
- д) п'ять років;
- е) шість років;
- є) вісім років.

32. Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає.

Дострокове зняття судимості щодо особи, яка вчинила злочин у неповнолітньому віці, допускається, коли:

- а) винний відбув покарання у виді _____ за _____ або _____ злочин;
- б) минуло не менш як _____ строку погашення судимості;
- в) особа _____ і _____ довела своє виправлення.

Контрольні запитання

1. Чому стосовно неповнолітніх злочинців передбачено пільгові умови їх кримінальної відповідальності і покарання?
2. Якими є умови й підстави звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру? У чому полягають окремі різновиди цих заходів?
3. Якою є специфіка звільнення від кримінальної відповідальності осіб, котрі вчинили злочин у віці до вісімнадцяти років, у зв'язку із закінченням строків давності?
4. Які покарання можуть бути призначені неповнолітнім? Чим зумовлюються особливості призначення покарання цій категорії осіб?
5. У чому полягає специфіка звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування?
6. Із чим пов'язані особливості погашення і зняття судимості у застосуванні до осіб, котрі вчинили злочин до повноліття?

СХЕМИ

Схема 1

Функції кримінального права

Схема 2

Принципи кримінального права

Схема 3

Структура кримінального права

Схема 4

Структура правової норми Особливої частини КК

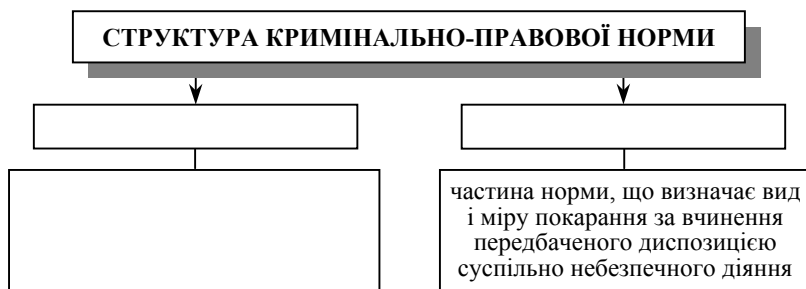

Схема 5

Види диспозицій норм Особливої частини КК

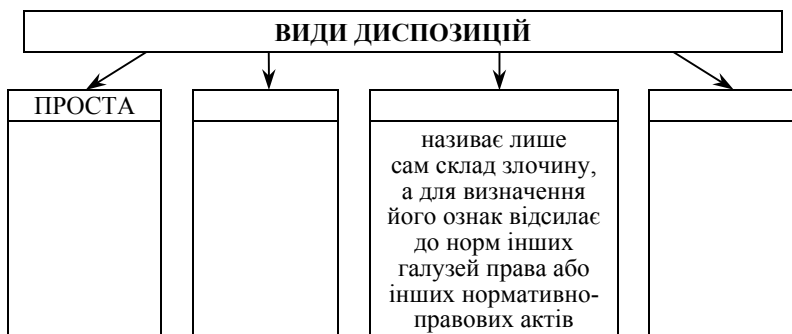

Схема 6

Види санкцій норм Особливої частини КК

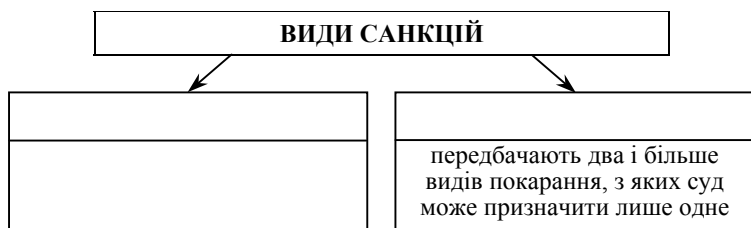

Схема 7

Види тлумачення закону про кримінальну відповідальність

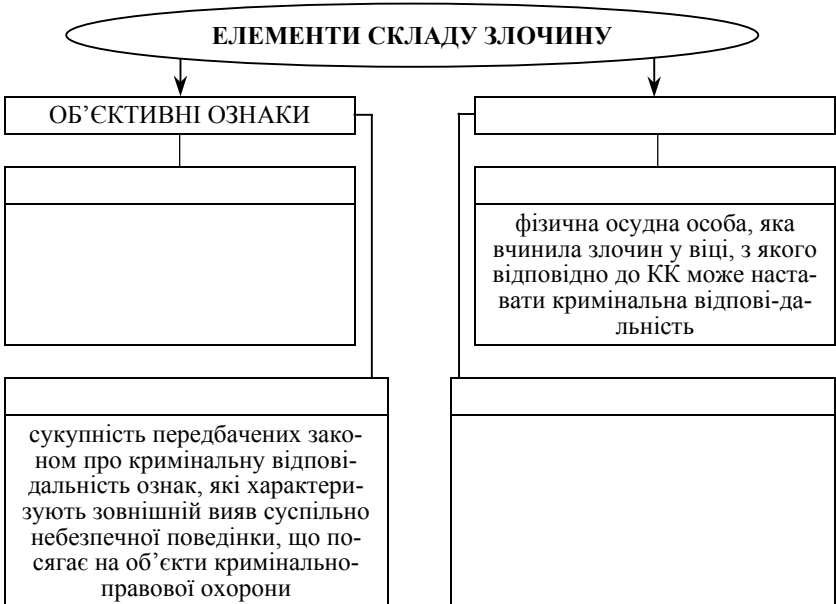
Схема 8

Законодавча класифікація злочинів

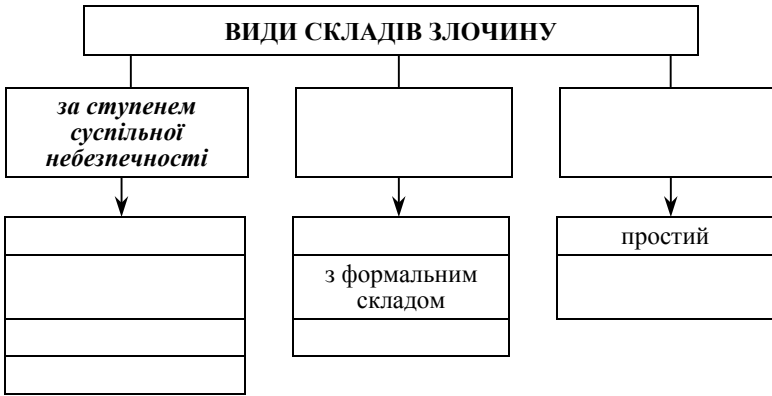

Схема 9

Структура складу злочину

Види складів злочину

Види складів злочинів за особливостями конструкції

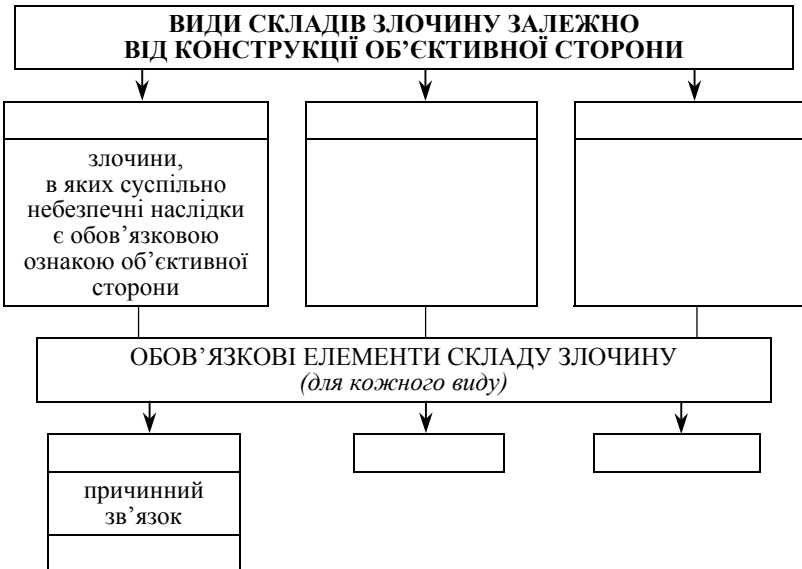

Схема 12

Значення складу злочину

Схема 13

Види об'єктів злочину

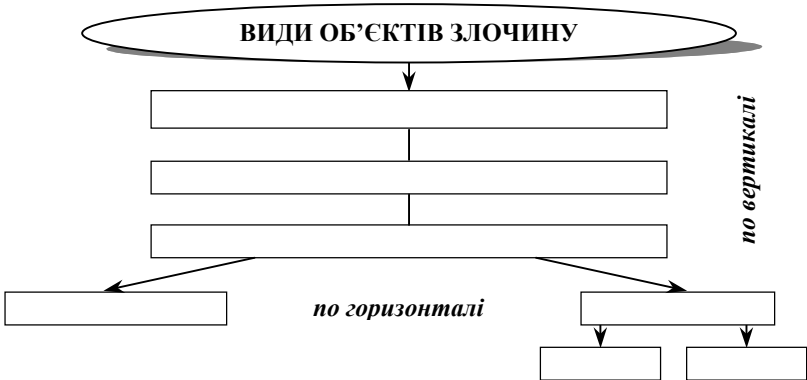

Схема 14

Значення об'єктивної сторони злочину

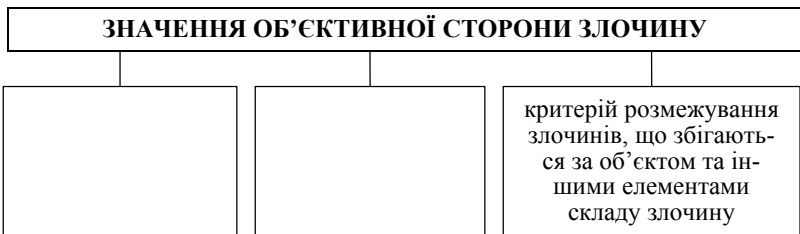

Схема 15

Ознаки об'єктивної сторони злочину

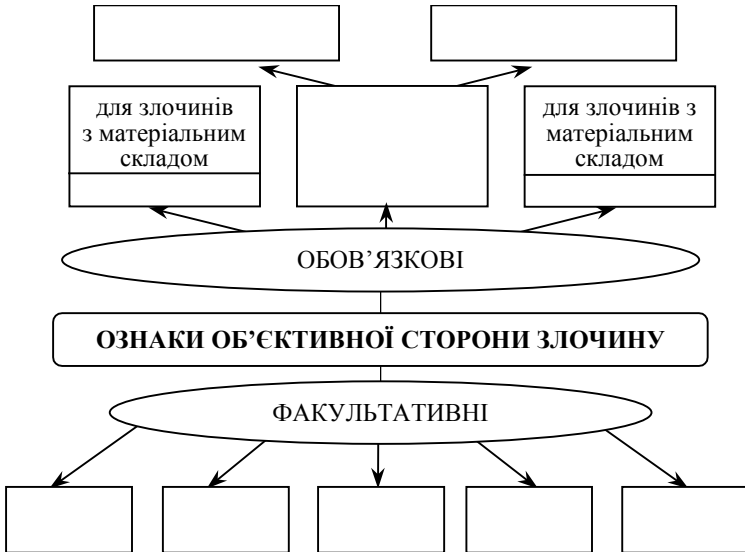

Схема 16

Форми суспільно небезпечного діяння

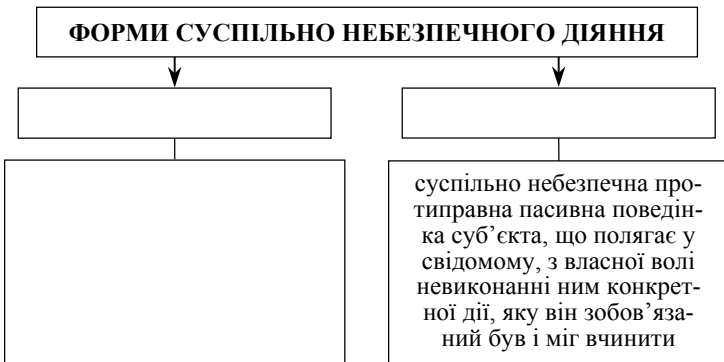

Схема 17

Ознаки суб'єкта злочину

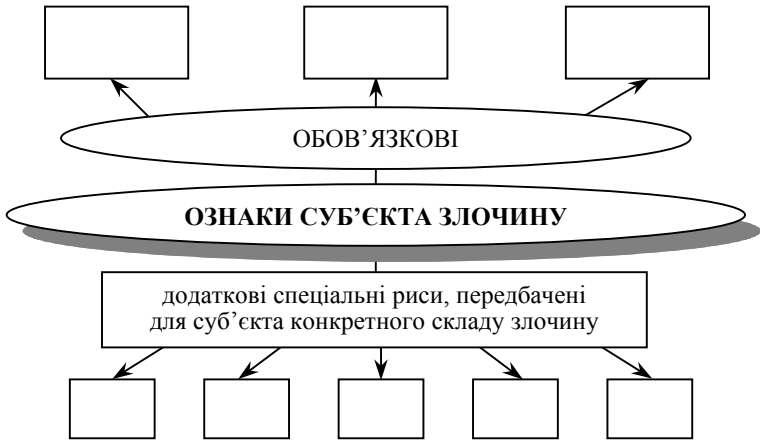
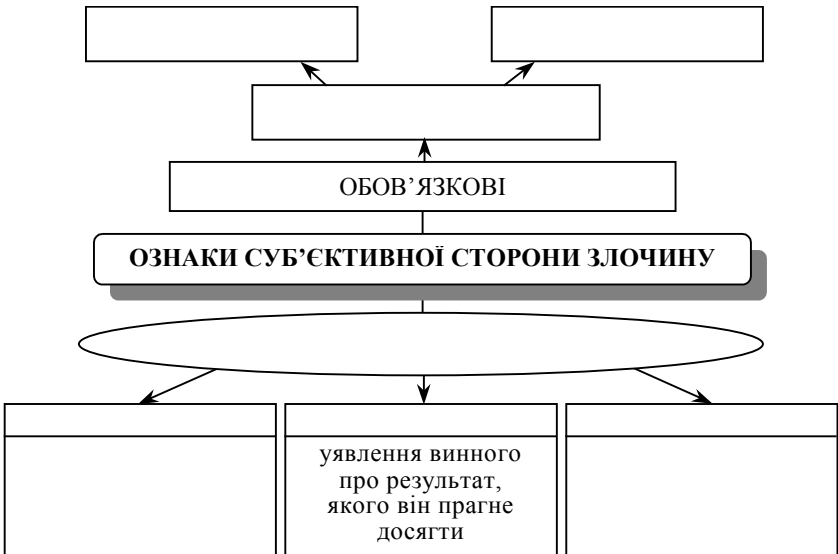
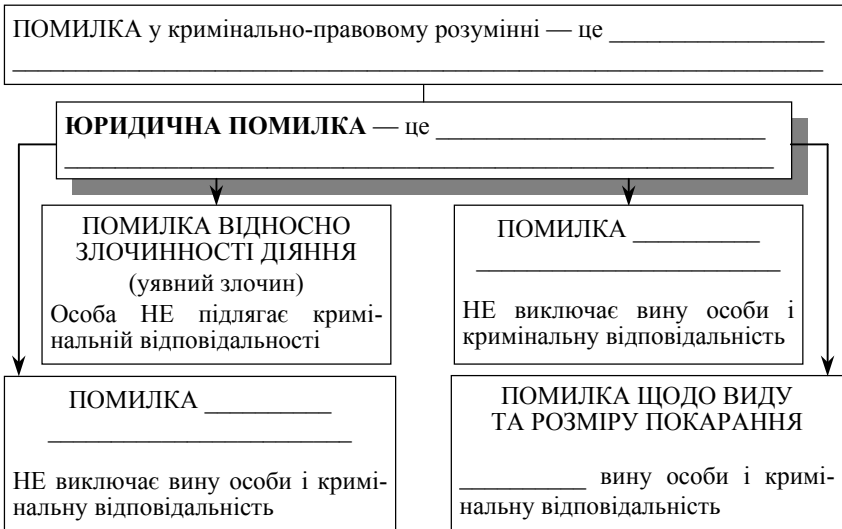
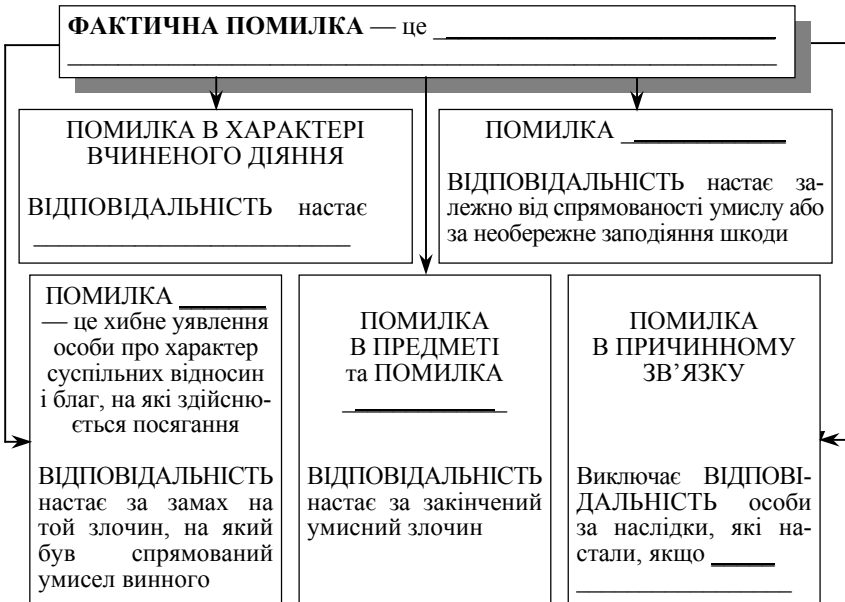

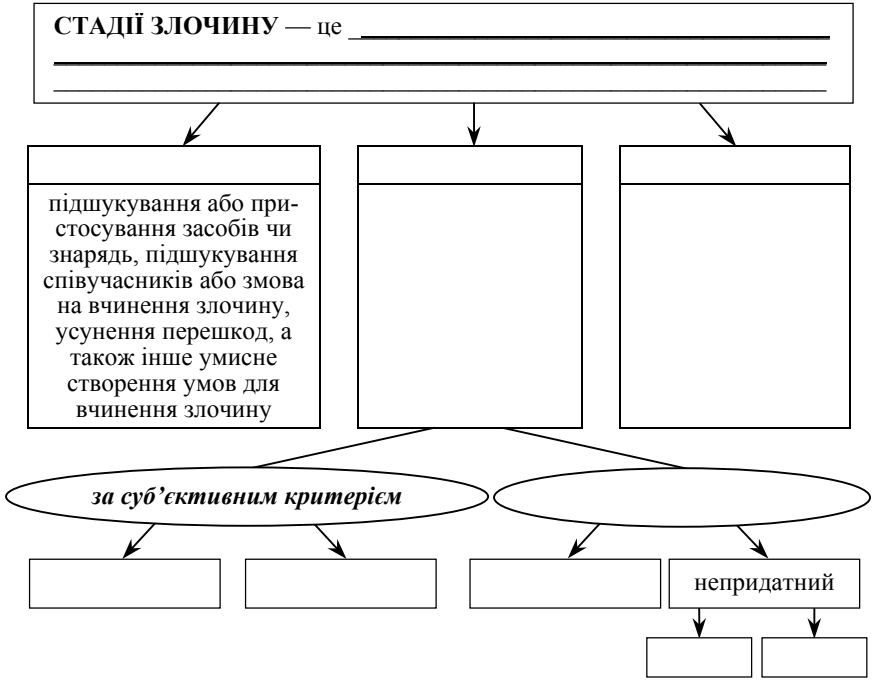
Схема 18

Ознаки суб'єктивної сторони

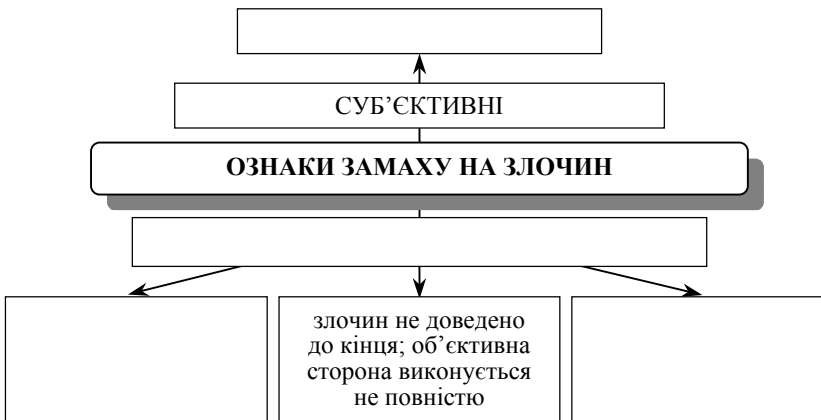

Юридична помилка**Фактична помилка**

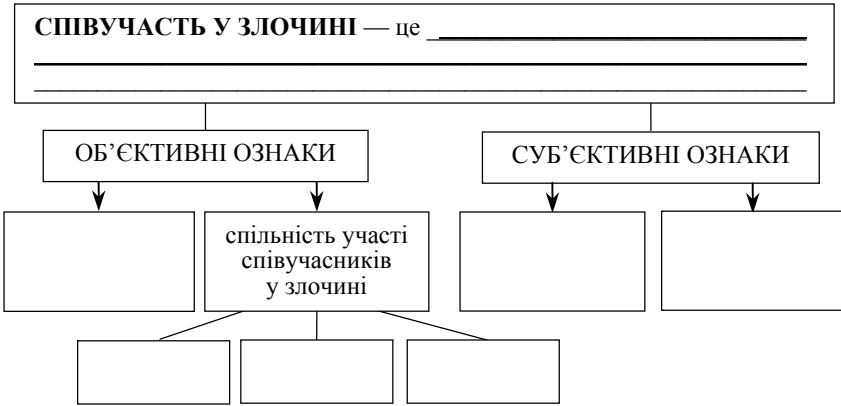
Стадії вчинення злочину

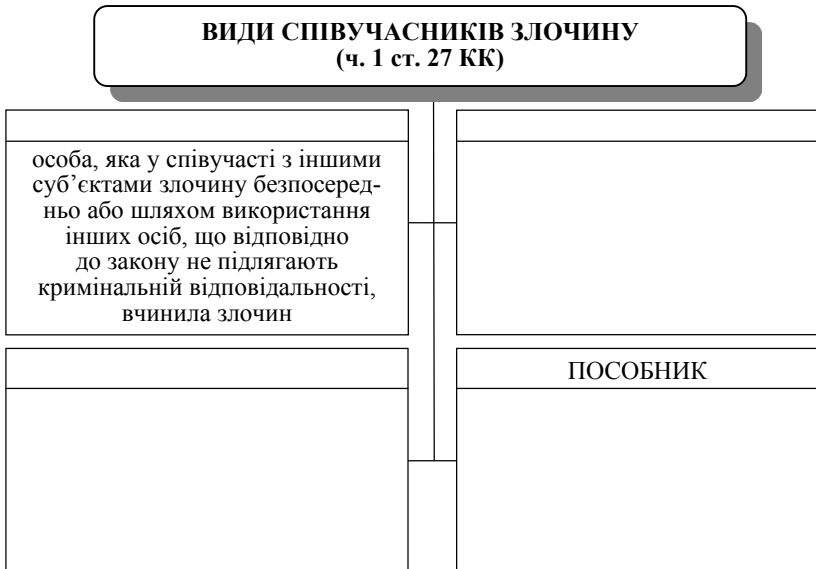
Ознаки замаху на злочин

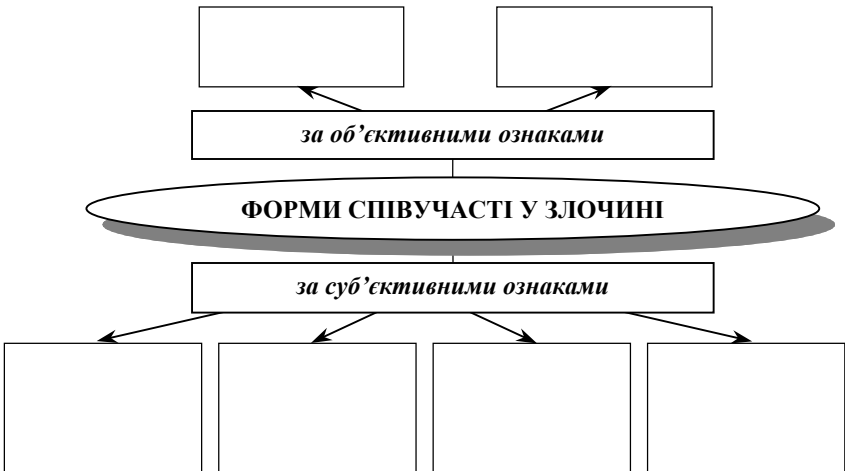
Поняття й ознаки співучасті у злочині

Види співучасників

Форми співучасті

Види складного одиничного злочину

Схема 27

Форми множинності злочинів

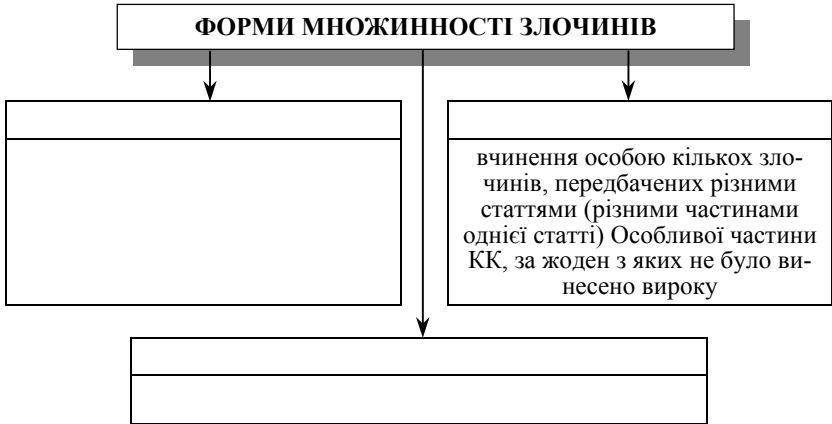
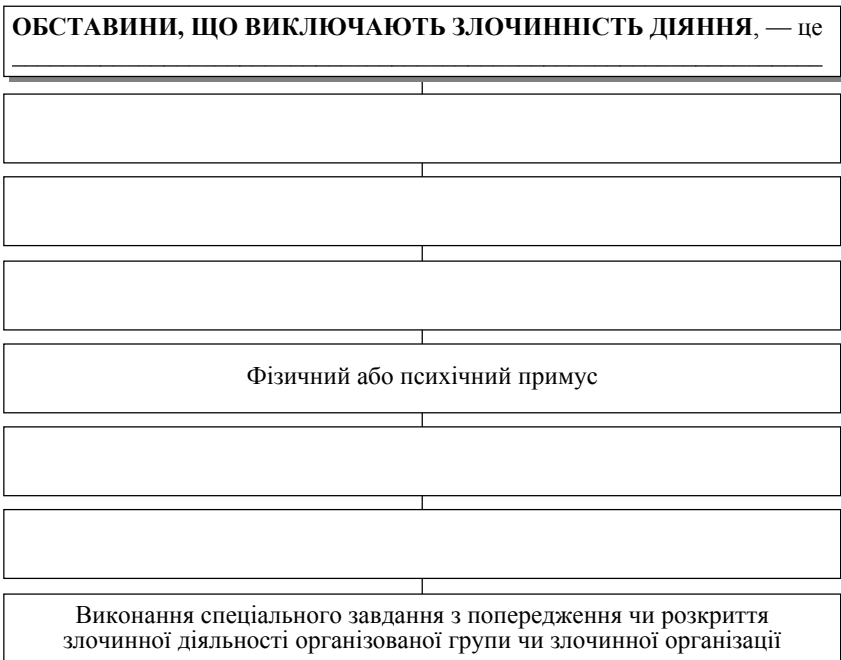
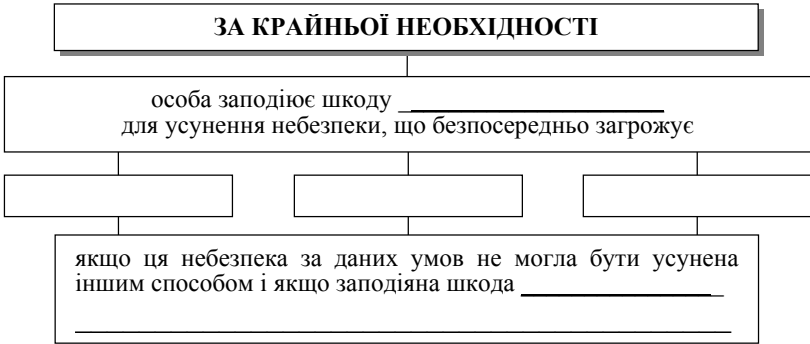

Схема 28

**Поняття та види обставин,
які виключають злочинність діяння**

Поняття крайньої необхідності

Умови правомірності крайньої необхідності

Схема 31

**Умови правомірності діяння, вчиненого
під впливом фізичного примусу**

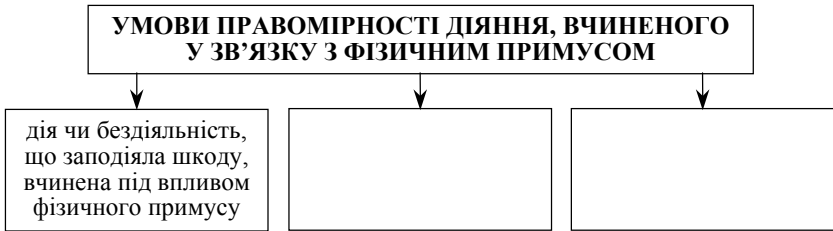

Схема 32

**Умови правомірності діяння,
пов'язаного з ризиком**

Схема 33

**Загальні види звільнення
від кримінальної відповідальності**

Схема 34

**Звільнення від кримінальної відповідальності
у зв'язку з дійовим каяттям**

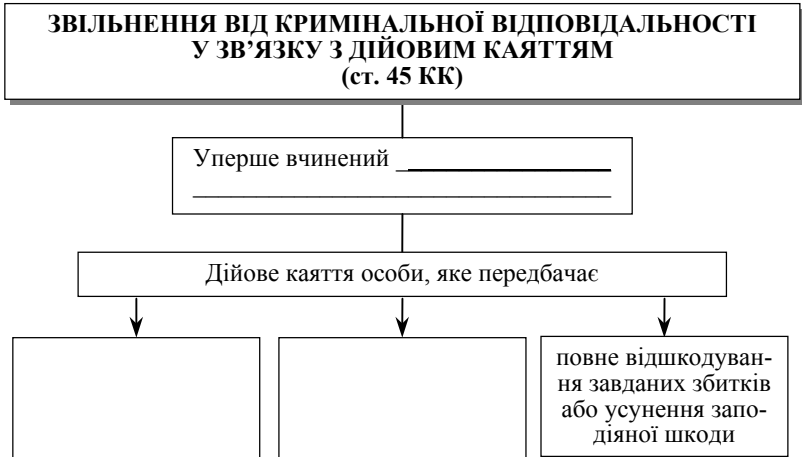

Схема 35

**Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку
з примиренням винного з потерпілим**

Схема 36

**Звільнення від кримінальної відповідальності
у зв'язку з передачею особи на поруки**

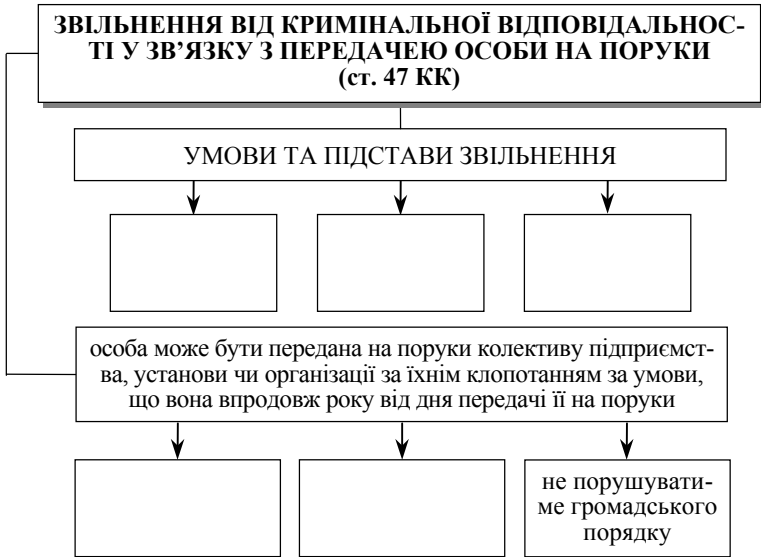
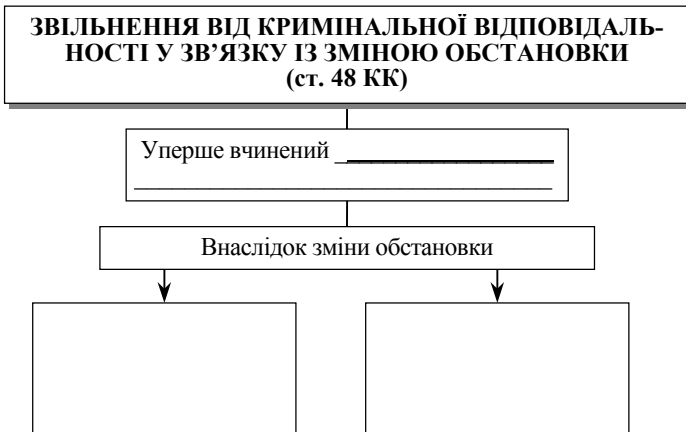

Схема 37

**Звільнення від кримінальної відповідальності
у зв'язку із зміною обстановки**

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ЗАКІНЧЕННЯМ СТРОКІВ ДАВНОСТІ (ст. 49 КК)

Поняття і мета покарання

ПОКАРАННЯ — це _____

МЕТА ПОКАРАННЯ

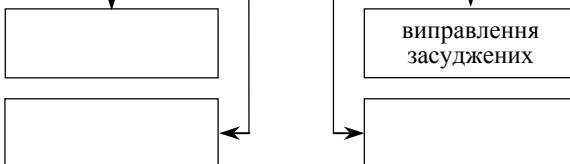

Схема 40

Ознаки системи покарань

Схема 41

Законодавча класифікація покарань

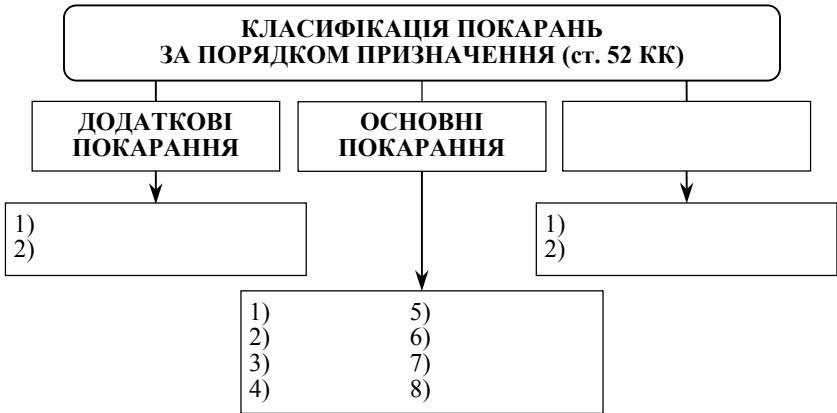

Схема 42

Громадські роботи як вид покарання

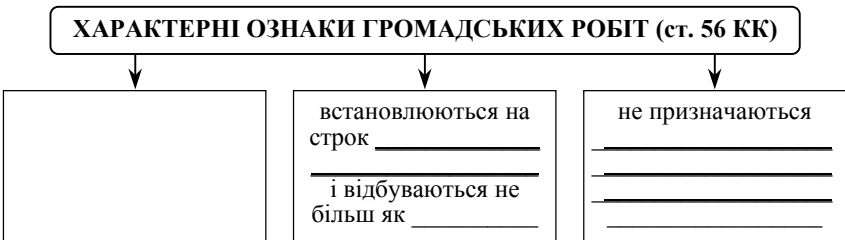

Схема 43

Довічне позбавлення волі

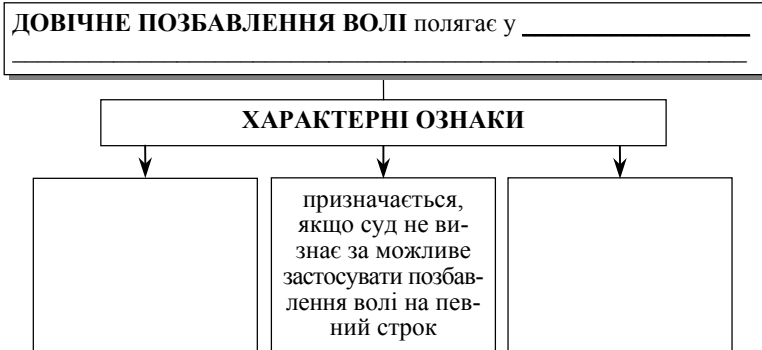

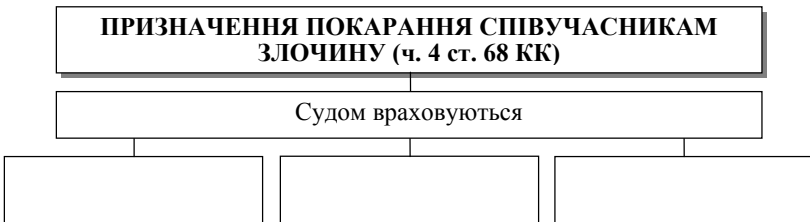
Схема 44

Призначення покарання за незакінчений злочин

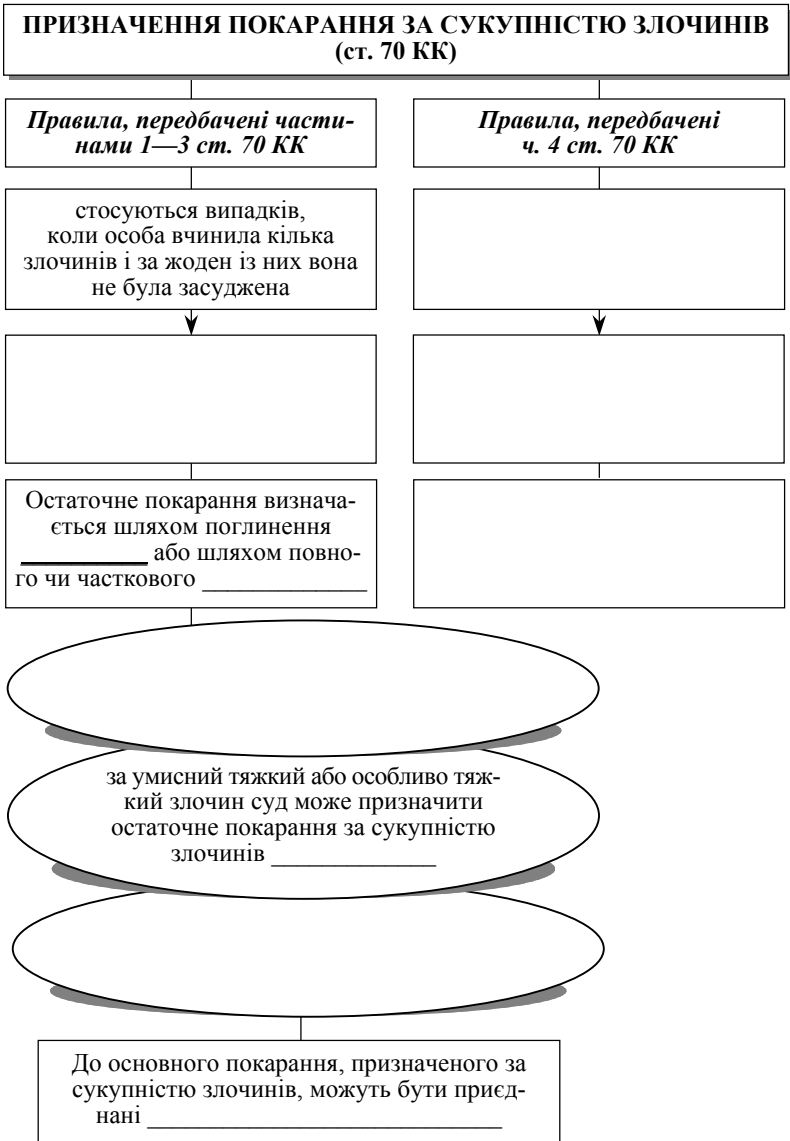

Схема 45

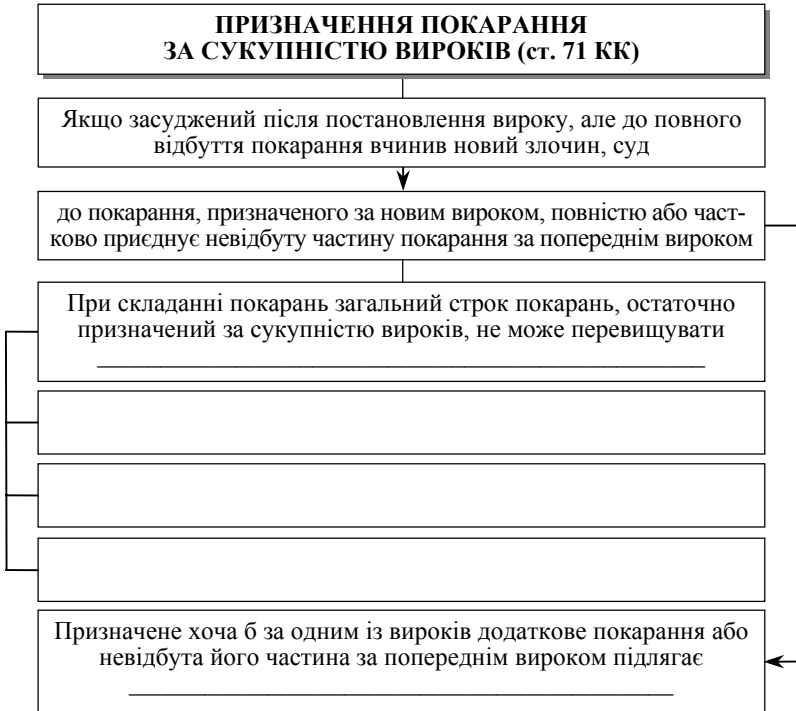
Призначення покарання за злочини, вчинені у співучасті

Призначення покарання за сукупністю злочинів

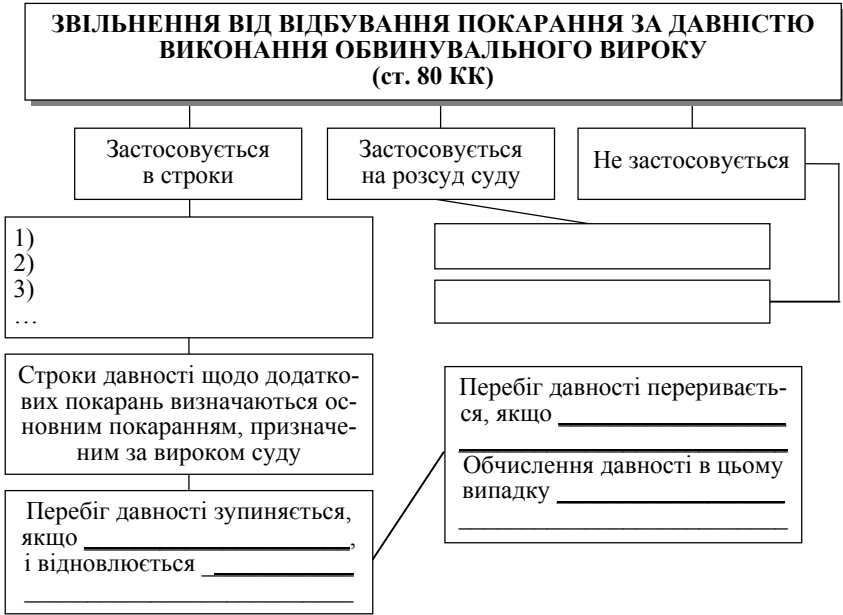
Призначення покарання за сукупністю вироків

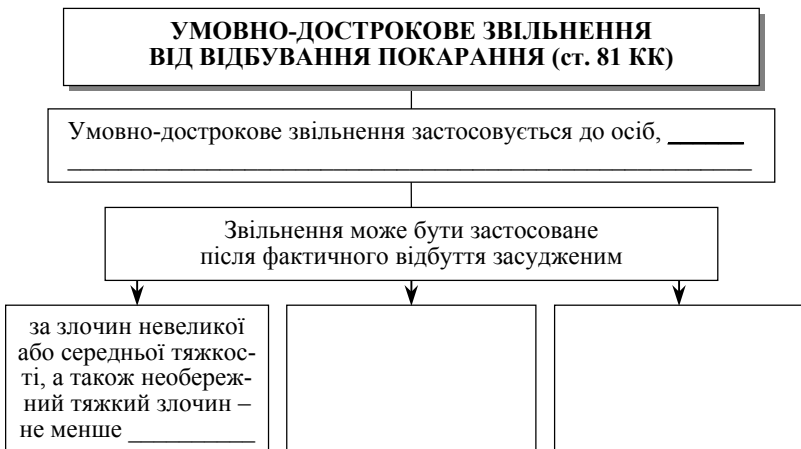
Правила складання покарань при сукупності злочинів і вироків

**Звільнення від відбування покарання
у зв'язку із закінченням строків давності виконання
обвинувального вироку**

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання

Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким

Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років

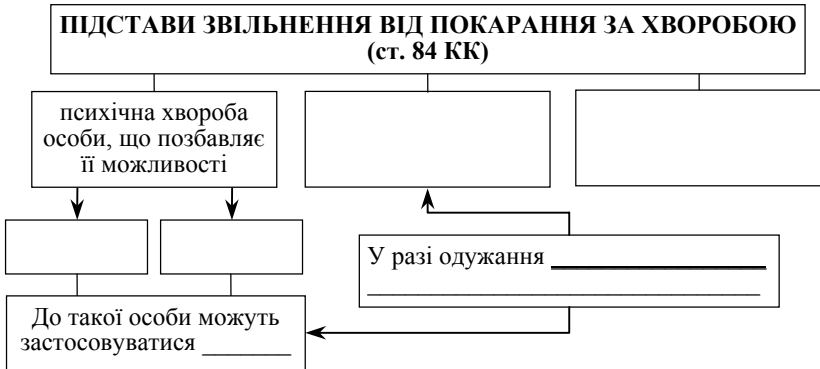
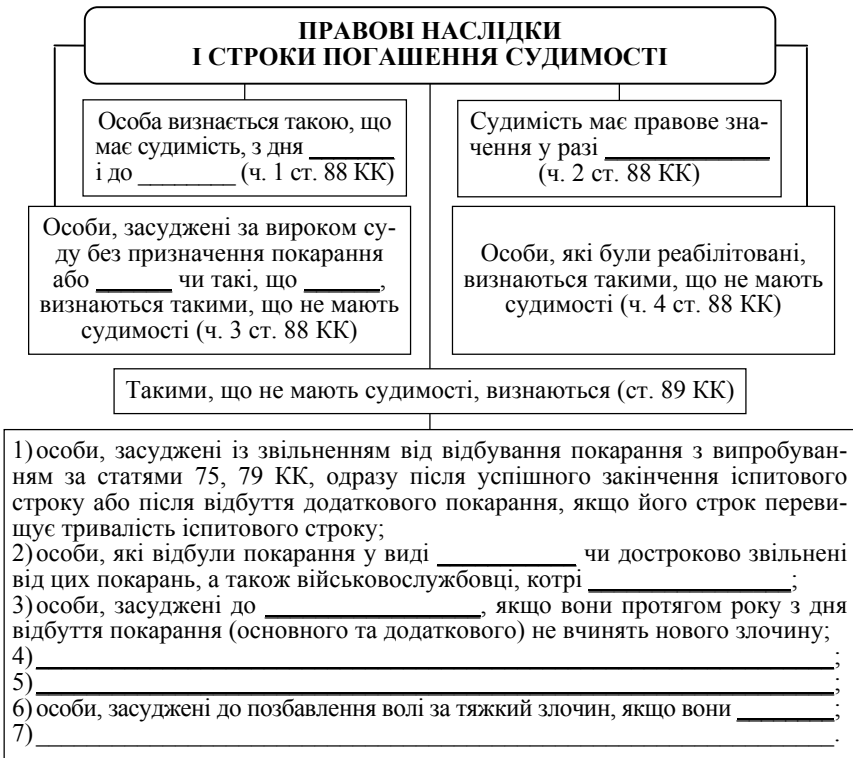
Звільнення від покарання за хворобою**Судимість**

Схема 55

Поняття та мета примусових заходів медичного характеру

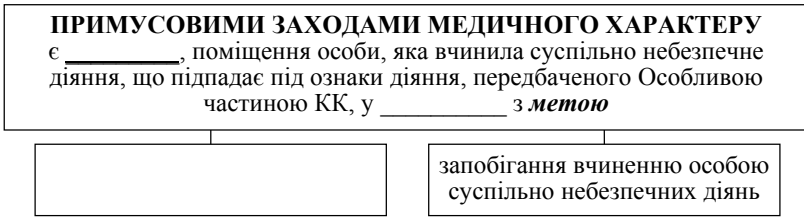

Схема 56

Види примусових заходів медичного характеру

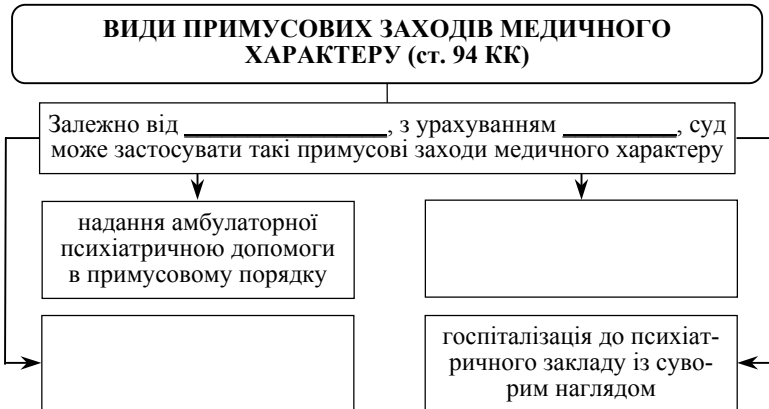
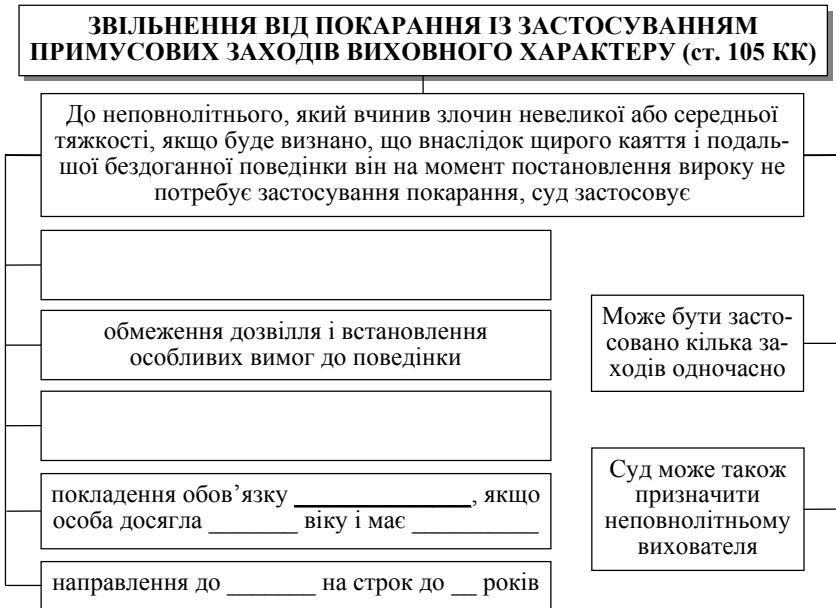

Схема 57

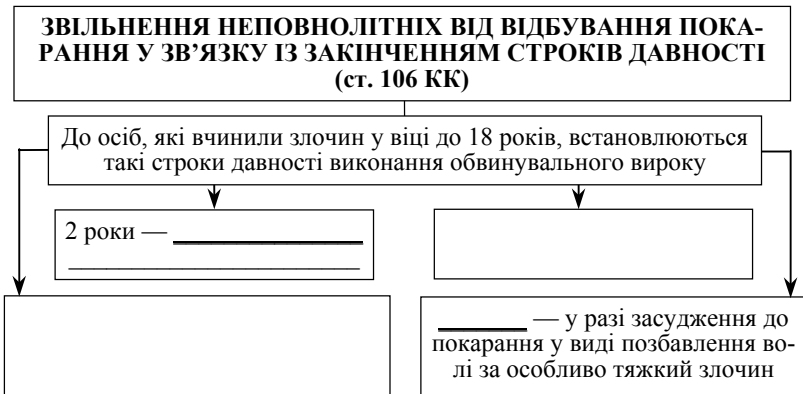
Призначення покарання неповнолітнім

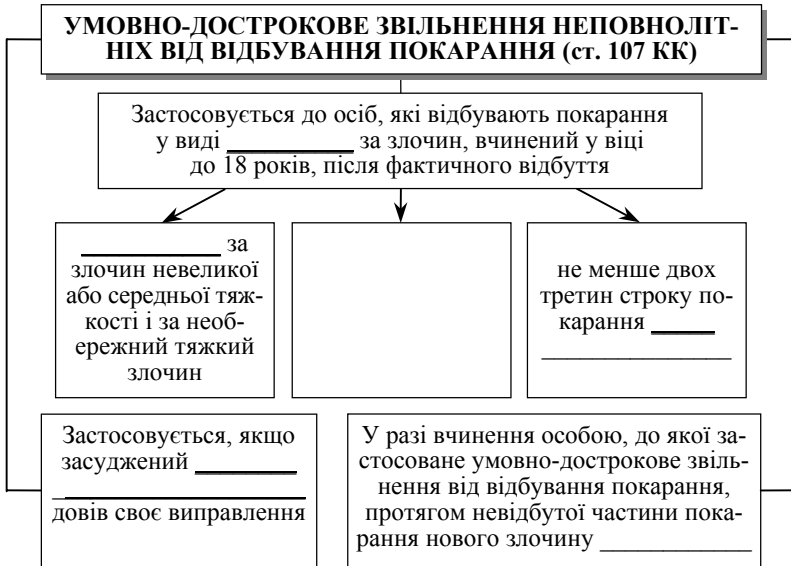
Звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру

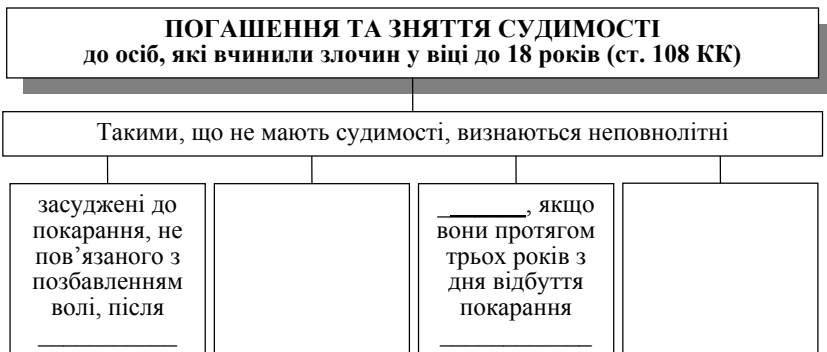
Звільнення неповнолітнього від відбування покарання за давністю виконання обвинувального вироку

Умовно-дострокове звільнення неповнолітнього від відбування покарання

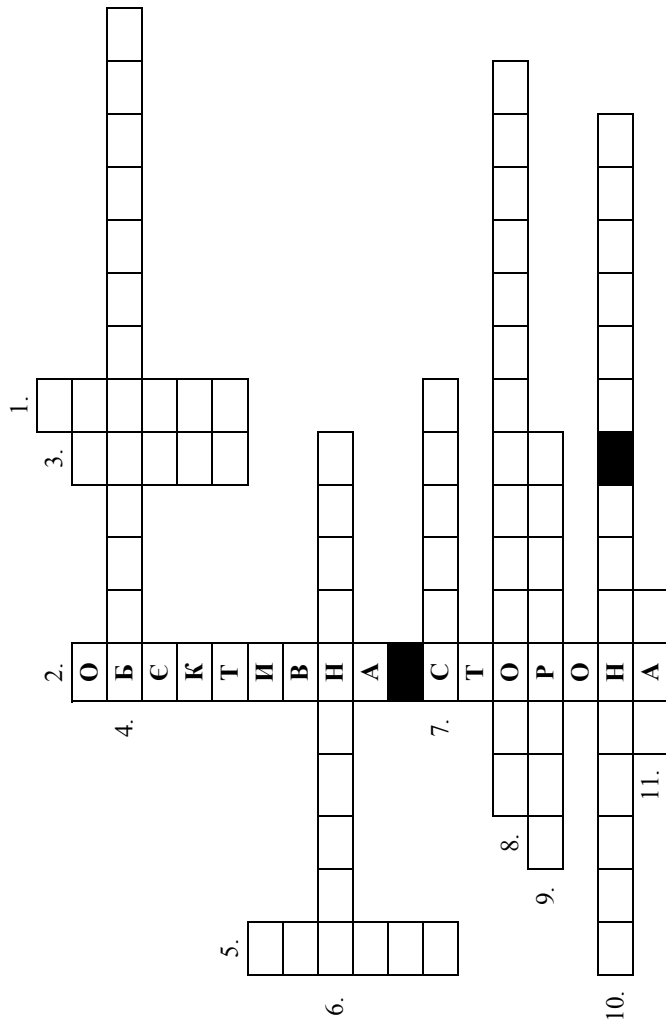
Погашення і зняття судимості щодо неповнолітніх

ЮРИДИЧНІ КРОСВОРДИ

Кросворд 1

Об'єктивна сторона злочину

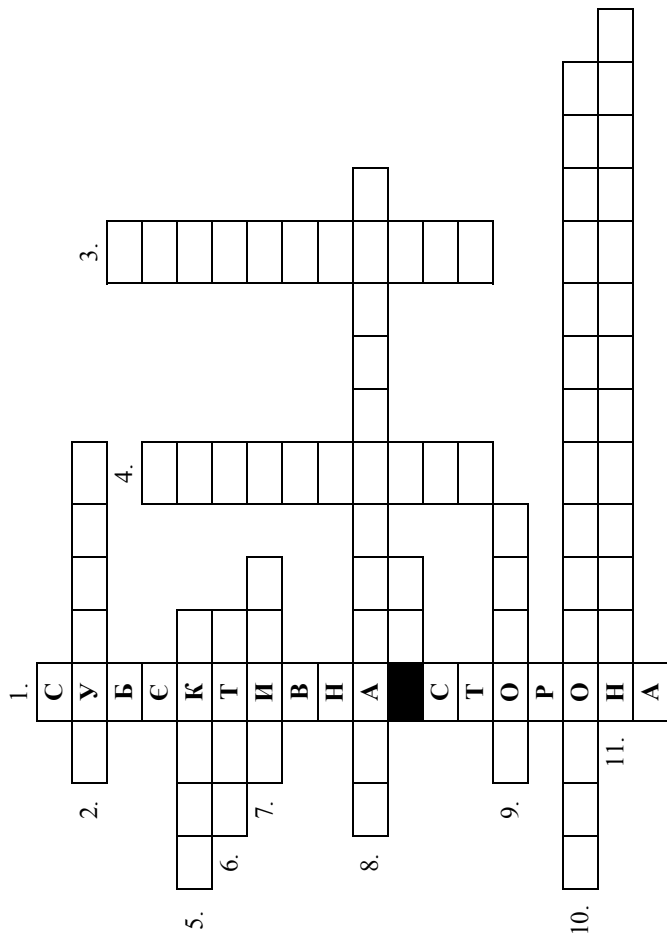
По горизонталі:

4. Невиконання особою дій, які вона зобов'язана й могла виконати за конкретних обставин.
6. Сукупність умов, за яких вчиняється злочин.
7. Певна послідовність прийомів і методів, які використовує винний при вчиненні злочину.
8. Передбачення дії чи бездії законом про кримінальну відповідальність.
9. Предмети, що безпосередньо використовуються для вчинення суспільно небезпечного посягання.
10. Об'єктивно наявний зв'язок між діянням і суспільно небезпечними наслідками, коли діяння породжує настання таких наслідків.
11. Певний період, упродовж якого відбувалося посягання.

По вертикалі:

1. Передбачена КК суспільно небезпечна, конкретна, свідома і вольова дія чи бездіяльність суб'єкта.
2. Сукупність властивостей, що характеризують злочинне діяння з точки зору його зовнішнього прояву.
3. Певна територія, де вчиняється злочин.
5. Суспільно небезпечне, винне, протиправне і кримінально каране діяння (дія чи бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину.

Суб'єктивна сторона злочину

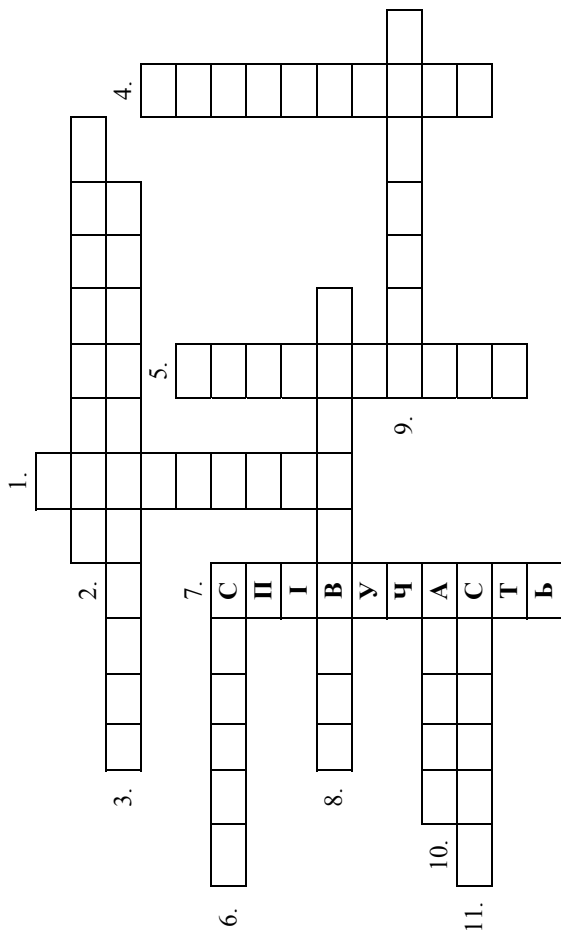
По горизонталі:

2. Фізична осудна особа, яка досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність, і вчинила передбачене КК суспільно небезпечне діяння.
5. Психічний стан, за якого інтенсивна емоція протягом короткого часу стає домінантною, значно знижуючи здатність людини усвідомлювати свої дії і керувати ними.
6. Уявний результат, якого прагне досягнути винний.
7. Психічне ставлення особи до злочинного діяння, яке вона вчиняє, та його наслідків.
8. Встановлення та юридичне закріплення точної відповідності між ознаками вчиненого діяння й ознаками складу злочину, передбаченого кримінально-правовою нормою.
9. Внутрішні спонуки, якими керувалася особа, вчиняючи передбачене КК суспільно небезпечне діяння.
10. Необережність, за якої особа передбачає можливість настання суспільно небезпечних наслідків своєї дії або бездіяльності, але легковажно розраховує на відвернення цих наслідків.
11. Форма вини, за якої особа передбачала можливість настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездії, але легковажно сподівалася на їх відвернення або не передбачала можливості настання цих наслідків, хоча мала і могла їх передбачити.

По вертикалі:

1. Внутрішнє психічне ставлення суб'єкта до вчинюваної ним дії (бездії) та її наслідків.
3. Психопатологічний стан особи, за якого вона під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК, не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними.
4. Вид необережності за якого особа не передбачає настання шкідливих наслідків свого діяння, хоча мала і могла їх передбачити.

Співучасть у злочині

По горизонталі:

2. Особа, яка сприяла вчиненню злочину порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод.
3. Навмисне діяння, яке хоч і пов'язане із вчиненням злочину, але не є співучастю в ньому.

6. Вплив на психіку особи, щоби змусити її всупереч власній волі вчинити злочин.
8. Систематичне або одноразове наполегливе прохання (переконання) особи у необхідності вчинити злочин.
9. Добровільне та остаточне припинення особою розпочатої злочинної діяльності при усвідомленні можливості її успішного завершення.
10. Дві або більше особи, які діють у співучасті.
11. Вчинення виконавцем самостійного злочину, що виходить за межі умислу інших співучасників.

По вертикалі:

1. Неперешкоджання вчиненню злочину особою, яка була зобов'язана і мала можливість відвернути злочин.
4. Особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення злочину.
5. Співучасник, який своїми діями безпосередньо виконав об'єктивну сторону злочину.
7. Умисна спільна участь двох або більше суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину.

По горизонталі:

3. Особлива форма державного примусу, що призначається судом від імені держави в обвинувальному вирокі особі, визнаний винною у вчиненні злочину, і полягає в передбачених КК обмеженнях її прав та свобод.

4. Учинення особою двох або більше злочинів, передбачених різними статтями (частинами однієї статті) Особливої частини КК, за жоден з яких не було винесено вироку.

6. Вчинення особою нового умисного злочину після засудження принаймні за один умисний злочин.

7. Сукупність, за якої суб'єкт вчиняє кілька злочинів різними діями (бездіяльністю).

10. Одиничний злочин, який, розпочавшись дією або бездією особи, далі вчиняється безперервно протягом більш-менш тривалого часу.

11. Частина статті Особливої частини КК, яка встановлює вид і міру покарання.

12. Вчинене суб'єктом злочину суспільно небезпечне винне діяння, передбачене КК.

По вертикалі:

1. Форма множинності, яку утворюють тотожні або, в разі особливої вказівки законодавця, однорідні чи схожі за своїми ознаками злочини.

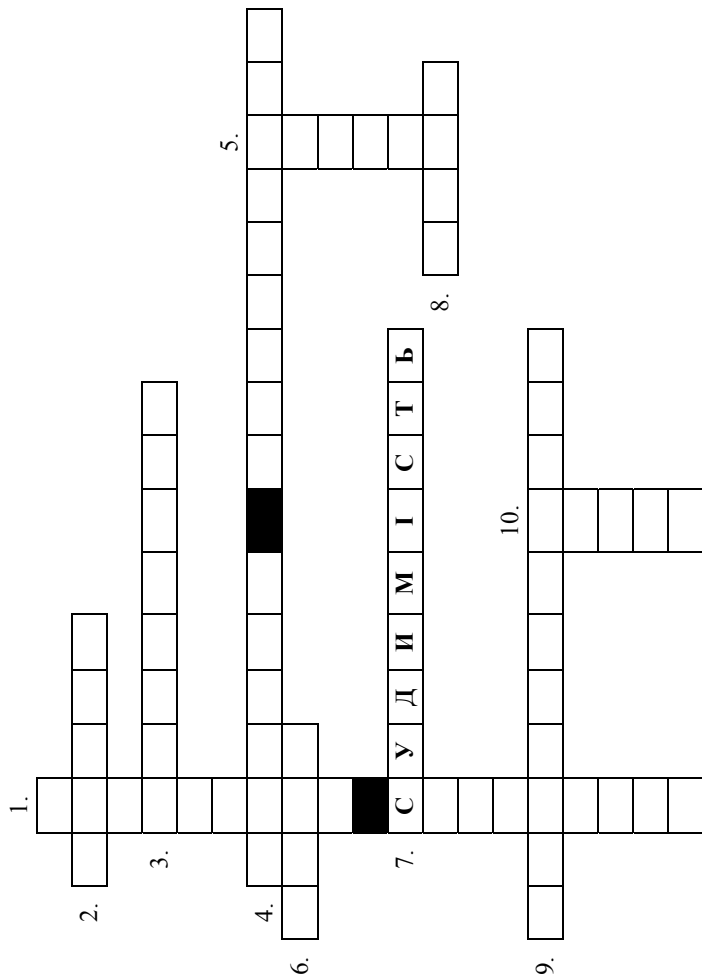
2. Вид рецидиву, який має місце при вчиненні особою, засудженої до позбавлення волі, нового злочину, за який вона теж засуджується до позбавлення волі.

5. Сукупність, за якої винний вчиняє два або більше злочинів одним діянням.

8. Вчинення однією особою декількох злочинів, кожен з яких ще зберіг своєю юридичну значущість.

9. Одиничний злочин, що складається із низки тотожних діянь, відалених одне від одного в часі, але спрямованих на досягнення єдиної мети.

Судимість

По горизонталі:

2. Внутрішнє спонукання особи, що викликало в неї намір вчинити злочин.
3. Повне або часткове звільнення від відбування покарання певної категорії осіб, визнаних винними у вчиненні злочину.
4. Припинення судом стану судимості до закінчення строків її погашення.
6. Психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК, та її наслідків.
7. Негативний правовий стан особи, що виникає внаслідок засудження її за вчинений злочин і пов'язаний з певними правообмеженнями.
8. Уявлення винного про результати, якого він прагне досягти.
9. Акт глави держави, за яким певна особа повністю або частково звільняється від відбування покарання чи їй може бути замінене покарання (невідбута його частина) більш м'яким покаранням.

По вертикалі:

1. Автоматичне припинення судимості після спливу певних строків за дотримання встановлених законом умов.
5. Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності.
10. Сильне душевне хвилювання, зумовлене впливом на винного якихось особливих обставин.

5. Територія, в межах якої вчиняється передбачене КК суспільно небезпечне діяння.
6. Вид вини, коли особа передбачає можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння, але легковажно сподівається на їх відвернення.
7. Умисне створення умов для вчинення злочину.
8. Передбачена КК суспільно небезпечна винна дія чи бездія, вчинена суб'єктом злочину.
9. Вчинення двох або більше злочинів, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК.
10. Закон, на підставі якого особи, які були визнані винними у вчиненні злочину, повністю або частково звільняються від відбування покарання.
11. Діяння, вчинене з прямим умислом і безпосередньо спрямоване на вчинення злочину, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від волі винного.
12. Форма вини, яка об'єднує злочинну самовпевненість і злочинну недбалість.
13. Указ глави держави, за яким конкретна особа звільняється від відбування покарання.

Навчальне видання

**ВАСИЛЬКІВСЬКА Ірина Петрівна
БОНДАРЕНКО Євгенія Ігорівна**

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Загальна частина

Практикум

*Редактор В. Гломозда
Художник обкладинки Т. Зябліцева
Коректор О. Щербак
Верстка Н. Пінчук*

Підп. до друку 07.07.15. Формат 60×84/16. Папір офсет. № 1.
Гарнітура Тип Таймс. Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 15,80.
Обл.-вид. арк. 17,99. Наклад 300 прим. Зам. 13-4750.

Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи (серія ДК, № 235 від 07.11.2000)

Тел./факс (044) 537-61-41; тел. (044) 537-61-44

E-mail: publish@kneu.kiev.ua

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток